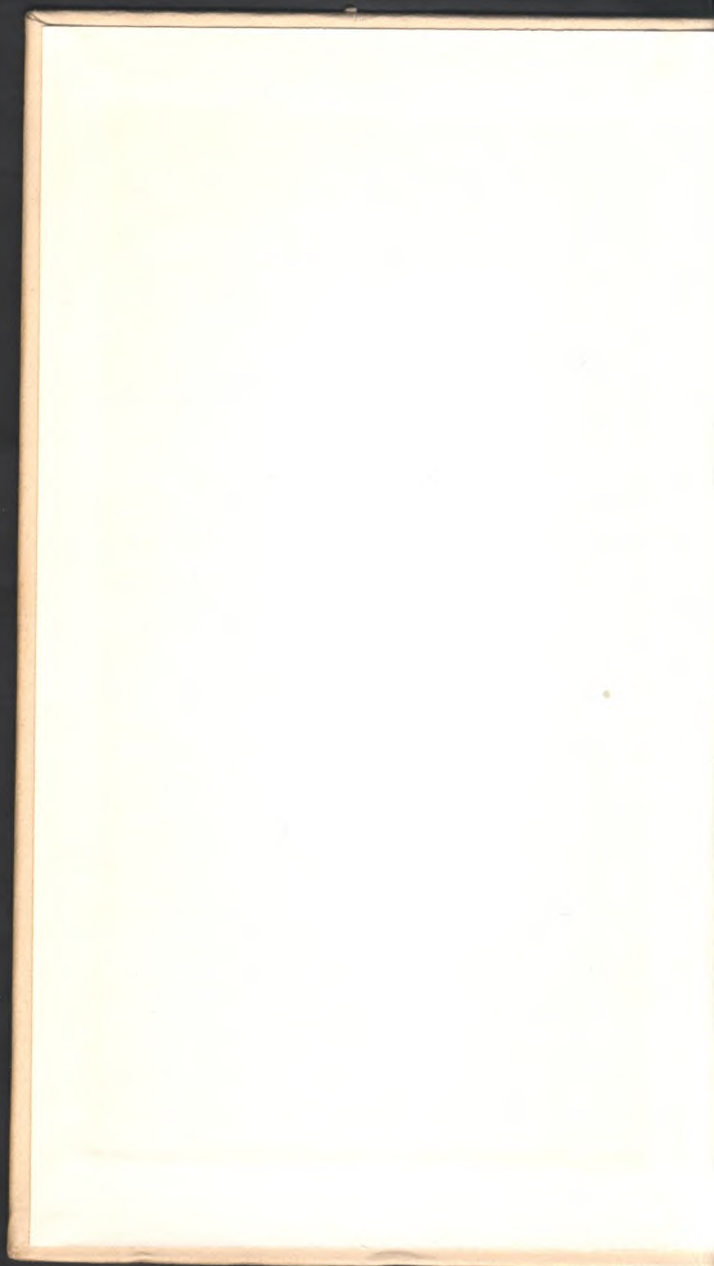


MA
19.534

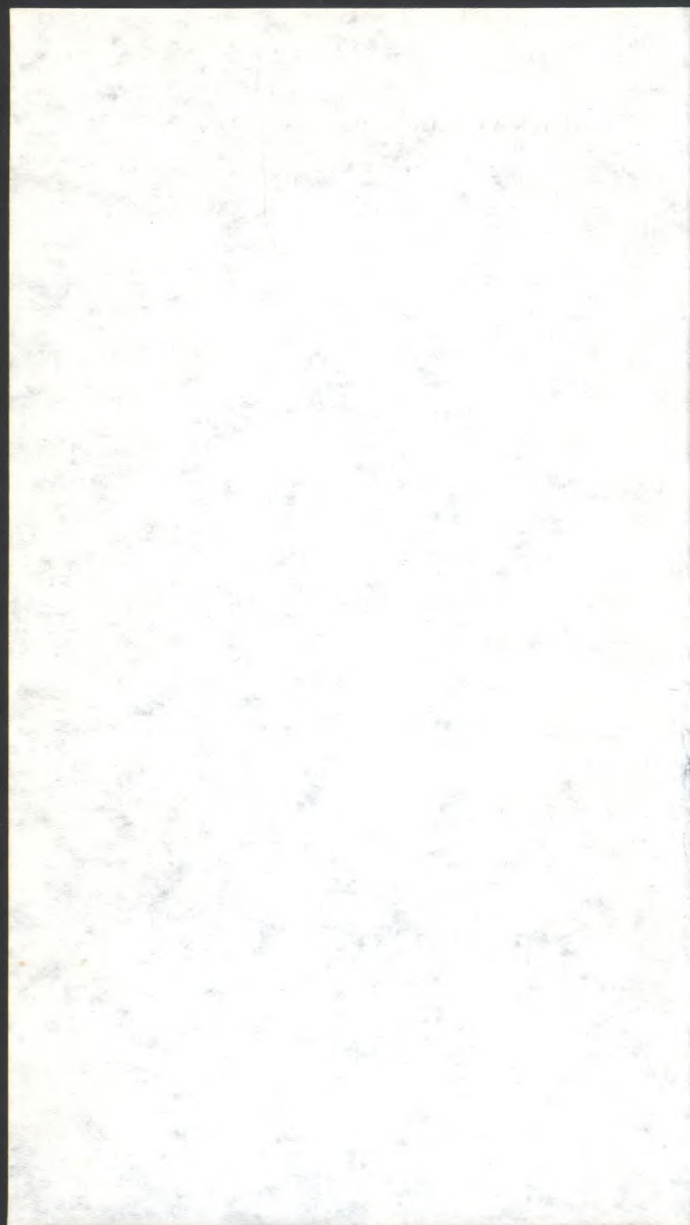








MEZEY KATALIN * ZÖLD VADON



MEZEY KATALIN

ZÖLD VADON



SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST

MA 19.534

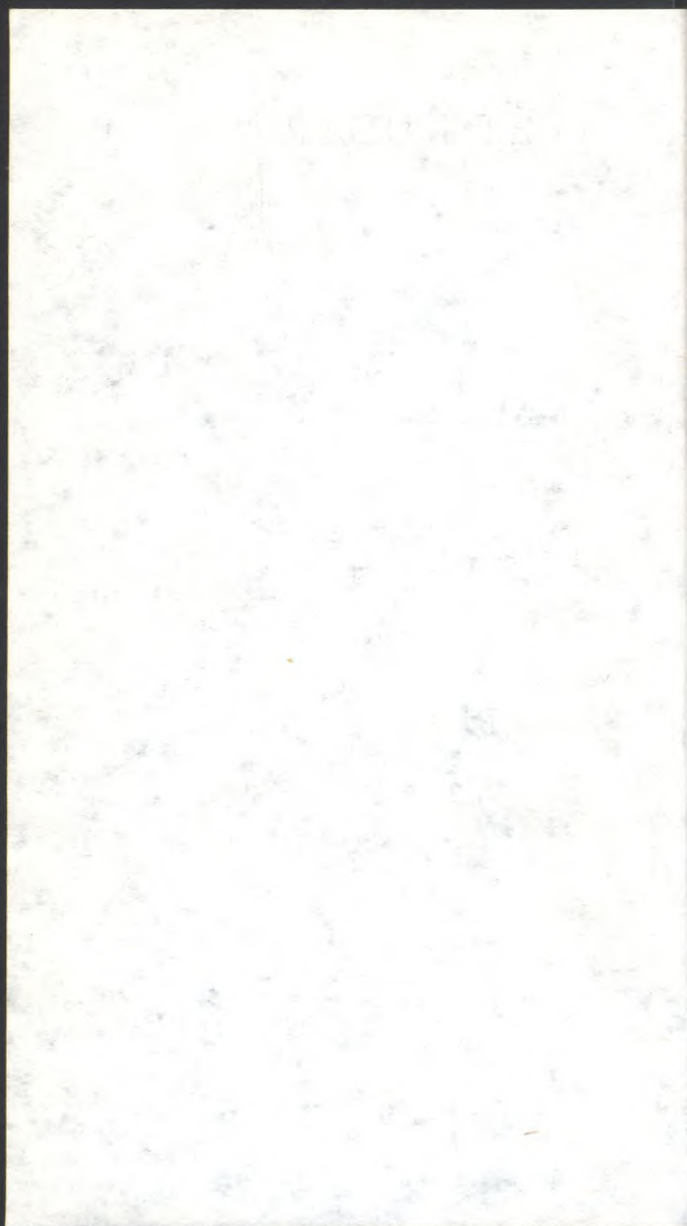


1980



© MEZEY KATALIN, 1979

KÉT KUDARC



I. AZ ELSŐ

„A leghasznosabb feladatot képtelen vagyok tehát ellátni, legalább megpróbálom a legkönnyebbeket. Annyi másnak példáján nem a munkához nyúlok, hanem a tollhoz.”

(Rousseau)

Amikor tanítani kezdtem, valójában fogalmam sem volt arról, hogy mit csinállok. Úgy képzeltem a dolgot: bemelegyek a gyerekekhez, én, a kedves, okos, vonzó tanító néni, elmondom szerényen, hogy mennyi jót akarok művelni velük, mi mindent megtanulhatnak majd tőlem. S attól kezdve – nagy és teljes egyetértésben – megvalósítjuk mindazt, amit elgondoltam. A valóságban persze – egy tél keserves kudarca, oktalan szenvedése – minden egész másképp lett.

Tudatlan voltam és annyira gyanútlan, hogy még a tájékozódás fontosságát

sem ismertem fel. Szemem előtt a Szent Ferencet körülülő vadak, a Jézust követő kisdedek képe lebegett, s máris kész voltam magamhoz ölelni az egész iskolát. (Csak a kollégákra gyanakodtam az első pillanattól kezdve.)

Az első órákon nincs rossz gyerek. Negyven föltartott nyak, negyven kíváncsi szempár. Néha egy-egy árulkodó sugdolózás. Az első órákon olyan az osztály, mint a felnőtt társaságba csöppent kamaszlány. Ártatlan, érintetlen, szégyenlős. De belül... belül ugyanaz az ördög működik, aki addig és azután. Jaj annak, akit levesz a lábáról a csalóka varázs, aki meghatódik.

Én meghatódtam.

A tanári szobában emlegetett „porkolfajzatok” szeme melegen fénylett, kezük apró érintésekkel simított végig a ruhámon, el-elkapták a karomat. Gyűlöltem és mélyen lenéztem a kollégáimat, hogy nincs bennük elég jóérzés, türelem, szeretet, törődni ezekkel a szegény, kedves, kiszolgáltatott...

Valóban semmivel se törődtek. Velem se. Látszólag. Beléptem. A kis helyi-

ségben U alakú asztalsor, nevetgélés, éles női kiabálás. Egy pillanatnyi csönd, aztán folytatódik minden tovább. Mintha észre se vennék, észre se akarnák venni, hogy ott vagyok. Csak egy cigányfekete, karcsú, fiatal nő szólított meg.

– Megbánod te még, megátkozod még azt az órát, amikor ebbe a rohadt épületbe betetted a lábad! – Kényszeredetten mosolyogtam rá. – Itt, itt, itt... – majd meglátják. Hatalmas tábort éreztem magam mögött, a gyerekekét, akik most szintén őrjöngve szüneteltek az udvaron.

Az ablak előtt fehérén világított a dél-előtti nap. A harmóniumnak dőlve álltam. Álltam, s legfeljebb mosolyogtam válaszul, ha megszólítottak. Két hétig képtelen voltam a tanári szobában beszélni. Ha kérdeztek – de ők bezzeg alig kérdeztek, csak élték tíz percekből álló, s a gyerekekénél nem kevésbé zajos életüket – igennel, nemmel válaszoltam. Mintha megfogadtam volna az emlékkönyvbe jegyzett sorokat: „Légy szerény, mint...”

Fordult a hét. A délutáni szünetekben ferdén esett be a fény a tanári ablakán. Már volt helyem az U betűben. Az ajtótól a második szék. Szerencsének éreztem, hogy ide ültettek. Képtelen lettem volna beljebb fészkelni magam a túlzsúfolt, hangos, mindenképpen gyűlöletes helyiségbe. Kollégáim most is minősíthetetlen hangon szidták tanítványaikat – az én tanítványaimat. Egy szőke, élénkvörösre rúszozott aszszony képe ma is előttem van. Sötétkék nylonköpenyben állt az asztal mellett, és minden szünetet végigkiabált. Olyasmiket mesélt a gyerekekről, amiket én teljes képtelenségnek, kitalálásnak éreztem.

– A Duka egész órán avval szórazik, hogy a Kilhauer combja alá dugja a lábfejét. Mondtam neki, hogy elültetem, de hát hova ültessem? Lányok mindenütt vannak. Papírgalacsinokat rág, s azt teszi a padok ülőkéjére. A lányok ráülnek a nedves csomócskákra, visítoznak, ő meg röhög. Még egyszer arra megyek be... De megmondtam neki, édes fiam, ha jóanyád

nem vert még meg istenesen, hát én megverlek...

Undorító volt. Nem egy pedagógia-könyvet olvastam. Makarenkót például. Felháborított, hogy valaki csak ilyesmivel tudjon rendreutasítani... Az első pillanatban láttam, hogy sok minden nincs rendben itt. Hogy ezeknek a nőknek — mert csak néhány férfi volt a csaknem hatvan fős tantestületben — a kisebb gondjuk is nagyobb, mint hogy avval foglalkozzanak, amivel kellene... Hogy csak az érdekli őket, ha egy gyerek papírgalacsinokat dugdos... Ezt a történetet mindenki említésre méltónak találta. Mesélték szélteben-hosszában. Röhögtek rajta. És ezek akarnak nevelni?

Ültem az asztalomnál. A beeső fény vörösre izzította karomon a barnára átfestett pulóvert. Alsókarjaim az asztalapon heverték, szinte élettelenül. Alig vártam a becsöngetéseket, hogy mehessek a romlott, cinikus, közönyös, saját magukkal törődő felnőttek közül a gyerekekhez, az én kedves, nyíltszívű és eszű tanítványaimhoz.

Nem tudom pontosan földézni, meddig tartottak a mézeshetek.

Egyszer csak hideg volt, szeles késő ősz, és én a zölden fénylő ajtó mellett, az első pad lapjára támaszkodva hallgattam valami formátlan, de egyre közeledő üvöltést. Már felhangzása-kor – pedig valóban értelmetlen, kivehetetlen volt – belémnyilallt, hogy nekem szól. S most egyre közelebb ért, bizonytalan szünetekkel, mint az égháború. És egyre kivehetőbbé vált. „... majd megmutatom én annak a rohadt kölyöknek... tanárnő az ilyen... nem nézik ezek, kit engednek be... de csak kerüljön a kezem közé... egész nap az udvaron labdázni, az igen... megtépem a kontyát... nem lesz Gyurikám így, Gyurikám úgy... mondhat akármit a vén hülye... nyomorék fejfel gyereket csinálni, az igen... kérem én idegbeteg vagyok, az apja pedig rokkant, és itt van gyalázatnak ez a nyomorult kölyök, hogy kinevetnek érte az emberek, mindent megadok neki, ha már lett, nyolcszáz forint rokkantságiból, de lehet emellett dolgozni, ha nem

néz oda az ember, már sehol sincs, minden héten vehetek neki új tornazsákot, és akkor maguk ahelyett, hogy segítenének, még bezárják, minden este járhatom a környéket, és higgyem el neki, hogy nem csavarog, hanem minden este bezárják, hát iskola az ilyen, tanítónő maga, mért nem csak azokat zárja be..." Az áradat közben persze elérte és áttörte az ajtót. Azaz nem is törte át, én magam nyitottam ki a zajra, és láttam, hogy egy földig érő férfikabátba öltözött, kócos, vörös arcú öregasszony közeledik hadonászva a folyosón. Mögötte tisztas távolban a takarítónő. A bakancsok elérték az ajtót, félresöpörtek engem az útból. Tóth György, a fehér arcú, keskeny szemű, sunyi Tóth lebújt a pad alá. Az asszony oda akart jutni hozzá, de most már elálltam az útját. Megkíséreltem elállítani a szájából ömlő szózuhatagot is, de hiába. Végül egy lélegzetvételnyi szünetét kihasználva megkérdeztem, hogy mi járatban van. Ostobaság volt, de annyira meglepte az asszonyt, hogy csak a fia nevét tudta kidadogni. Tóth

nem mozdult a pad alatt. Az egyik legkomiszabb fiú, most mégis megszántam. – Igen – válaszoltam –, itt van a Tóth. – Az asszony tanácstalanul nézett körül. – Akkor azonnal tessék hazaengedni velem, mert... – Folytatta volna az indoklást. – Nem – mondtam határozottan, tekintélyemet menteni igyekezve, – azt nem lehet. Ő is részese, hogy mindannyian itt maradtunk. – Tóth erre fölegyenesedett a padban. Vigyorgott rám. Az anyját ismét előntötte a méreg. Engem – aki pedig már nyeregben éreztem magam – félretolt, és a fiúra vetette magát. Tóth későn bukott alá – s amúgy is hiábavaló lett volna minden igyekezet. Az öregasszony elkapta a karját, amely fehér tornazacskóban folytatódott, és rángatta kifelé. Hátrált ki a padsorok közül, és szabad kezével igyekezett fölkelni a teljes erőből ellenálló gyereket, aki táskáját maga elé emelve védekezett, és segítségkérő, vádoló pillantásokat küldött felém. Nem próbáltam szétválasztani őket, gyakorlott mozdulatokkal viaskodtak. – Ne tessék rángatni –

mondtam aztán teljesen fölöslegesen –, csak az egész osztállyal me... – Azt csinállok vele, amit akarok, az én kölyköm ez a rohadék... agyonütöm, megfojtom egyszer, amikor alszik, jogom van rá... ne kapkodd a fejed, te szaros, megta-poslak... – lihegett. A gyerek egyre hátrált, kicsúszott a karja az öreg-asszony kezéből. Már csak a melegítő ujját markolta. Az asszony elfáradt, vagy félt, hogy széttépik a ruhát, és elengedte. Tóth egy pillanat alatt táskás-tól, szatyrostul a terem végében volt, bevágta magát az egyik padba és – jól láttam – megint vigyorgott. Az asszony kapkodta a levegőt: – Hát tetszik látni... milyen megátalkodott... én kérem nyolcvanszázalékos idegbeteg vagyok. Az apja tíz éve nyugdíjas, nyomorék, és akkor tessék, itt van ez a szégyen, és maguk ahelyett, hogy segítenének...

Az idétlen huzavona közben visszavonhatatlan felismerés ért. Rádöbben-tem, hogy micsoda ostobaság az én mindennapos nevelési fogásom: tizen-egy-tizenkét éves gyerekeket hetente két-háromszor is bezárok tanítás utáni

negyed-, fél-, sokszor háromnegyed órákra is, holott már a tanítás végén is sötét van. S azt hiszem, hogy ez majd segít a fegyelmezésben. Hirtelen minden gyerek feje fölött egy engem átkozó anyát láttam lebegni.

De be kellett fejeznem ezt az estét, látszólag úgy, ahogy elkezdtem. – Tóth! – mondtam. A fiú kelletlenül felállt. – Gyere ide! – Visszaült, csóválta, elfordította a fejét. Nem láttam az arcát, de fogadni mertem volna, hogy gyűlöletből sugárzik. – Tóth! – mondtam ismét. – Hát tetszik látni! Ugyanezt csinálja otthon is. Ennek ugyan hiába a szép szó. – A fiú hasra vágta magát a padon. – Tóth! Állj föl, fiam! – Feküdt. – Nem hallod, mit mondtam? Állj föl, fiam. – Nem áll ez föl! Nem hallgat ez a szóra! Ki kell verni belőle a gonoszságot... – Már indult volna. Visszafogtam. – Tóth! – mondtam újra, csüggedten. Az öregasszony pedig belelendült a szitkozódásba. De Tóth váratlanul és vigyorogva engedelmeskedett. – Gyere ide, fiam! – mondtam. Megcsóválta és elfordította a fejét. – Ne

csináld ezt a cirkuszt! Gyere ide hozzám! – kedves hangon kérleltem, mint ha engesztelném. Vette a lapot. – Nem, mert akkor az anyu... – Gyere csak, ne félj. Édesanyád sem akar bántani! – Álnok dolog volt ez a párbeszéd. Az osztály előtt, aki éppúgy ismeri a gyáva, sunyi Tóthot, mint az anyja meg én. Mégis kellett, sikeresen akartam a mutaványt befejezni. Megkértem az öregasszonyt, hogy álljon félre. Én vártam a padsor előtt a fiút. Jött. Lehajtott fejjel, két karját lehúzta kétoldalt a táská meg a tornazacskó. – Most menj szépen haza az édesanyáddal! – mondtam kenetteljesen. – És légy rendes! – megfogtam a fejét. – Te is hozzájárultál, hogy be kellett zárnom az osztályt. – Merő hazugság volt a szelídségem. Az asszony értetlenül meredt ránk. – És most már ne tessék otthon se megbüntetni! – fordultam hozzá még mindig az előbbi hangon. Erre ocsudott föl. Kirántotta a gyereket az ajtón, köszönés nélkül távoztak. A folyosón még hosszan zengett utánuk a vihar.

Az osztály fölvillanyozva ült. Ahogy

eltűntek, megkezdődött a sustorgás, nevetgélés. A fiúk a térdüket csapkodva röhögtek a „hülye Tóthon”. A lányok pedig fontoskodva sopánkodtak: „Nahát! Hogy miket mondott a tanár néni a Tóth anyukája!” Vigyorgásukból, de már anélkül is, tudtam, hogy nem csak a Tóth anyukája mond rám miket. A fegyelem teljesen fölborult. Pedig legalább pillanatnyi rendre szükségem volt ahhoz, hogy látszólag a művészi becsület megőrzésével vonuljak vissza. Nagy nehezen sikerült egy percre lecsendesítenem őket, majd gyorsan vigyázz!-t vezényeltem, sorba állítottam az osztályt, s levezettem a kijárat ajtóhoz. Menet közben nem egy rendetlenkedett. Máskor ilyesmi is elég lett volna, hogy visszavigyem őket. Most érzéketlenül kullogtam mellettük. Az ajtóban fölhangzott a köszönés, és az osztály mint az elszabadult konda, tódult ki a sötét udvarra. Úgy csináltam, mint aki nem veszi észre. Hirtelen elfogyott minden erőm. – Valami baj van, tanár néni? – kandikált ki váratlanul a végé-

ajtóból a takarítónő fakó, szemüveges arca. – Nem, semmi – mondtam reménytelenül mosolyogva.

Másnap mindenki, az igazgatóhelyettesek, az alsó és felső tagozatos kolégák, a napköziotthonosok, mind a bezáras hátrányairól mondtak példabeszédet. Nem közvetlen hozzám intézték szavaikat, de előbb-utóbb engem is bevontak a beszédbe, oktattak, sajnálkozó hangon tanácsokat osztogattak, a kezdők gondjait taglalták. A jóindulatúbbak saját pályakezdésükről szóló anekdotákkal szórakoztattak. Mintha én nem tudtam volna, amit tudtam, nem tudtam volna, hogy mit kell, hogy mit akarok kezdeni a gyerekekkel. Bonyolult, sokágú „nevelési rendszerben” elég hiányt okozott, hogy a bezárást ezután természetesen törülnöm kellett. A prédikációk, tanácsok csak még idegesebbé, ingerültebbé tettek. Épp ezektől az emberektől kérek majd tanácsot! Kudarcom ellenére is mélyen

lenéztem őket. Én legalább akarok valamit! Van elképzelésem, de ők?

„Nem kell evvel annyit vacakolni – tanácsolta valaki jólelkűen. – Kihívod, akivel bajod van, lekeversz neki egy nagy fülest, hadd lássa a többi is, hogy veled nem lehet kukoricázni.” „Szóljon nekem, ha valamelyik komiszkodik, majd én elrendezem vele a dolgot.” – Érdekes. Nekem nincs senkivel se bajom – húzta föl a vállát a történelem szakosok csoportvezetője. – Olyan fegyelem van az órákon, meg se mernek nyikkanni. Korábban persze előfordult. De most már tudják, hogy nálam nem lehet. Gyere be nyugodtan bármelyik órámra. Nem is kell szólnod előtte...”

Nem válaszoltam, nem magyarázkodtam, nem vitatkoztam. Úgyis hiábavaló lett volna. Vak vezet... Ezek akarnak segíteni nekem? Akik úgy beszélnek az egészről, mint más a trágyahordásról? Akik utálják, kinevetik, megverik a gyerekeket? Nem hallgattam senkire, nem hittem senkinek. Csak a mellettem ülő fiatalasszonyt vigasztal-

tam, aki a maga sopánkodó, csendes módján sajnált: – Én se bírok velük. Néha az idegeimre mennek. Nagyon lekapom majd őket a tegnapiért. Ne haragudj, nem tehetek róla, ilyen társaságot fogtam ki. Talán jövőre megjön az eszük. – Ő volt az este bezárt osztály főnöke, és nem győztem magyarázni neki, hogy tulajdonképpen nem történt semmi, hogy nem is a gyerekek tehetnek az egésről, hanem az a szerencsétlen idegbeteg öregasszony.

A bezárások ténye napvilágra került, noha eddig se titkoltam. Közbeszéd tárgya, csaknem botrány lett, föl-nagyították, kiszínezték az ügyet. Pedig – ha úgy nézzük – sokszor jelentéktelen dolgok miatt tartottam őket ott. Nem voltak rosszabbak nálam, mint bárkinél. Csakhogy én azt akartam, hogy jobbak legyenek. Szemem előtt a patriarchális békében és együttműködésben folyó munka képe lebegett. Azt akartam, hogy a legkisebbtől a legnagyobbig mindenki a közös jón fáradozzék. S ha csak egy is kicsúszott a fegyelemből, hajlandó voltam a többi érde-

két és odaadását is semmibe venni, s azt az egyet korholni unalomig. A gyerekek hamar észrevették, hogy azokra több figyelmet fordítok, akik kivonják magukat a közös munkából, és átvették érdeklődésemet. Állandóan figyelmeztettek, hogy egyik vagy másik „rossz gyerek” mit csinál, tudósítottak a produkciónkról. Már ha nem akartam is, törődnöm kellett velük. Ők pedig valóságos sztárokká váltak, igyekeztek új és új mutatványokkal szórakoztatni közönségüket. Csak a második évben jöttem rá, hogy semmibe kell vennem őket, jelentéktelenségüket kell a közös munka fontosságával szembeállítanom. De az az idő ekkor még messze volt. Jókedv helyett csakhamar az aggályos figyelmeztetések, károgó fenyegetőzés, a sikerületlen büntetések huzavonái uralták óráimat. Bármit csináltam volna, jobb lett volna. De képtelen voltam hallgatni bárkire is — ahhoz fel kellett volna tárnom ábrándjaimat, megmutatni magamban azt a megváltó gőgöt, amivel a dologhoz hozzáfogtam. S ez egyelőre nem ment. Helyzetem egyre

romlott, a gyerekek unták szemrehányásaimat, szigorú egyhangúságomat, és néhány kivétellel elpártoltak tőlem. A vadak és madarak nem akarták megérteni Szent Ferenc beszédét, és a kisdetek messze kerülték szemrehányó Jézusukat.

Mindez alig két hónap alatt történt. Ekkorra már nagyjából elrendeződtek körülményeim. Véget ért hányattatósom, sikerült végleges albérletet szereznem.

Szeptember tizenhatodikán, a tanévkezdésről két héttel lekésve, bőrönddel a kezemben leszálltam a háromnegyed hetes vonatról. Egyenest az iskolába vonszoltam a koffert, mert nyolckor már tanítanom kellett. Félúton megszánt valaki. Középkorú férfi segített a cipekedésben, mint később kiderült, egy majdani tanítványom apja. Ellenszolgáltatásképp kikérdezett, mi járatban vagyok. Pontosán beszámoltam neki.

A koffert letettem az igazgatóhelyettesi irodában. – Lakni hol fog? – kérdezte az igazgató. – Nem tudom

még – válaszoltam. – A tanácson azt mondták, hogy az iskolában majd segítenek. – A tanácson! Na és ma például hol akar aludni? – Mit felelhettem erre a kérdésre? – Na jó... – mondta az igazgató, és átment a másik helyiségbe. – Mucika majd kitalál valamit. Szóljon a takarítónőnek, hogy menjen le a konyhába, rendeljen magának ebédet.

Mucika, a magas, kerek arcú titkár-nő bement az igazgatóiba. Tompított hangon beszélgettek odabenn. Aztán kijött. – Hát majd csinálunk valamit. Nálunk most van egy üres ágy, de hát csak átmenetileg. Amíg visszajön az albérlőnk... persze pontosan nem tudom, hogy mikor, de mindegy. Ma nálunk alszol – mondta, és kétoldalt csattanós pusztit adott az arcomra. – Van három nagylányom, te leszel a negyedik.

Ez nagyon kedves volt tőle, most jól esett az anyáskodása. Délután négy óra tájt bevonultam vele a háromszobás, negyedik emeleti bérlakásba. Komor, szürke épületek között komor, szürke épület volt ez is. Bevezetett a lakás leg-

hátsó szobájába, amelyben egy széles ágy, két sötét politúros szekrény s egy asztal állt. Pontosan nem értesültem a ki-hol-alszik viszonyokról, de ezt a széles ágyat s a szobát enyémnek mondta az asszony. A szekrényben is szorított egy kis helyet. Az albérlő, mint lassacskán kiderült, szabadságon volt a falujában, nyolc-tíz nap múlva érkezik vissza. Az is kiderült, hogy a külső szobában lakik, ott, ahol a háziasszonyom is tanyázott. A konyhából nyílt a harmadik szoba, ebben is két fekhely volt. Megérkezésünkkor a legkisebb lány ugrándozott rajtuk a barátnőjével. – Lesz megint veszekedés, ha hazajön Eszter – feddte őket az asszony. Mindez megnyugtató volt.

Nagyon fáradt voltam, s ezt háziasszonyom is észrevette. Megkínált reszelt sajtba forgatott zsíros kenyérrel és zöldpaprikával, citromos teát adott hozzá, s aztán elmenekülhettem barátságos szózuhataga elől.

Végigdőltem a széles ágyon. Nagyon kemény volt, de most így is jólesett. A fejemben zúgott minden: az első nap

gyorsan változó s alig felfogott eseményei, a látott és hallott jelek és szemé-
lyek, amelyekhez még nem kapcsoló-
dik semmilyen biztos jelentés. A meny-
nyiség ledöntött. Feküdtem és bámul-
tam a mennyezetet, valószínűleg a lám-
pát is, ami már nem emlékszem milyen
foglatban csüngött le, gyöngé fényt
adva. Tréningruhában feküdtem az
ágyon, testi és lelki ernyedtségem a ká-
bulatig, már-már a félálomig fokozó-
dott, amikor magas, rövidhajú lány
nyitott be az ajtón. A középső lány.
Kíváncsi, sértődött barátságosságából
sem jöttem rá, hogy eddig az övé volt
ez a szoba. Rövid időre ugyan – amíg
az albérlő odajár – saját szobája lett
volna, s most én elvettem tőle. Az ön-
védelmi biztosítékok jól működtek.
Legalább egy hét múlt el, míg rájöttem,
hogy délutánonként, amikor bejön
hozzám, tesz-vesz az asztal körül, be-
szélgetni próbál velem, nem ő bitorolja
az én szobámat, hanem csak általam
bitorolt tulajdonából igyekszik hasz-
nálni valamit. Testvérei és anyja részé-
ről örökös bántalmak érték, mindig el-

keseredett, sírós hangulatban volt. Anyja – állítólag születése óta – sport-szerűen sértegeti. Testvérei pedig önzők, és igyekeznek minden munkát rá hagyni. Nem tudom, így volt-e valóban, tény, hogy az ő kezében lógott legtöbbször a fölmosórongy. A szidalmak és veszekedések központja is ő volt. Délutánonként – az első héten kínos pontossággal elkezdett – tanrend-írogatásomból, az óravázlat-készítésből általában az ő lelki vigasza váltott ki. Felkönyökölt az asztalra, és tenyeréből folytak a könnyek, végig vékony alsókarján, s a könyökénél nedves foltot írtak az asztalon fekvő füzetekre.

Többnyire nyitott ablak mellett töltöttem a hűvösödő szeptemberi estéket. Ezt látva egyik este, beléptekor leoltotta a lámpát a kislány, és az ablakhoz vezetett. – Nézz csak ki – mondta. A félrehúzott függönycsomó mögé állított. Zavarban voltam a váratlan sötét miatt, s nyakamba szuszogott szavai elképesztettek. – Látod? – kérdezte. – Látod?

Semmit se láttam, csak a szemközti

házat, ami tízméternyire emelkedett az ablakunk előtt, falán a sarki lámpa csillogtatta az ablakokat. – Ott, ott... látod? Most is ott van! Ezért mondtam már, hogy húzd le a rolót. Én még az ablakot se szeretem kinyitni. Csak ha be van csukva, csak akkor érzem magam biztonságban. Pedig hát a negyediken úgysem tudna bejönni. – Ki? – kérdeztem bizonytalanul, s a kapcsoló felé igyekeztem, hogy az ostoba helyzetnek véget vessek. – Eltűnt. Biztos észrevette, hogy figyeljük. – Lebújt, s engem is lehúzott. Elém került, lehajolva ment az ajtóig, kinyitotta, s mögötte állva fölkapcsolta a villanyt. Még mindig nem értettem semmit az egészből. Zavart a lány hevéssége, szapora beszéde, az egész bujkálósdi, kileselkedősdi, de érteni semmit sem értettem. Leült mellém az ágyra – ami, mint kiderítettem, egy szokatlan méretű asztallaptól s a ráterített vattapaplantól nyerte utánozhatatlan keménységét –, és mesélni kezdte, hogy hogy vették észre. Szavaiból végre kiderült, hogy a szemközti ház negyedik

emeleti ablakainak egyikéből messzelátóval néz be egy férfi a szemközti szobákba, így a miénkbe is. A lány mindig megfigyeli, hogy ott van-e, és még télen is nemegyszer ott látja a messzelátó puskacsővét az ablakláda szélére támasztva. Hogy idáig jutotunk, most már én is látni szerettem volna az illetőt. Ahhoz persze tisztázni kellett, hogy melyik ablakban is keressem. Három ablak jöhetett szóba, mindháromban kis kerítéses virágláda volt, kaktuszokkal, muskátlival. Ezek valamelyikében fénylett a messzelátó üveglencséje. A lány ismét az előbbi ravasz-sághoz folyamodott. Az ajtóhoz ment, leoltotta a lámpát, aztán lehajolva, hogy mozgásunk ne látsszék kintől, a függöny mögé álltunk mind a ketten.

– Látod? Látod? – kérdezte izgatottan.

– Hol? – Ott, ott, ott van! – suttogta, a rámeredő üvegszemtől hipnotizáltan.

– Ott a kaktuszok között. Most épp ezt az ablakot figyeli. Nem látod? – Nem láttam. Vagy láttam? Idegessége rám ragadt, meg se kérdeztem, melyik ablakról van szó. A sötét ablaktáblák

gyöngé csillogása is azt a ránk irányzott lencsét jelentette számomra, amit látnom kellett volna. Ottléte így is olyan bizonyossá vált, hogy teljesen mindegy volt már, megpillantom-e a messzelátó fekete torkát vagy sem. Egy másodperc alatt összeomlottam a szégyentől. Kapkodó tiltakozás, mielőbbi szabadulási vágy. Elöntött a gyanú, hogy nemhiába leselkedik rám. Mióta itt lakom, a sok minden között eszembe se jutott, hogy az ablakra ügyeljek. A horgolt függönnyel számomra véget ért a világ. Ebben a pillanatban még nem gondoltam végig, milyen szégyentelenségeken, milyen vigyázatlanságokon, milyen egyedüllétemben megengedett hanyagságokon kaphatott rajt az a távcső. Még csak mindennek a megsejtése okozta zavaromat, a létező tények összessége váltotta ki belőlem a gondolat heves elutasításának vágyát, a mély szégyenkezést. Nem bírtam tovább ezt a zavaros érzést. Még sötétben, elszánt mozdulattal lehúztam a vászonredőnyt, majd ismét fölengedtem, becsuktam a külső ablakot, és

újra lehúztam. Aztán fölkapcsoltam a villanyt, és szerettem volna eltörülni az előző percek felismerését. Fáradtan dobtam magam végig az ágyon. A lány, gyors intézkedésemtől csak egy pillanatra elakadva, mesélt, egyre mesélt az illetőről, elmondta, hogy ki miket követett el már azóta is, hogy tudják létezését. Kiderült, hogy az egész családot megleste, az öltözés-vetkőzés, reggeli esti cihelődés pillanatainak jutott birtokába. Menekülni szerettem volna. De visszafelé is. Ki a már megtörténtből, megsemmisíteni vágytam azt, ami már csak a múlt nemlétező filmszalagjain él. Rendezetlenül bukkantak elé a helyzetek, pillanatok, amiket megleshettek, az egyedüllétre jellemző, soha nyilvánosságra nem hozott, dicstelen kis mozdulatok, szokások, a saját magunkról képzelt alakba, magatartásba soha be nem számított cselekvések. S nemcsak azok. Ha mindig csak a legsebbebb mozdulatokat követtem volna is el, ha úgy jártam-keltem, öltöztem-vetköztem volna is ebben a kis szobában, mint a filmszínészek, akik látványukat

állandóan a nézők tetszéséhez igazítják, akkor is megszegyenített volna a pusztá tény, hogy kilestek, hogy valakinek beleegyezésem és tudtom nélkül birtokába jutott életem egy tartománya. Valakinek, akiről semmilyen tapasztalattal nem rendelkezem, akit nem ismerek, akiről nem tudom, hogy mit gondol, mit akar. Mért nézi valaki távcsővel a szemközti ablakokat? Mért? Hogy megalázza, hogy birtokba vegye azokat, akiket kiles? Hogy a teljes gyanútlanóság által teremtetten egyenlőtlen helyzettel fölébük kerüljön? Kísajátíthasson olyan személyeket, akikkel egyébként nincs módja kapcsolatot teremteni?

Menekülni szerettem volna. Most már mintha a falon is átlátna. Háromszor is eligazítottam a vászonredőny szélét, mielőtt vetkőzni kezdtem. Hiába. Jelen volt. Ahogy eddig nem tudtam védekezni ellene, úgy éreztem, hogy ezután sem tudok. Kínnal jártam a többi szobákban is, amelyek ablaka nem volt olyan gondosan betakarva, mint az enyém. Arcomat, mindennapos utcai

énem látványát is féltettem már tőle. A lakás az ő lakása lett – az átható tekintet lakása.

Szerencsére hamarosan véget ért már-már lelkibetegséggé fajuló félelmem. Megjött az albérlő, kövérkés, fiatal hivatalnoknő, valamelyik Bakony-beli falu szülötte. S kiderült, hogy ezután nem lesz hol aludnom. Visszaállt a régi rend. A lányok visszajöttek az „én ágyamra” – a kicsi, akit az iskolában tanítottam, és a középső, akivel eddig is együtt töltöttem csaknem valamennyi otthoni délutánomat.

Egy éjszakát hárman aludtunk a kemény faágyon, aztán Mucika fölhozott a pincéből egy régi gyerekágyat. Alacsony termetem ellenére is csak összehúzódkodva fértem el rajta. Matrac pedig végképp nem akadt. Háziasszonyom néhány rongyos-zsákot gyömöszölt a lepedő alá, párnát, takarót tett a tetejükbe, és én a délutános tanításból holtfáradtan hazatérve, beledőltem. Abban a pillanatban szétcsúsztak az ágy lábai. Szerencsére a sodrony összetartotta őket, egészen nem került a földre

az alkotmány. A gombos végű fehér lábak úgy meredtek a padlóra, mint egy magát megmakacsolt kecskéé. Riadtan szálltam ki az ágyból. Erre úgyahogy visszaemelkedett eredeti állapotába. Most már óvatos lettem, igyekeztem kiismerni. Középen beleereszkedtem, s közben folyvást figyeltem a lábakat. A súlyomtól ismét szétszaladtak, de nyilvánvaló lett, hogy nem tudnak egészen elcsúszni. Csak az lett volna veszélyes, ha egy irányba indulnak el. Ezt figyelembe véve igyekeztem ezután többé-kevésbé mozdulatlanul feküdni az ócska lélekvesztőn. Nagy megpróbáltatás volt, mert az egyenetlenül tömött zsákok csikarták tagjaimat. Másnap vagy harmadnap, talán megviselt ábrázatomat látva, talán veleszületett jó-ságból, nagy zsák forgácsszalmával tért haza Mucika. Sikerült úgy elhelyeznie az ágyban, hogy a hátam-derekam rajta nyugodjék, s csak a lábam kerüljön az eddigi bugyrokra. Sokkal jobb így se lett. Gyakran fölriadtam éjszaka. Megtanultam óvatosan forogni, miközben fenyegetően csikorgott, még-

sem dőlt össze az ágy. A lányok békésen szuszogtak a széles deszkapriccsen. Másfél hét telt el így. Már eszembe se jutott az illető, aki a látcsövével les ránk. Ha délutános voltam, délelőttönként magam is kikönyököltem az ablakba a borúsra fordult, de meleg őszben, és olyan elhagyatottnak éreztem magam, hogy ha eszembe jutott apám, kicsordult a könnyem.

És persze albérletek után futottam – sikertelenül. Szerencsére ezek a hetek még az iskolai mézeshetek voltak. A gyerekek csillogó, tiszta hajukat dörögölték a tenyerembe, mosolyogtak, ha elmentem mellettük. Én voltam az „új tanár néni”. Ambícióval és bosszúsan olvastattam a tankönyveket, amiből tanítottam. A felét magamnak is most kellett újból megtanulnom. Évszámok, események az oldalakon egymás után, szabályok és alszabályok rafinált és önkényes választéka. „A névszók fajtáinak, alkalmazásának három fő módja, hat példa rá, négy kivétel” ... volt mivel foglalkozzam, s be kellett látnom, hiába végeztem két és fél évet a böl-

csészkaron, hiába tanultam meg többkevesebb sikerrel néhány indoeurópai nyelvet, az általános iskolák ötödik osztályának magyar nyelvtankönyvéből nyugodtan megbuktathattak volna. És ezt szerettem volna mindenképp elkerülni. Leküzdöttem magamban az ellenállást, és megtanultam leckéről leckére a leckéket, és az aznapi anyag ismételtetése közt ballagtam a szelíd őzporában fürdő búbos madarak közt tanítani. (Még nem sejtettem, hogy néhány hét múlva nevük véletlen kiejtésére is összereződülök.)

(Nem tudom, hányszoros ajtócsukás mögé nem sugárzik át a gyűlölet. Félek. Érzem az alattomos, állandó sugarakat. Elpusztítják az arcomat, csontig emésztik rajtam a húst, fekete karikákat írnak a szemem köré. Elpusztítanak. Félek. Minden ijeszt, minden matatót ellenségesnek érzek. Félek, hogy nem tudunk megszabadulni tőlük, mielőtt valami újabb nagy bajba nem döntenek. Nem nyughatnak egy

pillanatra sem, elkapták és rázzák-rázzák rossz vén fogakkal a koncot – az életemet. Menekülünk – mondanám, de tudom, hogy nincs hová. S neked ilyesmit mondani is szégyellek, hiszen neked mégiscsak... Mindenemet akarják, el akarnak venni tőlem mindent... Halálos ellenségeket szereztek nekem, akinek... orgyilkosokat. Megfojtanak egy láda porban. Ahogy közeledik érkezésük ideje, úgy húzódik össze egy csomóvá bal oldalt minden bennem. Megindul a sugárzás, s mikor már alig kapok levegőt, az órára nézek, és ráébredek, hogy közelednek. Akkor vagy összekészítem a holmimat és elszököm, néhány órára csak, de hátrahagyva martalékuknak mindent, ami számomra fontos, vagy behúzódok az ajtó mögé, és szeretteimet is egy-egy ajtó mögé rejtem. Csak ha belátnak, akkor tudnak ártani. Az ajtó szárnya és fája közé csak ritkán dugják be a fejüket. De abból mindig baj lesz. Mosolyognak és mérges nyálat fröcskölnek felém édeskés beszédből. Járnak föl-alá a szőnyegemen, vagy megállnak az ajtóban,

összekulcsolt vagy oldalt lehulló kezekkel, mint az ártatlan jóindulat, és unszolnak. Igyekeznek rávenni valamire. Mosolyogva, szerényen, félénken. S mikor lépre megyek, s mikor észreveszem, hogy lépre mentem, már késő. A védekezést szinte lehetetlenné teszi a váratlanság s játszmaszerű gondolkodásom. A képmutatás legyőz, kényszeredett szavaimba úgy fészkelnek bele, mint macska a szénába. És foltokat hagynak az arcomon. Mi lesz ennek a vége? – kérdezem magamtól, mert tőled nem merem, hiszen neked isten rendelte kötelességeid vannak, s mert gyűlölöm ezt a helyzetet. Nem, nem leszek, nem akarok a felbujtód lenni, inkább meg-némulok. Mert legtárgyilagosabb szavaimmal is az vagyok. Az események azok? Egy toll biztonságosabban úszik a levegőben, és biztonságosabban ér földet is, mint egy repülőgép. És ráadásul magától. Az ilyen viszonyokat szétdúlni csak gonosz ember akarhatja. Pedig pusztá létemmel megkezdtem. A helyzettel, amibe, ha nem megyek bele, kész a gyűlölet mai erőtere, s hogy

belementem, szintén elkészült. Ha megalázod apádat – ketten vagytok – megsértődik, és odábbáll. Már az ajtóban elfelejti. De ha az én jelenlétemben alázod meg, nekem sosem bocsátja meg, hogy jelen voltam. Nem gondoltál erre? Már csak ez is elég lett volna. De nem ez volt minden, én, én, én voltam a felidézője. Nem azt figyeltem, ki milyen is valóban, hanem egy előre elképzelt személyiséget kértem számon rajtuk. Az összehasonlítással csúnyán megaláztam őket. Nem bírták elviselni ezt a kettősséget. Megpróbáltak hazugságokkal kimászni, de most már szavaim logikája ellen kellett volna küzdeniük és semmi eszközt nem tartottak a kezükben. Megmaradt tehát a gyűlölködés. Ennyi a történet röviden. Elébe vágva az idegrendszer rövidzárlatával mindannak, amit elmondanék.)

Lakásgondjaim már hetek óta elsimultak, váratlanul. Az egyik kolléga segítségével szép kis albérleti szobát szereztem, épp az iskola sarkán levő

szürke tömbház harmadik emeletén. Az idő haladt, elmúlt október is. A városhoz fűződő egyetlen személyes kapcsolatomat magam számára is váratlanul megszakítottam. Fáradt voltam hozzá, és egészen más dolgok kötötték le a figyelmemet. Nem tudtam róluk beszélni senkivel – vele sem. S untam a betegségig gyötört lélekkel ott ülni estéről estére a sportvendéglő zöld bársonyfüggönyei alatt, hosszúlépések és sültburgonya-hasábok mellett.

Szigorú és következetes nevelési rendszer kialakításán fáradoztam. Olyanon, aminek hálószemein senki és semmi se bújhasson át. Például leckenézőkkel ellenőriztettem a házi feladatokat, s a következő órákra megíratam az elmulasztott leckéket. Fekete pontot kapott a mulasztó, és három fekete pont után egyes járt a bűnösnek. De piros pontokat is osztogattam az óráközbeni figyelemért, a jó hozzászólásokért. Három piros pont egy ötöst eredményezett. Ezeket is a feladatnézők könyvelték, s ha be kellett írni a jegyet, ők jelentették nekem az eseményt. Ezek

persze általános tanári szokások, nem én találtam ki, csak nagyon komolyan vettem őket. Ezenfelül az intők özönét írtam be. Első rászólás: felállás, második rászólás: az ellenőrző könyv kihozása a tanári asztalra, harmadik rászólás: intő – természetesen egy-egy óra keretén belül. Igyekeztem következetes és figyelmes lenni, nem elfelejtkezni saját ígéreteimről és fenyegetéseimről. Nehéz feladat volt ezt a bonyolult partitúrát levezényelni – hisz azt vállaltam ezekkel a szabályokkal, hogy negyven gyerek jelenlétét kísérem egyénenként is figyelemmel. Mégpedig egy automata precizitásával. Azt akartam, hogy pontosan tudják a gyerekek, hogy milyen cselekedetük milyen következménnyel jár – és érezzék azt is, hogy mindig következménnyel járnak cselekedeteik. Hogy miért tartottam ezt fontosnak? Ki akartam lépni a fegyelmező szerepből. Össze akartam kötni a bűnt a bűnhődéssel, automatikus, vitathatatlan kapcsolatot akartam létrehozni közöttük. Azt hittem, így sikerül majd eleve minősítenem a gyerekek számára

lehetőségeiket, s elriasztanom őket a rossz következményekkel járóktól. Kimondtam a törvényeket, s a későbbiek során már nem büntettem, csak a törvényeket hajtottam végre. – Nem tudad, hogy ha még egyszer rád szólok, intőt kapsz? – kérdeztem a méltatlankodótól. – De – válaszolta –, csak hogy a tanár néni tévesen szólt rám, mert... – Szóval tudad, s mégis rendetlenkedtél. Ezek szerint nem én adok neked intőt, hanem te adsz magadnak. – Azt hittem, az ilyesfajta okoskodások nagy hatással lesznek a gyerekekre. Voltak-e, nem-e? Nem tudom. Az én dolgomat mindenesetre nagyon megnehezítette a választott módszer és nagyon lekötötte a figyelmemet. Ezért vett ki belőlem annyi energiát a tanítás, hogy három-négy tanóra után elaludtam a fáradtságtól.

November elején történt. Az egyik hetedikben épp a múlt órán elmulasztott házi feladatok bevasalásához készültem. Két kislány a padsorok végén makacsul feltartotta a kezét. Végül is kénytelen voltam félbeszakítani ma-

gamat, és megkérdezni tőlük, hogy mit akarnak. Felálltak. Az egyiknek napok óta gipszben volt a lába. A másik beszélt helyette is. – Szeretnénk elkéredzkedni, mert neki be kell menni a sebészetre, hogy megnézzék a kötést, és én szoktam elkísérni. – Nagydarab, tésztaképű lány volt, örökké sugdolózó, örökké a sorból kilógó. Most is szerepelt a följegyzéseimben. – És te? Megcsináltad mára a múltkori leckét? – Meg – vágta rá habozás nélkül –, de hadd menjünk már, tanár néni, mert be kell menni a sebészetre... – Ilyenkor? Délután fél ötkor? Tán nincs is már ott senki. – De. Ehhez a délutáni orvoshoz vagyok behíva – szólalt meg most a törött lábú kislány is. Kérte, hogy engedjem el a barátnőjét is, mert messze van a kórház, egyedül nem tud még olyan sokat gyalogolni. – Éreztem, hogy valami nincs rendben körülöttük. Megpróbáltam ellenkezni. – Édesanyád nem ér rá? – De a lányok készültek, én meg csak kelletlenül rög-tönöztem. Ezer kifogás, ezer kényszerítő körülmény szólt mellettük. – Na jó,

menjetelek – mondtam végül –, de te hozd ki előbb láttamoztatni a füzeted. – Óh, tanár néni, úgy kell sietnünk. – Talán nem kellett volna erőltetnem a dolgot, de úgy éreztem, hogy a bolondját járatják velem, s rajta akartam fogni őket. – De, de, hozd csak ki... – Ó, már becsatoltam a táskám... – Hát nyisd ki, de gyorsan, ha annyira siettek. – Sokáig kotorászott, aztán vigyorgó képpel fölállt: – Nem találom a füzetet, tanár néni! Pedig isten bizony elhoztam. – Ha elhoztad volna, meg is találnád – feleltem vele. – Írja be a pontját a pontozó – fejeztem be az ügyet. A pontozó fölállt és jelentette, hogy a lánynak ez a harmadik pontja. Beírtam tehát az egyest. Erre aztán, mint a bugyborgó fazékból egyszerre kifut a leves, csúnya sírátkozás, morgolódás csordult ki a lányból. Úgy vonultak ki egymás után az osztályból, elégedetlenül méltatlankodva.

Elementek tehát a sértődött, lázonzó lányok. Eltelt ez az óra is, tartottam utána még egyet, aztán összecsomagoltam a tanáriban a holmimat

– a másnapi óravázlatokhoz szükséges könyveket, tanmeneteket, és elindultam hazafelé. A szürkületben – este hat óra lehetett – lelépkedtem az iskola poros, kiégett udvarán, végigmentem a terméskő kapuig vivő salakozott úton. Aztán kifordultam. S előttem vagy húszlépcsnyi távolságban a két lány jött az utcán. A táska a hónuk alatt, ahogy az órámról elmentek. Az első meghökkenés után összenevettek, hogy észrevettek. Hirtelen rossz érzés lett úrrá rajtam. A fejemben lüktetni kezdtek az erek. Izgatott voltam. Talán a nevetésüktől, talán mástól. Már csak pár lépés választott el bennünket egymástól. – Jó szerencsét, tanár néni! – hallottam a magas lány csúfondáros köszöntését. – Már meg is jártátok a kórházat? – kérdeztem szemrehányóan, ahogy elhaladtunk egymás mellett. – Aaazt meeg! – válaszolta a lány, és a hangja elárulta, hogy nevet. Utána-szóltam: – Nem szép dolog ám hazudni, fiam. – Hát nem iis! – kiáltotta vissza. Vörös voltam, nehezen kaptam levegőt. Mélyen lesújtottak a történetek. Alig

értem a sarokig, éles kiáltás csattant föl mögöttem: „Pacsirta!” Mintha ostorral csaptak volna végig a hátamon. Visszanéztem. A két lány egy fiúval állt az iskolakapu előtt, és néztek utánam. Elkaptam a fejem. Egyetlen másodperc alatt tudatomig ért a kiáltás. S éreztem, hogy el vagyok veszve. Attól fogva úgy jártam az utcán, az iskolafolyosókon, a tantermekben, hogy minden idegszálam folyvást erre a hét hangra várt. És nem is hiába.

Napok alatt elterjedt csúfnevem az iskolában. Még azoknak a gyerekeknek is megfordult a száján, akiket nem tanítottam.

S mért volt ilyen fájó ez? Hiszen a pacsirta kedvelt dalosmadár, mondhatni köztisztelőnek örvend – Petőfi is előnyben részesítette a csalogányokkal szemben –, hát akkor miért, miért volt az a sokszerű rémület, ami úrrá lett rajtam?

Azokban a hetekben vetítették a városi moziban a Kosztolányi Pacsirta című regényéből készített filmet. Megnéztük – még a barátommal –, s én kí-

nosan, ő nevetve állapította meg, hogy a címszereplőt játszó színésznő hasonlít rám. Általában hízelgő, ha valaki hasonlít egy színésznőhöz. De ez a színésznő – a szerepnek megfelelően – iszonyúan elcsúfítva, néhány fekete foghíjjal, idétlen frizurával jelent meg a vásznon, hogy eljátssza ezt a jóságában érzelgős, nevetséges, szerencsétlen vénkisasszonyt. Sem a külsejéhez, sem a szerepéhez nem kívánt volna senki hasonlítani. És a gyerekek – talán épp ez az éles nyelvű kislány – észrevették a hasonlatosságot, és gyermeki kegyetlenséggel a hátamra tűzték a táblát: Pacsirta. Ez a név éveken át felhangzott utánam az utcákon és mindenütt, ahol megjelentem. Gyűlöltem a hangzását is, a cserregő rrr betűket, és öntudatlan ugyanazt a rossznyelvűséget tulajdonítottam minden kimondójának, amivel kitalálója valóban bírt. Pedig idő múltán elhalványult az eredete. Mégis. Én nem tudtam felelejtani. Félttem tőle és félttem minden gyerektől, aki szájára vette, vagy vehette. És szégyelltem és

megalázottnak éreztem magam mindenki előtt, aki hallotta.

S ettől a félelemtől összeomlott bennem, belül valóban teljesen összeomlott minden nagyra törő pedagógiai terv. Ezután már szigorom mögött gyávaság lapult, és valami állandóan arra ösztönzött, hogy lekenyerezem a gyerekeket. És ugyanakkor szerettem volna, hogy féljenek tőlem.

A tanáriban beszédesebb lettem, az órákon bizonytalanabb. Levágattam a hajamat, hogy a nyomorult, a film által megbélyegzett hajfonattól megszabaduljak. És kezdtem gondolkozni a kolléganőimtől gyakran hallott tanácson: „Törődjél egy kicsit az öltözködéssel is! Mért hordasz örökké sötét színeket!”

Jött a tél. Sötét volt, amire délutános váltásban a tanítást befejeztem, és az utcákon örökösen süvített a szél. A jeges feketeségben, míg a közértig vagy a könyvtárig eljutottam, rendszerint nyerítésszerű kiáltás kísért: Pacsirrtaaa, Pacsirrrtaaaa! Kín volt, ha valaki megállított beszélgetni az utcán. Folyton

arra figyeltem, mikor hangzik fel a kiáltás. S ha megtörtént, belezavarodtam a szavaimba, elvörösödtem, vagy minden magyarázat nélkül odább húztam az illetőt, mintha a kiáltás röppályájából akarnék kikerülni.

Sok bajom volt a gyerekekkel. Különösen az évismétlő 15–16 éves kamaszokkal. Alig volt közöttünk négy-öt év korkülönbség. Semmiképp sem akartak szigoromnak meghajolni. A sötét téli estéken néha utcahosszat kísérgettek, s húsz-harminc méterről rikoltozták utánam csúfnevemet.

Egyszer a szobámban ültem és a szenvedélyesen gyűjtött reprodukciókat nézegettem, amikor az utcán fölhangzottak a kiáltások. Ültem az ágyon, térdemen a nagy papírdoboz, tele Európa legszebb képtárainak remekműveivel. Jól emlékszem, egy faliszőnyeg színes nyomata volt épp a kezemen: „Lány az egyszarvúval”. Elevenzöld, piros és gyöngyfehér színek, egy-egy szemnyi kék; s akkor felcsattant az ablakra húzott vászonredőny és az üvegtáblák mögött: Pacsirrtaaa! Hiába he-

verték előttem a színes képek, hiába voltam tele szépségükkel, ettől a szótól hirtelen vígasztalhatatlanul nyomorultnak éreztem magamat. A házban nem egy tanítványom lakott. Elképzeltem, hogy mindenütt hallják ezt a koncertet, és mindenütt erről beszélnek.

Menekülni, menekülni, menekülni, diktálta bennem egy hang. De hova? Mikor elrendeződött végre az életem, van lakásom, munkám, ebédem. Hová? Lehetetlen, lehetetlen, lehetetlen – volt rá a válasz. S ismét: menekülni, menekülni. S ismét: lehetetlen, lehetetlen. Néztem egyre a kezemben tartott képet, és érzékszerveim két részre hullottak. Mászt jelentett, amit láttam, és mászt, amit hallottam. Félóra hosszat tartott a kiáltozás. Nem mertem kimenni a konyhába, a fürdőszobába, hátha háziasszonyoméék szóvá teszik szégyenemet. Falak, bezárt ajtók, ablakok vettek körül, mégis védtelen voltam. Rámtört és megtaposott ez a kiabálás. Végigdőltem az ágyon, és kényszerítettem magamat, hogy a képekkel foglalkozzam. És közben feszült halántékkal figyel-



tem, hogy felhangzik-e még. Aztán vége lett. Messzebből érkezett még néhány hangfoszlány, majd minden elhallgatott. Már csak a szél fütyörészett a magas, mocskos kémények, az egymáshoz oly közel épített háztömbök között. Fáradt voltam. Elrakodtam és beledőltem az ágyba.

Noha a gyerekekhez, a tanításhoz fűződő ábrándjaimban már mélyen csalódott és arculcsapott voltam, a tanáriban most kezdtem hirdetni tanaimat. Sokat beszéltem – mert most már beszélgettem a kollégákkal – és sokat vitatkoztam. Meghallgattam a történeteiket, és nevettem az illő helyeken. Ennek fejében ők is végighallgatták fortyogásaimat, hogy mi minden nincs jól, és hogyan lenne jól ebben az iskolában. Nem ellenkeztek velem, mert élvezték, hogy szidok mindent, a vezetést, a tanrendet. Helyeseltek, és nem késlekedtek mindent a megfelelő fülekhez továbbítani. Pedig az egész ígehirdetésre csak azért került sor, hogy megvertségemet palástoljam. Mennél gyávább, szűkölőbb lélekkel éltem a gyerekek között,

s folytattam – de már lelkesedés nélkül – amit elkezdtem, annál nagyobb és magabiztosabb voltam a tanterületben. Már én is meséltem a kis gazemberek kis gáztetteit, de mindig hozzáfűztem, hogy szerintem hogy lehetne és kellene mindennek elejét venni. Befogadtak és megszoktak. Persze volt, aki nem viselt el. Volt, akit én nem. Például az egyik, élénkvörösre festett szájú asszony, gyűlölt, s tudtam, hogy faggatja felőlem a gyerekeket. Sosem késlekedett odabököni nekem valami kellemetlenséget. Én cserébe nagyvonalúan ócsároltam neki is mindent, köztük számára szentséges szentségeket is. Nem volt okos dolog. A kezdetben jólelkű – a nyugdíjig-már-kibírom – igazgató egyre kötekedőbb, egyre akadékoskodóbb lett velem szemben. Erre őt személy szerint is szidni kezdtem. A helyzeten ez sem javított. S noha egyre több „hivatalos” sérelem ért, eszembe se jutott, hogy tulajdonképpen magam vagyok az oka az egésznek éretlen, okoskodó bőbeszédűségemmel.

A fekete lány, aki szintén szeretett

akadékoskodni, szidni mindent – de ezt is alaptermészete szerint szeszélyesen jó- vagy rosszkedvében tette –, barát-nőjévé fogadott. Ez abból állt, hogy hosszú téli estéken együtt ültünk kis garzonlakásában, amiben minden divatos, olcsó berendezési tárgy megtalálható volt, és ő a kalandjait mesélte. Én néha sírva fakadtam, mert tanácstalan helyzetem fölfokozta érzékenységemet, s minden gondolatra, ami fölidézte, hogy valaha szerettek vagy nem szerettek, kitörtek a könnyeim. S valóban nagyon magamra hagyatott voltam bevallhatatlan „üldözöttségemmel” – mert a pacsirta-ügyről senkinek sem szóltam, hiszen elég nevetséges volt maga a dolog is, hát még ha avval tetézem, hogy törődöm is vele. Az iskolában úgy csináltam, mint aki nem tud róla, mint akit nem érdekelnek az ilyen kicsiségek. De egyszer megkérdezte tőlem a piros szájú, tudom-e, hogy csúfolnak a gyerekek? – Nem – mondtam, s igyekeztem őszinte képet vágni, de amikor kiejtette a „pacsirta” szót, összerendeztem, s hiába volt már fesztelenre szán-

dékozott nevetésem, valószínű nem tudtam félrevezetni. Nemcsak az bántott, hogy nyilvánosan kicsúfolnak, hanem az is, hogy nem tudom rajta túltenni magam. Bevallani pedig, hogy zavar ez az ügy, sohase lennék képes. Szenvedtem tehát a csúfnévtől, szenvedtem e szenvedés ostobaságának tudatától, és szenvedtem attól is, hogy úgy éreztem, nem sikerül nevetséges szenvedéseimet eltakarni a világ elől. A hazug helyzet, amibe kicsinyes, hiú természetem sodort, nyakatekertté, nehézkesé tette cselekedeteimet, s megfosztott az önfeledtségtől. Minden gondolatom fonákjába apró, kiirthatatlan betűkkel volt beleégetve a rám ragadt név, akármit csináltam, akárhol voltam.

A gyerekek pedig megszoktak lassan. Már ugyanúgy viselkedtek óráimon, mint a többi tanárén; voltak, akik szerettek, és voltak, akikben én is megbíztam, akiknek az arcára támaszkodott magyarázat közben a tekintetem. Rájuk továbbra is érvényes volt pedagógiai

illúzió-táram – ők voltak a bizonyítékok –, amit kénytelen voltam magam is megtagadni – de legalábbis fölfüggeszteni. Pedig valószínű csak véletlen, személyes rokonszenvekről volt szó, nekem – s nem tanügyi módszereimnek – szóltak. Mert komolyan vettek és figyeltek a szavamra, én is figyeltem rájuk, számon tartottam őket. Nem bántam, ha más tantárgyakból akár bukásra álltak is. Nálam megkapták azt a jegyet, amit véleményem szerint megérdemeltek. Elégtételt is jelentett, ha olyan gyerekekben találhattam törekvést, érdeklődést, akikről kollégáim rossz véleményvel voltak. Ebből arra következtettem, hogy a helyes tanári módszer – mint a királyvíz – elválasztja az aranyat a sártól.

Az egyik ötödikes, magas, kerek arcú, szőke fiú, nem tudott írni. Csak a mássalhangzókat írta le, mint a zsidók, arabok. Csakhogy még a mássalhangzókat is összekeverte sokszor. Minden napra másoltattam vele egy fél oldal nyomtatott szöveget. Óra elején átvettem a külön füzetét, s tanítási nap végére

kijavítva visszaadtam neki. Még ezekben a másolásokban is sok volt a hiba. Ez a mindennapos különmunka összehozta minket, a gyerekek, akár egy magnetofonszalag, megjegyezte minden szavamat. Irodalomból rendszerint jó jegyei voltak: az óra közbeni pontozás és a feleltetések neki dolgoztak. Sokszor egyedül ő tudott válaszolni a kérdéseimre. Amikor csak tudtam, alkalmat adtam neki, hogy bizonyítson. Valahonnan egy alföldi tanyáról keveredett ide esztendeje. Itt aztán azonnal megbukott, s most másodszor járta az ötödiket. Szünetben, figyeltem, játék közben alig védekezett a nála sokkal kisebb, véznább fiúk ellen, pedig magas és erős alkatú volt. Ha órán tudott valamit, s mégis másokat szólítottam föl előtte, végül már vonyított a felelhetnéktől: „Tanár néniiii! Tanár néniiii!” De ha, ne adj isten, rosszul értette a kérdést, rettenetes butaságokat mondott. S azokat is tőlem idézte. Csak rossz helyen. Egyszer sem buktattam meg, noha ottlétem két esztendeje sem volt elég ahhoz, hogy bepó-

tolja, amit korábban nem tanult meg. Saját magához képest persze nagyot fejlődött. Az analfabétizmustól eljutott a rossz helyesírók szintjére. „Ja persze – mondták a gyerekek –, a tanár néni kivételezik vele.”

Kivételeztem még ugyanebben az osztályban egy csendes, vékony csontú kis barna lánnyal is. Ő kitűnő tanuló volt. Nagyon fegyelmezett, nagyon szelíd kislány. A lányok, akik között ült, mindent megtettek az órák megzavarásáért, a tanulás kiküszöböléséért. A csendes ellenzék vezére ebben az osztályban egy púpos, kusza arcú, szemüveges kislány volt. Épp Anna előtt ült. Örökké morgott, nem csinálta meg a leckét, levelezett, gonoszul szólt közbe, minden hibát, emberi gyöngeséget azonnal észrevett és szóvá tett. Mögötte ült az ikertestvére, hegyes orrú, egérszerű fiú, örökké elégedetlen, örökké panaszkodó, áskálódó. Egy lyukas garast se adtam volna a szavukra. Mégis, ki tudja miért, ők voltak a hangadók az osztályban. Rossz tanulók, elenszenves külsejűek, de szemfülesek.

A fiú örökké menekülőben volt, de mentegetőzései is csak arra vallottak, hogy ikertestvére még nála is jobban érti a szakmát, még neki is védekeznie kell ellene.

Volt ebben az osztályban még egy nehéz eset. Egy elvált pincérnő szőke, magas, szép arcú fia. Az asszony többször megkeresett: ő mindent megad a fiának, mondta, ne hagyjam megbukni. Fizetni akart, hogy különórán tanítsam a tanítványomat. Vele is megpróbáltam a külön házi feladatok rendszerét. De ő még többnyire a „hivatalos” házi feladatokat sem csinálta meg. Mesélték, nem egyszer a lépcsőházban tölti az estét, mert az anyjának látogatója van az egy-szobás lakásban. Azt is mondták róla, hogy a fürdőszobába zárják, ha vendég jön. Nem tudom, igaz volt-e, nem-e. Mindenesetre nehéz volt vele boldogulni. Ő volt az osztály legszebben öltöztetett gyereke, mégis azok közé tartozott, akik örültek a bezárásnak, legalább nem kell még hazamenni. Pedig rosszul viselte az állandó kudarcokat, amik az iskolában érték. Két-három

tantárgyból is bukásra állt. Jó szándékú, igyekvő, de szeszélyes, lusta és hirtelen haragú volt. Órák alatt magáncsatákat vívott, őt mindenki megsértette, megbántotta.

Egyik órán kihívtam felelni. Rosszul ment neki. A kérdéseket, amikre nem tudott válaszolni, föltettem az osztálynak is. Az egyikre Anna adott választ. Pontos, csöndes szavakkal, aztán mosolyogva leült. Pistit elöntötte a düh. – Jaj, de okos vagy, hogy raknám beléd a faszomat. – A kislány elvörösödött, sírva borult a padra. S ekkor, magam számára is váratlanul, odaléptem a fiúhoz, és hatalmas pofont törültem a képére. Életem első tanügyi pofonját. Az osztályon halk, megdöbbent zúgás futott végig, a fiú a képére szorította a tenyerét, állt egy pillanatig, aztán a helyére rohant. – Pofon vágott – mondta –, ezt megkeserüli még a tanár néni! – Le-capta a füzetét és ő is leborult a padra. – Nana – szóltam utána zavaromban, és hogy leplezzem magam, hozzáfogtam bejegyezni az egyesét. Mikor fölnéztem az osztálykönyvből, feszült figyelemmel

ült körülöttem az osztály. Köztük Anna is, arcán még a könnyek nyomával. Alig tudtam fékezni a nevethetnekemet, pedig csak ideges voltam. – A mocskos szájadért kaptad, hogy kétség ne legyen felőle. A piszkos, mocskos szádjért. – Igen? Jó! Hát akkor adjon másoknak is. Mások még rondábban beszélnek, mint én. Ne csak engem üssön! – morgott arca elé font karja mögül Pisti. Sajnáltam, hogy épp őt kellett megütnöm, hiszen mások is megérdemelték volna, nála jobban is. De a helyzet dikálta reflexeimnek ezt a mozdulatot, a kislány megalázott arca, a fiú durva csúfondárossága. – Hozd vissza a füzeted, hadd írom bele az egyest. – Nem hozom! – Második föl szólításomra már szaladt vele a padszomszédja. Kihúzta Pisti karja alól és szolgálatkészen rohant vele kifelé. – Ne merj visszajönni, Horváth! – kiáltott utána a padból a fiú. – Hát ne is! – mondtam nevetve, habár nem szerettem az ilyen kis júdásokat, mint ez a Horváth. Hízelegve fut ki a póruljárt padtárs füzetével, de már a visszafelé

úton grimaszol az osztálynak énrám. Meg talán szerettem volna, ha Pisti hozza ki, és következetlenül bár, de megsimogathatom azt az imént felképelt, ostoba, beszámíthatatlan fejet. Beírtam, aztán visszavittem neki a füzetet. Lesett a karja fölött, s ahogy felé nyúlt a kezem, elkapta a fejét. Újabb fülestől félt. Rátettem a tenyerem sárga hajára, s megveregettem a tarkóját. – Hát ez ne forduljon elő többet, fiam. – Ne is! – mondta, s amilyen állhatatlan volt, elmosolyodott a saját viccén. Ezzel az ügy a gyerekek számára elvesztette komolyságát. Én is adtam a könnyedet. Erőtéljes magyarázat és leckeföladás után példás rendben sorakozott mögém levonulásra az osztály. Tagadhatatlan, tekintélyem lett a ponttól egy pillanatra.

Leültem a tanári szoba műanyag lappal borított sárga asztala mellé. Legszívesebben most is elnevettem volna magam. Pedig közel sem volt ilyen vidám ez a dolog. Egyrészt súlyos ellentmondásba kerültem meghirdetett tanaimmal, másrészt olyan voltam, mint a tűz-

keresztségen átesett katona: örültem, hogy túl vagyok rajta. Noha gyalázatosnak tartottam a gyerekverést, régen éreztem, hogy én sem kerülhetem el. És épp evvel a szerencsétlen kölyökkel kellett elkezdenem! Sajnáltam, de nem történhetett másképp. Mire észrevettem, már elcsattant a pofon. Bárki lett volna a sértett, valószínű, ugyanígy játszódik le a jelenet. De nem bárki volt. Anna volt, annak a néhány gyereknek egyike, akik ebben az osztályban ragaszkodtak hozzám. Az ő nyílt szemük, fülük jelentette akkoriban már számomra a tanítás értelmét.

A felsőbb osztályokban még ennyire sem volt tisztázott a helyzetem. Ott már szégyenlősebbek, zárkózottabbak a gyerekek. Eltitkolni vágyott rokon-szenvek sugárzását éreztem és hazug, szeszélyes hízélgés állta körül az asztalomat. Az egész osztály jobban hallgatott rám, mint az ötödikesek, de olyan pontos megérzéseim a gyerekekről már nem lehettek, mint ott. Sőt az egyik hetedikben a már említett néhány túlkoros fiú viselkedése – és az én ér-

zékenységem – miatt év végére tarthatatlan helyzet alakult ki. (Meg is szabadultam tőlük a következő tanévben.)

A nagyokat nem vertem. Nevetséges lett volna. Magasabbak voltak nálam, önérzetes kamaszok. Nem adtak alkalmat ilyesmire. A lányok részben respektáltak, részben kinevettek, attól függően, hogy az általam megtestesített nő-típus egyezett vagy ellenkezett az ő elképzeléseikkel. A fiúk többnyire védekeztek minden zaklatás ellen. Legjobban azt szerették, ha csöndben meghúzódhattak a padjukban, leszegett fejjel babráltak valamit a füzetükön, öltözködkön, s közben még figyeltek is. De ezt a figyelmet számon kérni legtöbbszörüknél nem volt termékeny feladat. A kevésbé serdültek bőbeszédű szolgálatkészsége, s a túlkorosak szemtelen-sége közt a zöm észrevétlen akart maradni. Én persze a közös munka ideálja nevében sokat zaklattam őket, kikö-kentettem hallgatásuk biztonságából, legtöbbször kevés sikerrel. Bántotta őket a visszakérdezés kínzatása; ha figyeltek, nem azért figyeltek, hogy fe-

lelni tudjanak, hanem mert érdekelte őket, amit hallottak. De az már nem, hogy az anyag közös begyakorlása is tanári elképzeléseim szerint sikerüljön.

Vérengzésem terepe tehát a tizenegy-tizenkét évesek világa volt. Mert az első pofont újabbak követték. Lassan mindhárom ötödikben elcsattant az első, s elültek az azokat nyomon követő csöndgyűrűi is. Én magam vertem hírét tevékenységemnek a tanáriban. Méghozzá olyan természetes pofát hazudva az egészhez, mintha eddig is vágtam volna a gyerekeket, mint a répát. Mintha nem én komorodtam volna el eddig minden verésre célzó megjegyzésre.

És már néha ha nem akartam is, ütöttem. Az egyik fiú felettetés közben valami szemtelenséget mondott. Odaléptem hozzá, és meg akartam fogni a fülét. Elrántotta a kezem elől, az arcán gyáva dacosság ült. Már el is szaladt a másik kezem. Nem volt nagy pofon, mert ballal adtam, de nagyot szólt. Még nagyobb hatása volt, mint az elsőnek. A csattanástól még a fiú is el-

bőgte magát, pedig tudtam, hogy nagyobbakhoz szokott. Később is nem egy pofont adtam így; a gyerek arcán tükröződő félelem automatikussá tette az ütest. Egyik izgága tanítványomat kétszer is felképeztem. Másodszor el is eredt az orra vére. Erre a másodikra még ma is emlékszem. Nem tudom már, mi volt a bűne, valószínű nem sok. Legalábbis erre enged következtetni a máig bennem élő büntudat. Jött velem szemben a folyosón. Épp a fiúvéce előtt találkoztunk. Ügyeletes voltam. Valamit kérdeztem tőle, s hogy el ne fusson, megfogtam a köpenye gallérját. Kirántotta a kezemből, s arcán megjelent a pofonváró félsz. Egy városbeli rendőr fia volt. Már csattant is a képe, s nyomban sötétvörös csík jelent meg az orra és a szája között. Megijedtem. Behúztam a vécebe, megeresztettem a csapból a vizet. Törülgettem az arcát, maszatoltam rajta a vért, s közben idegesen magyaráztam: – Te vagy az oka, Béla. Minek kapkodod a fejed! Még ha nem is akar megütni az ember, eljár a keze. Fáj, fiam, fáj? – Nagyon megijedek a

vértől. Még ő vigasztalt. – Nem baj, tanár néni. Nekem sokszor vérzik az orrom. Tessék hagyni. Majd eláll. – Megpróbált kibújni a kezemből, nem érezte magát biztonságban mellettem. Engem is zavart persze a szokatlan környezet. A falon sorakozó alacsony, keskeny kis porcelán kagylók, szitaközepűek, szúrós ammóniaszagot árasztottak. Végül is elengedtem vérző orral. Zsebkendőt szorított az arcára, s mint a csík szökött ki előttem az ajtón. Ahogy kiléptem utána, az egyik kolléganővel találtam szemközt magam. – Ejha, te meg hova jársz? – kérdezte csúfolódva. Félttem, hogy megértette az összefüggést az előttem kiugró fiú vérző orra és az én vécébeli látogatásom között, és zavarodottan dadogtam valamit. Értetlenül csóválta a fejét, de ennyiben is maradtunk. Mindebből azt a tanulságot vonhatom le utólag, hogy aki nem akarja megütni a gyengébbet, lehetőleg ne kerüljön olyan helyzetbe, hogy a másiknak ütéstől kelljen tartania. Tehát álljon tőle minél távolabb, s ne törődjék

avval, hogy amannak az arca szemtelen magabiztosságot sugároz-e vagy félszet.

Így hát köztudottá vált, hogy pofozodom. Közbeszéd tárgyává is lett, mikor egy hatodikos fiúnak fölrepesztettem az alsó ajkát. Tél közepén, szünetben hazajöttem anyámhoz, és otthon megbetegedtem. Csak egy héttel a tanítás megkezdése után térhettem vissza az iskolába. Hétfőn mentem be először. Rögtön rám osztották a folyosóügyeletet. Fenn sétáltam az első emeleten, amikor valamelyik osztály nyitott ajtajából utánam csörrent a kiáltás: Pacsirra! Láttam a kiabálót is, csaknem bensőségesen vigyorgott rám. Odahívtam magamhoz, s amikor magabiztos képpel közeledett, végképp elöntött a méreg. Hányavetin, kihívóan csak annyit kérdezhetett: „Tessék, tanárnő?”, már csattant a képén a tenyerem. A fogára csaptam az ajkát, s az felrepedt. Meghökkent a fiú is, én is. Megfogtam a karját. – Most pedig megyünk az osztályfőnökökhöz. – Szó nélkül engedelmeskedett.

A kerengő gyerekektől és kollégáktól

egyaránt zsúfolt volt. Nagyon szégyelltem a látványt: vezetem a vérző szájú fiút. Reszkettem belül a felindulástól, a bűntudattól. Az osztályfőnök, idős, testes ember, ránk nézett és viccelődő természete szerint fütytyentett egyet. – Ejha, kibuggyant a piros. – Majd elmondja, hogy mért kapta – mondtam merev, ideges arccal, és otthagytam őket. A következő szünet végén Laci bácsi odajött hozzám, és közölte, hogy a gyerek kapott egy osztályfőnököt. Meghökkenem, mert addigra már egyértelműen magamat éreztem bűnösnek, s most mégis a fiú kapott újabb büntetést. Nyilván azt hitte az öreg, azért vezetem hozzá, mert keveselltem a felképelést. Pedig csak tehetetlenségemben, zavaromban, és támogatást keresve. Hallanom kellett, ahogy egy vásári kikiáltó modorában meséli az érdeklődőknek az esetet. Kimentem a tanáriból.

A fekete lány szóvá tette a dolgot. – Mért vered a gyerekeket? – Hirtelen nem tudtam válaszolni. – Én még sose ütöttem meg egyet se. Mire való ez?

Túl idegesen tanítasz. Ezt észreveszik a gyerekek, azért nem bírsz velük. – Könnyű neki – gondoltam. Ő nem veszi komolyan az egészséget. Nemegyszer leveleket ír óra alatt, a gyerekeknek meg szabadfoglalkozást ad. Nem veszi komolyan az iskolát, s a gyerekek nem veszik komolyan őt. De szeretik. Közel engedi magához őket, arról beszélget velük, ami épp eszébe jut, kikérdezi a városbeli pletykákat, máskor sírva fakad és panaszkodik nekik. A nagyobb lányokat barátnőként kezeli, aki csatlakozik hozzá, mind följárhat a lakására. Hitvány kis perszónák is a bizalmasai közé keverednek, aztán eldicsekednek a hallott titkokkal. Nem törődik vele, hogy mit mondanak, mit képzelnek róla, ha látják, hogy így vagy úgy cselekszik. Csak utólag fakad sírva, mikor a gyalázatos kisvárosi pletykakör bezárul. Ilyenkor átkozódik, zokog, csapkod, okol mindenkit mindenért. Elképesztően elővigyázatlan és következtelen. Kiszolgáltatja magát, szereti szinte, hogy minden bolhájából elefántot fújjanak.

Én képtelen voltam erre. Mikor megértettem, hogy e társadalmi élet legelső természete a másik szüntelen figyelése és a látottak rosszindulatú értelmezése, szinte megbénultam. Állandóan tekintetektől, lappangó szakadékoktól körülfogva éltem. Minden tettem kontrolljává végső fokon a tükröződés, a belemagyarázás lehetősége vált. Számtalan változatban jelent meg előttem minden következő mozdulatom visszhangja. Ezek a variatív képzelgések annyira lefoglaltak, hogy végül a legegyszerűbb feladatokat is csak hosszas előkészületek után és nagy elszánással tudtam megoldani.

Így voltam az iskolában is: ha könnyedén veszek egy-egy órát, s azt sugallom, hogy bármilyen magánügyem fontosabb a közös ügynél, hogy követelhetném meg a gyerekektől, hogy ők is ne tekintsék saját ügyeiket a közös munkánál előbbre valónak? Halálos komolyan vettem, hogy nevelni csak a saját példa erejével lehet, s ezért áldozatra kész, makulátlan lelkiismeretű rabszolgát igyekeztem faragni magam-

ból. Ezt a szigorú kérlelhetetlenséget, az önellenőrzés és önkorlátozás e zárt rendszerét állítottam a gyerekek elé. Az „ügy” érdekében tekintélyt kellett szereznem ennek a magamból kiero-
szakolt figurának s a tekintélyszerzés eszközeként még a verés is szóba jöhetett. Mint kiderült. Különösen azután, hogy a „pacsirtázás” aláásta nyugalmamat és magabiztosságomat. Ezzel – mint mindenki láthatja – nagyon veszélyes partra érkeztem, s öntudatlanul olyan gondolatrendszerek útvesztőiben tévelyegtem, amelyek megközelítése egyébként nem volt szándékomban, és veszélyeket sem rejthetett volna számomra. Kérdés-felelet játékban hibátlanul lebegtem volna a víz színén, a mindennapi élet alattomos kérdései azonban magukkal rántottak az iszapos hínárba, húnyt szemmel, szigorú homlokkal.

Mégis, ez a beszélgetés mintha fölrázott volna! Szavakkal lehetetlen volt megvédeni cselekedeteimet. Csak ne-

vettem zavaromban, s olyanokat mondtam, hogy „Mért ne?” meg: „Így jött ki a lépés.” De nagyon mélyre vágta bennem a lány szavai s arra kényszerítettek, hogy komolyan vegyem viselkedésem kétarcú, szemforgató és gyáva mivoltát. Elhatároztam, hogy többet nem verekszem, legyen, aminek lennie kell. Ezután ravaszságból, tanári számításból nem ütöttem meg senkit. A pofont törültem a kelléktárból. Mégis, nem mondhatom el, hogy többet senkit sem vertem volna meg. De. De csak türelmem végső fogytán, a végső tehetetlenség és harag pillanataiban, amikor már szinte mindannyiunk számára megváltást jelentett, a dolgokat erre vagy arra eldöntötte a pofon.

Például egyszer át kellett vennem az egyik igazgatóhelyettesnőtől három bezárt gyerek felügyeletét. Az volt a parancs, hogy tisztességes viselkedés esetén elengedhetem őket. Kettőt húsz perc jó magaviseletű ücsörgés után szélnek eresztettem. De a harmadik nem akart észre térni. Ugrált, játszadozott, forgolódott, nevetgált a padjában, autót

tologatott a deszkaszéleken, hiába volt szép szó, tréfa, kérlelés, rábeszélés, hiába a büntetés meghosszabbítása, nem és nem akart nyugton maradni. Végül fölállítottam, erre egyik térdét föltette a pad ülőkéjére. Mondtam, hogy vegye le, levette, majd vigyorogva újra föltette. Egy városbeli vállalat igazgatójának fia volt, magas, sovány, rosszul öltözött gyerek. Teltek a percek, a tíz-percek, és még mindig ott kínlódtunk egymással. Én nem akartam ellenszolgáltatás nélkül elengedni, nem akartam nyíltan gyengébbnek bizonyulni, ő meg nem hagyta magát rendszabályozni. Félábon, a padon térdelve, háta mögött a támlán a Rákóczi-indulót kezdte dobogni. Ekkor elfogyott a türelmem. Hirtelen odaléptem hozzá, és lekevertem egy nagy pofont. Beledúlt a padba. Ahogy visszanyerte az egyensúlyát, fölugrott, a hátsó ablakhoz futott, föl lépett a fűtőtestre, és kiugrott. Már a pofon és a fiú megtántorodása pillanatában megfordult velem a terem. Jeges idegesség táncolt a mellkasomban, alig jutottam levegőhöz. Az üres osztály, a

nyitott ablak látványa teljesen tanács-
talanná tett. Félttem, hogy valami baja
lett a pofontól, félttem, nem ütötte-e
meg magát, ahogy az ablakpárkányról
leugrott. Aztán átvillant az agyamon,
mit mondok majd az igazgatóhelyet-
tes-nőnek? És mi lesz, ha fűnek-fának
elmeséli a fiú a dolgot? Rossz volt a
lelkiismeretem. Tekintetem a padban
felejtett táskára esett. Evvel meg mit
csináljak? Az ajtó előtt már a délutáni
tanítás aprónépei nyüzsögtek. Vigyem
magammal? Akkor botrányt kell csinál-
nom a dologból. Ezt nem akartam.
Vagy dobjam ki utána az ablakon?
Ez tanügyi szempontból tűnt lehetet-
lennek. Ekkor a nyitott ablakban meg-
jelent az egyik korábban elengedett fiú
feje. Összenéztünk, elvigyorodott és le-
bukott. De aztán visszaemelkedett. Még
följebb kapaszkodott. Barátságosan kö-
szönt: – Jószerencsét, tanár néni! Tes-
sék szíves ideadni a barátom táskáját!
– Kap valaki egy nagy pofont, kiszö-
kik az ablakon, s aztán visszaküldi az
osztálytársát az ablakon át, hogy kérje
el tőlem az ittfelejtett holmit! Vagy

arra számítottak, hogy már nem vagyok itt? Nyilván. De itt voltam. A morfon-dírozás időt vesz igénybe.

Savanyúan elmosolyodtam, erőtlen legyintéssel fölvettem a piszkos bőrtáskát, és az ablakhoz vittem. – Most aztán pusztuljatok innen! – mondtam megtörten. A fiú nyerítve köszönt, és eltűnt. Eldobogtak az ablakom alól, és a szemem láttára átmásztak az iskola-kerítésen. Nem kerültek előre a bejáratig. A táskaküldönc a kerítés tetején hóna alá szorította holmiját és vissza-integetett: – Jaszerencsét, tanár néni! Köszí! – Szégyenkezve húzódtam a terem mélyére, s bosszantott, hogy rajtakaptak, amint utánuk bámulok. – Na, elengedted őket? – kiáltott rám az igazgatóhelyettesnő a folyosón. – El – rezzentem föl. Csak később jutott eszembe, hogy az igazgatói iroda ugyanoda néz, ahova az osztály. Lehet, hogy az egész díszes jelenetsor szemtanúja volt a főnöknőm. Biztos nem sok értelmét láthatta cselekedeteimnek. De nem is igyekeztem megmagyarázni neki a helyzetet. Megköszönte, hogy

helyettesítettem, én meg szórakozottan és gondokba merülve igyekeztem le az alagsorba ebédelni. A humor, a humor végképp hiányzott belőlem.

Azzal, hogy a szándékos verekedésről letettem, szerencsés fordulathoz érhetett volna tanári pályafutásom. Tulajdonképpen innen már sima út vezethetett volna az értelmes, belátó, semmit törésre vinni nem akaró, magát a dolgokba csak végszükség esetén ártó, nagyvonalú, jókedvű... Csakhogy, csakhogy. Körülményeim egyelőre túlságosan kedveztek köldöknéző hajlamomnak, s szenvedélyemmé vált a kérődzés, az események oda-vissza pergetése, újrajátszása. Városbeli magányom, a tanítás újdonsága, az elmúlt hónapok érzelmi zsákutcái, kudarcai – és gyotakarásom, megmutatni vágyásom, naiv tan-ambícióim... Mindez szinte szükségszerűvé tette, hogy egy egész telet nyomorultul, féregként nyüsztítve töltssek el önmagamban, belül, kimoccanni se tudva. Hiába lett volna, s volt is minden baráti szó, közeledés. Gondjaimat másokkal megosztani – ter-

mészetüknél fogva is lehetetlen volt. Hisz semmitől sem féltem jobban, mint a nevetségessé válástól, és problémáim java – magam is tudtam – nevetni való.

De nemcsak nem tudtam, nem is akartam megszabadulni gondjaimtól. Nem találtam másban kikapcsolódást, nem vágytam más sikerekre, itt és magam által akartam fölülkerekedni. Ez a vágyam utóbb sem szűnt meg. Csak beláttam tehetetlenségemet, céljaim lehetetlenségét és megszöktem az addigra már nagyjából mégiscsak legyőzött „papírsárkányok” elől.

Délelőttös váltásból kettő-fél három körül érkeztem haza. Kiszedtem a kályhából a hamut, levittem a szemetet, és felhoztam a pincéből két kanna szenet. Közben aprófát is vágtam gyújtósnak. Szerencsés esetben nem találkoztam a lépcsőházban senkivel, egyik alumínium kukucskálót sem csapták ki lépteimre, göndör hajú, nyurga lánytanítványom nem jött sértődött arccal szembe velem – a földszinten lakott, és az édes-

anyja még a késő esti órákban is a függöny mögül leste az utcát –, nem botlott belém másik tanítványom sem, a hórihorgas, örökké zavarban levő fiú, akit a szobám melletti konyhában durva reszelő-hangon folyvást szidott a nagyanya, s aki tudta, hogy ezeket a hároméves gyerekek is túlságosan kioktató kárálásokat én nap mint nap végighallgatom. Szóval, ha szerencsém volt, minden lelki bánatom nélkül értem le és föl. Az öreg cserépkályha rozsdás vasrostélyára gyűrtem néhány kéziratlapot, azok fölé kis sátrat emeltem aprófából, és alágyújtottam. Néztam a hevesen húzó lángokat. Behajtottam a kályhaajtót, tettem-vettem, míg a nagyobb fák tűzre rakásának ideje el nem jött. Majd az első lapát széné, majd a többiét, míg rá nem zúdítottam az egész napi fűtési szükségletemet, a fél kanna szenet. Mikor az is jól átizzott, lezártam a kályhát. Ha szerencsém volt, s ha türelemmel, körültekintéssel dolgoztam, mindezt elég volt egyszer végigcsinálni, egy óra leforgása alatt már a lezárt, langyosodó kályha mellé hú-

zódva láthattam délutáni munkámhoz. Ha nem – ha elkapkodtam a tüzelő adagolását, ha közben megfordult a szél és a kályhába visszacsapta a füstöt, vagy ha valami egyéb baj jött közbe, akkor kezdődött a kapkodás, az újrabegyűjtás, a kosz-csinálás, a soron kívüli takarítás. Négy óra is elmúlt, mire boldogultam. (Persze a gyors, „könnyű siker” sem jelentett semmi biztosat: a visszacsapódó füst nemegyszer lerobbantotta a cserépkályha házilag újratapasztott tetejét. Ilyenkor aztán az egész szobát fekete és sárga por szította be. Az ágy, az asztal, a föld tele lett agyagdarabokkal, a szoba széngázzal. A szellőztetés pedig kirabolt abból a kis melegből is, amit a kályha mégis okozott már.)

E sok tevés-vevés közben elkezdődött fejemben a vetítés. Újra és újra rendeztem a napközben lepergett jeleneteket, vagy az ezutániakat, a megfelelő folytatásokat tervezgettem. Hadakoztam a kollégákkal, az igazgatóval, a gyerekekkel, korrigáltam saját szerepléseimet. Kigondoltam a helyes megoldásokat, s

az abban nekem jutó elégtétel megnyugtató, helyreállította önbizalmamat, vagy erőt adott a másnaphoz. Persze másnapra délutáni képzelgéseim már rég kipárologtak a fejemből, a valóság eltérő motívumai kisiklatták őket, s én épp olyan védtelen rögtönzésekbe bonyolódtam, mintha nem is morfondíroztam volna végig a délutánt. Gyötrő és meddő színház volt ez, próbák sora, amelyeken még a szöveget is folyvást változtatják, csak hogy a rendező céljainak minél jobban megfeleljen a jellemek megvilágítása.

De mindez csak falazás volt, csak kivárás, időhúzás, hogy ne kelljen a délutánnal foglalkoznom. Hogy ne kelljen gondolkozni rajta, mit is kéne elvégeznem. Legszívesebben semmit se csináltam volna. Erre sandított az elterelés taktikája. Ha időközben hazaérkeznek a háziak, beszélgetésekkel törnek rám, s nem hagynak semmihez se fogni, akkor a „felelősség” áthárul rájuk, őket okolhatom a nyomtalanul elfutó órákért. De ha fél négyig-négyig elkészültem, akkor mindez nem következhetett

be. Akkor szembe kellett nézni az előttem állókkal. S a lelki erőszak újabb álmásaihoz érkeztem. Például kiderült, hogy mindenképp le kell mennem az utcára. El kell mennem valami enni-
valóért s el kell mennem – legfőbb ideje elmennem – a könyvtárba. Lemenni az utcára – mintha meg kellene nyúztatni magamat. Ahogy a kapun ki-
léptem, mintha szúrós szőnyeget dob-
tak volna rám. Mintha fonalak csava-
rodtak volna a kezemre, lábamra, alig
tudtam mozgatni a tagjaimat. Minden
érezkszervem kifelé figyelt, ugyanakkor
makacsul magamba horgadva mentem
a szürke, betonozott utakon. Nem is én
mentem, hanem egy sündisznószerű,
remegő antennacsomó. Ha megszólí-
tottak, összerezzenem; ha valaki, akit
észrevettem, nem vett észre, kétségek
támadtak rám. Mindenben a rosszindu-
lat, az ellenséges szándék jeleit véltem
fölfedezni, s mint aki ostorcsapások alá
tartja a hátát, lehajtott fejjel lépkedtem,
várva, hogy fölhangozzék előttem vagy
mögöttem, oldalról vagy fönről a
„Pacsirrrtaaaa...”. Általában nem kel-

lett sokáig várnom. Az utcák tele voltak gyerekekkel, s a gyerekek ezen a környéken csaknem kizárólag az én tanítványaim, az iskolám tanulói voltak. Ha én nem is ismertem őket, ők ismertek engem. Láthatatlan sorfaluk közt haladtam, akárhova mentem; még ha az utcasarkon levő buszmegállót választottam is. Az odáig vezető százötven métert az iskola oldalában kellett megtenni. Tulajdonképpen tehát nem volt menekvés. Rettegtem ismerősökkel találkozni, félttem kilépni a falak közül. Akár este volt, akár délelőtt.

Egyszer az iskolából hazatérés előtt a henteshez mentem. Feketék voltak az utcák, hideg volt, köd volt, s a hősöpredékkal csapkodó szél egyre-másra hozta utánam a „pacsirtákat”. Végre a hentesüzlet világosságába, a fehér-csempés-vöröshúsos falak közé léptem. Itt is hideg volt, de a szél nem érhetett. Esti, zárás előtti idő, a bolt tele volt ácsorgó, beszélgető emberekkel. Beálltam a sor végére, lehúzta utánam az egyik eladó az üzlet rácsát. Az ajtó nyitva maradt. Kezdte fölsöpörni a lá-

bak alól a fűrészporth. Ekkor benyerített az ajtón valaki: „Pacsirrtaa!” Mindenki odanézett. Én is. Elvörösödtem: még láthattam az egyik alsó tagozatos kisleány vigyorgó képét a rácsok mögött. Égtem a szégyentől. Úgy éreztem, tudják, hogy ez nekem szólt. Rám került a sor. Nem tudtam megmondani, mit akarok enni. Zavartan dadogtam, s rettegve vártam a következő kiáltást a hátam mögött. Nem késétt sokáig. „Húst vesz a Pacsirrtaaa!” Lehetetlen volt, hogy a hentes is ne lássa, ne hallja. Összeszedtem magam, s kidadogtam, hogy mit akarok. Zúgott a fejem, szinte megsüketültem a belső feszültségtől. Fizetés nélkül akartam eltenni a szallonnát, aztán nem értettem meg, menyibe kerül, aztán kifizettem és otthagytam az üvegpolcon papírba csomagolva. Az ajtóból hívtak vissza. Ez a visszahívás nagyon rosszul ért. Útésre is rándult a karom, amikor megérintették a vállamon a kabátot. Mi? Mit akarnak? Hagyjanak békén. Elegem van. Visszanéztem, s megláttam a hentes mosolygó arcát, kezében tartotta a

kis csomagot. Most már tényleg mindenki engem figyelt.

Mikor kicsit észhez térve újra a kijárat felé indultam, megint a kislíval találtam szemben magam. Tekintetemre elugrott a rács mögül. A szája már „pacsirtára” állt. Valaki föl húzta a redőnyt, kiléptem. Ismét a bőrömnön az égető szél, a hideg, a sötét. El se raktam a csomagot, igyekeztem minél messzebbre innen. Az üzlet árkádja utáni kapualjból váratlanul, mint ördög a kannából, ismét elém ugrott a gyerek, elém tartotta fehér-szőke arcát és üvöltött: pacsirrrrrta, pacsirrrtaaaa. Mögötte a kapumélyedésben megláttam a bátyját, hetedikes tanítványomat, egy túlkoros nagyfiút. Kilépett az utca gyér világításába, és röhögve köszönt rám: Jaszerencsét, tanár néni! Ő volt az ablak alatti pacsirta-hangverseny főszereplője is. Ahogy elhaladtam mellette, a kislíval belekapaszkodott a bejárat stukkóoszlopába, s torkaszakadtából egyfolytában üvöltött utánam a jéges szélben. A sarokról visszanéztem. Ott állt mellette, fekete nagykabátjába

süllyesztett kézzel a bátyja, és röhögött. Szinte jóindulatúan. Szédültem. Dőlt rólam a víz. Egy szülő jött velem szemben. Meg akart állítani valamiért. Úgy tettem, mintha nem venném észre, továbbsiettem. Sírva fakadni, magam földhöz vágva zokogni, a fiúkat két kézzel megrázni, hogy mi a fenét csináltok, ti szerencsétlen hülyék? És miért velem? És szerettem volna ugyanakkor egész apróra összehúzódva elbújni, eltűnni, hogy ne legyek.

Mint akit kiadósan elverték, vánszorgtam föl a meszelt lépcsőházban, ami jó fedezéket nyújtott a benne haladóknak, magas válaszfala miatt sem fölfelé, sem lefelé nem lehetett kilátni belőle. Mintha börtönben, mintha katakombafolyosón haladnék. Behúzódtam a szobámba, nem köszöntem be a háziakhoz. Mikor minden elcsöndesedett odakint, kimentem a konyhába, hogy vacsorázzak. Ahogy fölnyitottam a szobám szürke ajtaját – talán a rosszul szigetelt ablakok alatti léghuzattól –, megörrent a bejárati levélnyílás. Az a gondolatom támadt, hogy hirtelen lecsapta

valaki. Hogy valaki benézett a levélbedobón. Szinte magam előtt láttam a fel-emelt alumínium lapocska alatt betekintő kék szempárt. A hetedikesét, aki az öccsével utánam kiabáltatott. Vagy valaki másét? Nem tudom, de biztos voltam benne, hogy figyelnek. Nem, nem voltam biztos benne, csak a félelem, a figyeltől való félelmem volt bizonyos. Beléptem a konyhába, s behúztam magam után az ajtót. Leültem az asztalhoz, kibontottam a csomagot, kést vettem elő, és enni kezdtem. Folyton a bejárati ajtó hasadékát láttam magam előtt. Még az a gondolat is megbénított, hogy az ajtó tejüvegén át esetleg követhetők mozdulataim, áttűnik alakom. S ha kilépek a konyhából, össze kell majd találkoznia tekintetemnek egy ismeretlen tekintettel, mert nem lesz elég óvatos, és nem engedi le idejében a fémlapot. Vagy nem is akarja. Szemérmetlenül a szemembe vigyorog majd, röhög rajtam, riadt kiszolgáltatottságomon.

Robogó lépések nyomán fölnyílt mögöttem a konyha ajtaja. Szőke, szé-

les csontú, alacsony lány, a nagyobbik házilány állt meg mellettem. – Hát te? – kérdezte. – Már azt se mondod, hogy fapapucs, ha megjössz? – Most akartam épp bemenni – válaszoltam lassan. Aztán sietve, élénken hozzátettem: – Valaki benézett az ajtón. Amikor kijöttem a szobámból, gyorsan leengedte a levélnyílást. – Hazudtam, mert nem láttam semmit, csak a zörrenést hallottam, s azt a huzat is okozhatta. De beszélnem kellett végre valakivel erről, s a legegyszerűbb mód, úgy látszik, ez a kis hazugság volt. Ezzel kimozdítottam az egészet felkavart képzeletem világából. Egyébként pedig abban sem lehettem biztos, hogy képzelgek. Hátha nem.

A lány energikusan lépett az ajtóhoz. – Tényleg? – kérdezte, s már kattan is a kezében a kulcs. Kinézett. Én is mögötte, noha biztos voltam, hogy már úgysem találunk ott senkit. Az erődtítményhez hasonló lépcsőház látványa fogadott minket. A padlásra vivő fokok alján a szomszédék szemetesvödre.

– Nincs itt senki – mondta. – Ki le-

hetett az? – Nem tudom – válaszoltam. – Épp csak egy pillanatra láttam, és akkor is csak a résen át. – Hallod, anyu! – kiáltott, és már szaladt is a szobájuk felé, ami épp az én szobámmal szemközt, a kis folyosó túlsó felén nyílt. – Hallod? Valaki benézett a levélnyíláson. – Miii? – jött ki az anyja, magas, lompos, még mindig szép arcú barna nő. Kezében örökké cigaretta lógott. – Meg vagytok ti bolondulva, fiam. Hol nézett be? – Itt, a levélnyíláson. Láttam a szemét, aztán lecsapta azt a kis lapot. – Ő is kinyitotta a zárat, és ő is kinézett a lépcsőházba. Aztán hitetlenkedve, értetlenül közölte: – Á, hiszen nincs itt senki. – Már legalább tíz perce volt, s az előbb mi is kinéztünk. Már akkor se láttunk senkit. – De hát mért nézett volna be? – Mit tudom én – nevettem el magam. – De láttam, hogy benézett. – Nana, gyerekem, nana. Gyanúsak vagytok ti nekem. Nana, nana. – Szívta a cigarettáját, és füsttől hunyorgó szemmel kacsintott ránk. Egészséges asszony volt, és húsz éve

özvegy. Valamelyikünk udvarlóját gyanította. Főleg persze az enyémet.

Udvarló! Röhögnöm kellett!

Csoszszantott egyet-kettőt szakadt bőrpapucsával, aztán kifelé indult. Mindnyájunknál fejfelé magasabb volt. Az ajtóból a cigarettája mellett visszazólt: – Na gyere be, ha megettél. – Valamit azért kéne csinálni az ajtóval – mondtam. – Mii? – kérdezte türelmetlenül. – Valamit kéne tenni a kukucs-káló elé. Legalább egy darab papírt. – Inkább mondd meg a fiúdnak, hogy ne kukucs-káljon, hanem csöngessen és jöjjön be. Nem vagyunk mi ember-evők. Itt nálunk a nagyszobában nagyon jól elbeszélgethettek. Vagy talán szégyelled elhozni? – Nem, dehogyis. Vagyis nekem... Dehát nem erről van szó. – A lány mintha több megértést tanúsított volna a dolog iránt. – Hát tűzz oda egy darab papírt, ha idegesít. Engem nem zavar, aki akar, hadd kukucs-káljon. – Több se kellett. Szaladtam a szobába papírért, rajzszögért. Fölszereltem az ajtót. A tákolmány azonban közel sem jelentett biztonságot. Föl-

fújhatta a szél is, s merevsége folytán könnyedén hátra is nyomhatta valaki. Ezért szokták vászonból csinálni az ilyesmiket. De ezek után szégyelltem volna még kérni egy darab rongyot, s én hirtelen nem találtam semmi használhatót. Így nem sikerült véglegesen lezárni a dolgot, s továbbra is idegesen járkáltam az ajtó látószögében, mert most már úgy tűnt, hogy ez a papír épp a benéző biztonságát szolgálja. Hangtalanul lehet fölnyomni és visszaereszteni, anélkül hogy az alumínium lapocska zörrenése fölhívná a leselkedőre a figyelmet. Vélt tekintetek keresztútjében járkáltam most már itthon is, s nyakig vörösödtem, ha észrevettem, hogy nyitva maradt utánam a fürdőszobaajtó, ami még a bejárat látóterébe esett.

Hogy egészen bolondnak ne tartsanak, elmeséltem háziasszonyomnak, hogy otthon jártamkor lefeküdni készültem, már emeltem a fejem fölé a pulóverem alját, amikor eszembe jutott, úgy kezdek vetkőzni, hogy nem engedtem le a redőnyt. Nem gyújtottam

ugyan lámpát, mégis, nem árt... s akkor az ablakra néztem, aminek alján, az udvar hótól fehér előterében élesen kirajzolódott egy kalap, és alatta egy sötét, arcforma árnyék. Odaugrottam az ablakhoz, fölkiáltottam, és ököllel az üvegbe csaptam. Szerencsére nem törött be. A kalapos fej imbolyogva eltávolodott az üvegtől. Beszaladtam a másik szobába. – Valaki benézett az ablakon! – sikoltottam. – Mi? – rezzent föl a Népsportból apám. – Valaki benézett az ablakomon – mondtam halálsápadtan. – Meg vagy te bolondulva – mondta. – Hogy nézett volna be? – Nem tudom. Benézett. Láttam. Akkor ment el, amikor belecsaptam az ablakba. – Bolond vagy, te lány. Hol van olyan magas ember, aki csak úgy be tudna nézni ezeken az ablakokon? – De hiszen láttam, hát itt volt a feje – mutattam. – Ez nem normális – mondta a bátyám. – Hát menjenek ki, nézzék meg, ha nem hiszik. Meglátszanak a hóban a nyomok. – Megfenéznek – mondta apám. – Képzeldsz. – De. De. – Na jó. Kimegyek, de csak hogy ez az idióta belássa,

hogyan képzelődik – mondta a bátyám. – Várj, jövők én is – kelt föl a székből apám. Sapkát, sálát tettek, vették a kulcsot, és kimentek. Este tíz körül járt az idő. Ahogy kiléptek az ajtón, megnyugodtam. Én is reméltem, hogy avval jönnek vissza: semmi nyom, csak kitálatam az egészet. Sokáig elmaradtak. Az eset után anyám leengedte a redőnyt, s a konyhában beszélgettünk. – Na mi volt? – kérdeztük a kedvetlenül belépő férfiakat. – Hát tényleg – mondta apám. Az ablak alatt vagy 45-ös cipőnyomokat találtak, azért jöttek ilyen soká, mert követték a kerten át, a szomszéd kerítésig. Aztán kinéztek az utcára, de sehol sem találták a kalapos óriást. Nagyon kellemetlen volt, hogy igazam lett. Már egész belenyugodtam, hogy nem történt semmi, csak képzelődöm, nem vagyok egész beszámítható. Ez a gondolat mégis otthonsabb volt, mint egy ismeretlen szándékkal kéréslen összetalálkozni. – Miért nem engedted le a redőnyt, mielőtt vetkezni kezdesz? – szólt rám apám. – Még csak épp a pulóveremet akartam

levetni – mentegetőztem. – Épp elég az – mondta kedvetlenül.

Háziasszonyom nevetett a történeten. Asztalos-kisasszony korában az ablakon benézés családi udvarlószerzés lehetett. Nem tudtam meggyőzni róla, hogy fogalmam sincs, ki volt a lefelkesedő, s fel sem fogta, hogy az egészben ez a legrosszabb. – Hát hiába – mondta – a fiatalság, a fiatalság... Azért jó lesz vigyáznod ezekkel az itteni fiúkkal. Nagyon rámenősek, s nem éppen semmiért udvarolnak. – Keserű hangon beszélt. Mindkét lánya húszon felül volt, s úgy érezte, nem tudja őket férjhez adni. Itt öregszenek majd meg a nyakán, mert tisztességes lányok, s a mai fiúknak csak a kurvák kellenek. A szó is átváltott erre a területre, s az asszony gyűlölködve beszélt az ilyen-olyanokról, akik véleménye szerint rontják a rendes lányok férjhez menési esélyeit. S szavaiból az is kiderült, hogy engem is az ilyen-olyanokhoz kezd sorolni az ajtón-ablakon való beleskelések után. Így a félreértések olyan idegen vetületbe hozták mindazt, ami ve-

lem történt vagy történőben volt, hogy egész elfelejtkeztem a bajomról. Egész valószínűtlennek tűnt, s mikor fél kettő felé az álmoságtól részegen, s a cigarettafüst égetésével a torkomban, kitámolyogtam az asszony szobájából, a keserű pernye alatt, amit egész este és éjjel kiábrándult, boldogtalan szavai hullattak lelkembe, alig pislákkolt már a félelem. A börtönszürke ajtóra néztem, ami így papírral kidekorálva még siralmasabb volt, s egész valószínűtlennek tűntek saját keserveim.

Ha sikerült a rossz tapasztalatok ellenére is rászánni magam, s begyújtás után felpakoltam, s elmentem a könyvtárba, a néhány száz méter pacsirtaveszé-lyes út után a könyvtár biztos csendje fogadott. Ez volt eleinte időm hasznosításának legjobb módja. A zöld-fehér fény alatt, a sárga-piros karosszékekben elmerültem az újságok és könyvek között. Itt nem kellett kiáltások ostorcsapásaitól tartanom. Ha a könyvespolcok sorai között tekintetem mégis összetalálkozott tanítványaiméval, még ha rajt is fogtam őket, le is olvastam a

szájukról, hogy „Nézd, ott a Pacsirta” – jelentéktelen dolog volt. De sokszor csak félszeg mosolyuk hozta el köszönésüket s örültem, hogy találkozom velük, hogy látnak így, a könyvek, újságok között bogarászva, itt, ahol leginkább otthon vagyok, ahol teljesen független vagyok tőlük. Azt hittem, ezt ők is megérik, ha elmélyedő arccal látnak a könyvespolcok között kuporogni vagy nyújtózkodni, ha látják, amint elsüllyed tekintetem egy-egy kötet lapjai között. Kis kárörömmel tettem magam, hogy nem veszem észre őket, miközben a szemem sarkából azért figyeltem rájuk. Elhaladtam előttük, de most az én erőteremben, sebezhetetlenül.

De könyvtári nyugalmam sem tartott sokáig. Ahogy telt az idő, egyre szaporodtak ismerőseim. Odatelepedtek mellém a folyóirat-olvasó hosszú asztalához és beszélgetésbe fogtak, míg a fényes linóleumon felénk nem csikorgott az olvasószolgálat valamelyik munkatársa, s fel nem kért, hogy a társalgóban folytassuk a beszédet. Ilyenkor – megszégyenülve, de bizonyos elég-

tétellel is – hagytam volna abba. Örültem, hogy amihez nekem nem volt bártorságom, azt véghezviszik a könyvtárosok, megszabadulok az érdektelen beszélgetések unalmától. De partnereim, a fekete lány, vagy háziasszonyom valamelyik lánya vagy valaki más ismerős, a könyvtárat szidva fölemelkedett mellőlem, s várakozással nézett vissza, és én ismét képtelen voltam belső szándékaimhoz igazodva cselekedni, és leplezett elégedetlenséggel, kelletlenül, de fölálltam, s követtem őket a társalgóba. Az ilyen egy-másfél órák komoly veszteséget jelentettek, azt, hogy a délutánból, ami már érkezésemkor is fogytán volt, alig marad valami. S egy-másfél óra az ilyen beszélgetéseknek meg se kottyant.

Ahogy egyre mélyebben haladtunk előre a télben, a könyvtár korábbi tartalmas nyugalmaiból semmi sem maradt. A társadalmi élet színterévé változott. Éppoly bizonytalan értékű és váratlanságokkal teli helyé, mint a többi. Ezért már nem volt érdemes kiabálással veretnem magam utca hosszát. Las-

san leszoktam gyakori látogatásáról s inkább hazavitettem a könyveket. Otthon végigdobtam magam az ágyon, és olvastam, amíg a háziak hagytak. Ha valaki benyitott hozzám, köszönt, kihívott, megadtam magam, kimentem a füstös, sötét padlójú nagyszobába, leültem a pirosra mázolt, falusi divatú székek valamelyikére, és bekapcsolódtam a családi életbe. Végigkibiceltem a testvérek marakodását, meghallgattam háziaszszonyom panaszkodását. Csak hivatalos teendők emlegetésével – vázlatírás, másnapra készülés – tudtam eljőnni tőlük. A lányok nem értek rá, vagy únták már anyjuk ezerszer hallott mondatait. Én még új fül voltam, passzív, ellenállás nélküli közönség. Késő éjszakákig ültem a heverő hengerpárnáján, az ajtó előtt, elmenésre készen, s a szó nem fogyott az özvegy szájából. Miért maradtam, ha kedvetlenül? Gyávaságból? Vagy kialakulatlanságból? Nem tudtam lemondani arról, hogy a magam javára próbáljam fordítani az emberek véleményét? Legbelül, a szavak alatti rétegekben, valahogy úgy gondolkod-

tam, hogy ha meghozom ezt az áldozatot: kiszolgáltatom az időmet, s megadom jelenlétemet az arra igényt tartóknak, kedvezőbben vélekednek majd rólam és máskor békén hagynak. Pedig nem így volt. Jelenlétemen valószínű átütött az erőtlenség, megérezte a lélektelenség. A levegőt dülta a füst, a kossuthok bűdössége, az asszony kezében olykor olló csattogott, olykor tű járt, de legtöbbször csak a cigaretta szállt fel s alá. Faggatott, beszélne én is. Nem tudtam mit mondani neki. Nem voltak olyan történeteim, amik kielégíthették volna keserves fantáziáját. Nem hitt nekem, mert sem mesélni nem meséltem, sem panaszkodni nem panaszkodtam, bamba jóindulatot és egykedvűséget mutatva éltem a szobámban, igénytelenül, mint egy pincebogár. Később megtudtam, hogy gyanakodott rám, éjszaka fiúkat engedek be magamhoz – szobám a családi szobától elég távol, s a bejárat közvetlen közelében volt – hallgatózott az ajtóm előtt, be is kopogott néha, ha éjszakai olvasással pótolta a beszélgetések el-

rablotta időt. Nem értette viselkedésemet, s biztos volt benne, hogy boldogabb és szerencsésebb vagyok a lányainál. De nem tudta eldönteni, hogy mi-
ben áll a szerencsém és boldogságom. Minden alkalmazkodásom ellenére olyan voltam számára, mint a kő, ami-
ben minden arra jártakor megbotlik az ember. Megrakott bizalmával, órákon át ültünk együtt, s mindez csak rontott a helyzeten. Egyre egyoldalúbb lett a kapcsolatunk, valósággal úgy érezhette, hogy titkaiból akarom kifosztani. Néha makacsul faggatott. De kérdései mesz-
sze elkerülték szorongásaim, félelmeim, gondjaim poklát. Semmit sem tudtam volna válaszolni rájuk, ami igaz is lett volna. Bizalmatlansága végül csipke-
lődő lemondásba váltott, már nem is mesélt, már csak váratlan kérdésekkel szorongatott. Csak egy-egy kétségbe-
esett családi marakodás után fordult hozzám, de az őszinteség kiveszett a hangjából. Inkább afféle hűségnyilatkozatokat vagy éppen az ellenállás megnyilatkozását várta tőlem. Az előb-
biekre mindig számíthatott, de sosem

érezte meggyőzőeknek. Kielégítetlen kíváncsiság sarkallta ellenem.

Mindez még jobban magamba fordított. Magamba, és mégsem magamba. Mert nem magammal foglalatoskodtam. Csupán a megélt események visszajátszó színpadát építettem föl belül, és állandóan folyt az előadás. Rossz, gyötrelmes jelenetek önemésztő újrajátszása, saját igazam vég nélküli bizonyítása, és a valóság előre-hátra pergetése, az önbizalom szempontjából mind tökéletesebb képsorok, eseménysorok összeállítására. Ez kötötte le képzeletemet, erre fordítottam energiám javát.

Sokáig tartott, míg görcsös belekapaszkodásom engedett, míg kifejttem ebből az anyagból, amit úgy göngyöltem magamra, mint piszkos rongyot félelmében a gyermek. Végül csaknem magába nyelt, megfojtott, rám csavarodott, csaknem elvesztem benne. Azt hittem, hogy végül csak „megmutatom én” a világnak, hogyan kell igazi közösséget forrasztani a gyerekekből. Óráimat olyannak képzeltem, mint egy

bonyolult kötélzetű vitorlás hajót, mely láthatatlan várakozik az ajtók mögött. Megjelenésemkor az osztály olajozott, fekete parkettje gyöngéden himbálódzva válik fedélzetévé. S megindulunk. A hajóhíd ügyeletes tisztjei a helyükön, s minden kötélnél a megfelelő matróz. Intésemre fölvonják az óriási, csattogó vitorlát, s megindul a ködös légben, a homályos tengeren ez a gyönyörű naszád, ringva tanításaim és jókedvem sima vizén. Egész a következő csöngetésig.

Voltak rövid időszakok egyik vagy másik osztályban, amelyek tápot adhattak volna ábrándjaimnak. Ez tagadhatatlan. Az első év tavaszán az egyik hetedikben a Lúdas Matyi olvasásához érkeztünk. Sok keserűségen mentem át már ezekkel a gyerekekkel a tél folyamán. Nem voltak elszánt banditák, nem is akartak mindenáron kibújni az akaratom alól. Szétzilált, magában bizonytalan, szeszélyes társaság volt, sok rossz tanulóval, sok elhanyagolt, bol-

dogtalan gyerekekkel. Őket szerettem legjobban osztályaim közül, mert magam is leginkább hozzájuk hasonlítottam. A szünetekben rosszhírű nagyfiúk álltak az asztalomnál, s míg pótoltam az osztálykönyvben az óra elején elmulasztott bejegyzéseket, furcsa dolgokkal szórakoztattak. – Holnap éjjel Pestre megyünk a haverral. Elhiszi a tanárnő? – Olyan ravasz arc sandított rám, hogy illett érdeklődnöm az utazás további részletei felől. – Igen? És minek? – Minek! Csak úgy. Szétnézni egy kicsit. Talán valami jó kis balhét is sikerül összehozni. – És mivel utaztok? – Tujával – féloldalas vigyor. – Mi? – Fölkapaszkodunk valamelyik tehervonat ütközőjére, vagy az alvázra, aztán csak odaérünk. Már voltunk így a haverral máskor is. Még messzebb is. – Nem gondolod, hogy túl hideg van már az ilyen utazáshoz? Elgémberedtek, aztán alá estek a vonatnak. – Fölényes nevetés. – Ne féltsen minket a tanárnő. Kibírtunk többet is. A haver a legnagyobb télben is utazik. – Így? – Hát? Múltkor egész Kelenföldig havas rön-

kökön ült, pedig olyan hideg volt, hogy a kutyáknak lefagyott a farka. – És nem lett semmi baja? – Nem hát. Mi lett volna? Ha van, ami az embert melegítse! Nem igaz? – megdörzsölte az ingét a melle közepén, és megint fél szemmel sandítva vigyorgott. – Én mégis azt mondom, halasszátok el ezt az utazást jobb időkre. – Nem lehet. Dolgunk van. – És mit csináltok Pesten? – Mit? Semmit. Körülnézünk egy kicsit. – És lakni hol fogtok? – Fensőbbes kacagás. – Schol. – No, de aludni csak kell. – Aludni! Szétnézünk egy kicsit, aztán visszajövünk. – Ugyanígy? – Nem! Tengeraltjáróval. – Hát visszafelé biztos leestek. – Tetszett neki, hogy aggódok értük. Attól félttem, ha kételkedem a szavaiban, be akarja majd bizonyítani az igazát, és még valami ostobaságot csinál. Így talán beéri avval is, hogy hősi életmódjával elkápráztasson. – Majd meglátjuk, tanár néni! – búcsúzott már az ajtóban. – Jobb szeretném nem meglátni! – szóltam utána, és már-már bántani kezdett, hogy nem igyekeztem erő-

teljesebben lebeszélni a dologról. Hátha megakadályozhattam volna abban, hogy valami marhaságot csináljon? Kopott nadrágos, fehér inges, borzas alakja már el is tűnt az ajtófa mögött. Biztos voltam benne, hogy nem jön másnap. De jött. Úgy csináltam, mintha nem tudnék semmiről. Cinkos tekintettel köszöntött, mintha én akartam volna rábeszélni egy kalandos éjszakai utazásra. Hetek múlva, mikor már elfeledkeztem az egésztől, mégis eltűnt. Mikor újra megjelent, szemrehányóan kérdeztem tőle: – Hát mégis megcsináltátok azt az őrültséget? – Értetlenül nézett rám. Zavarba jött, nem tudta, miről van szó. Aztán hallottam, hogy már nem ilyen vad álmok, sokkal vadabb valóság gyötri. Igazi utcagyerek lett, vagy inkább az utca gyereke, a szó szoros értelmében. S erről nem ő, még csak nem is a haverok tehettek.

Ekkortájt érkeztünk el az irodalom-órákon a Lúdas Matyihoz. Otthoni felkészülésemkor gondot okozott, hogy a régies nyelv és az idegen versmérték akadályozza majd a gyerekeket a meg-

értésben. Tavasz volt, szép tiszta idő, mikor fellapoztam gyűrött tankönyvemet, és rövid, mentegetőző bevezető után belekezdtem az olvasásba. Magyarázkodásom, előzetes szavaim hatására még a legérdeklődőbb gyerekek is kialudt a szikra. Láttam, hogy felkészültek az iskolához tartozó újabb unatkozásra. Csüggedten kezdtem olvasni. De csüggedésem nem tartott sokáig. A gyerekek ráharaptak a Lúdas Matyira. A bevezető strófák végére varakozó arccal nézett rám az osztály. – Hát ennek legalább volt valami értelme – dörögte az egyik fiú. – Ez mégsem akkora marhaság, mint a többi – ez volt az általános vélemény. A kislányok, mint mindig, most is szorgalmasan jelentkeztek. Felhívtam őket, elfűjták, hogy így meg úgy... – De érted! – De sok hülyeséget tudsz összepapolni! – hangzottak a nem éppen illetéktelen vélemények. Nyilvánvaló volt, az osztály olyan rétegeit mozgatták meg az elhangzottak, amelyeket eddig csaknem érintetlenül hagyott a tananyag. Mivel bennfentes hozzászólásaik már-

már kedvét szegték a megbízható közép-szernek, hozzájuk fordultam. Fölállt az egyik fiú. Dadogott egy darabig, hogy volt egy ilyen krapek, meg volt egy olyan, de aztán röviden bevégezte mondanivalóját: – Mit kell evvel erőlködni, tanárnő? Hallottuk mindannyian. Nem vagyunk hülyék. A gyöngébbek meg olvassák el még egyszer. Le van írva. Hát nem igaz? – Féloldalasan állt a pad mellett, mondata végén kérdően végignézett az osztályon. A gyerekek fele helyeslően vagy kárörvendően, másik fele szégyenlősen vigyorgott. Én is elnevettem magam. – A gyöngébbek? Jó, rendben van, fiam. Ebben maradtunk. – Az osztály fellélegzett. Nyilvánossá lett a jókedv. Engem nagyszerű előérzet, a siker előérzete fogott el. A gyerekeknek megtetszett, ami nekem is tetszik. Lehet, hogy a mindig szorgalmasok esetében most is csak a jótanuló-automatizmus jött mozgásba. De a mindig kívülállók, akadémikusodók, fékezők, a rossz tanulók, a „gyöngébbek” látnivalóan érdekeltté váltak. S ezzel nekem is nyert ügyem volt.

Megéltem, amiről álmodoztam. A következő órán tovább akartam olvasni a verset. – Már olvastuk, tanárnő. – Akkor is, olvassuk el közösen újra. – S a gyerekek olvasásán, – még az akadózó, bele-belehadováló olvasásokon is éreztem, hogy nem hazudtak. Mikor a megbeszélésre került sor, kifejtették, hogy mennyire igaza volt Lúdas Matyinak. Igyekeztek engem is meggyőzni, és sóhajtoztak. – Így van. Ilyen az élet. – Eszmei mondanivaló? Avval értettek leginkább egyet. De egész az utolsó fejezetig nem voltak egészen biztosak, hogy nem valami ravasz iskolai trükk rejtezik-e az ígéretes köntös alatt? Bizonygatták, hogy milyen helyesen jár el a hős, mikor jól elpáholja az urat, s várakozással hallgatták magyarázatomat, nem bújik-e ki valahogy mégis a szög a zsákból? Nagy egyetértésben haladtunk előre. Sajnos túl hamar vége lett a költeménynek. A vers befejeztével dolgozatot írtunk. Mindenki arról írt, amiről akar, Lúdas Matyival kapcsolatban, de egyes szám első személyben, Matyiként. A leg-

többen természetesen egy-egy alapos ürverést választottak tárgyal. Az én vonatos barátom pedig Lúdas Matyi megveretését és bosszúfogadását.

Hogy túljutottunk Lúdas Matyin, az osztály hangadói szerint már nem is volt érdemes iskolába járni. Én nagyot gyógyultam ez alatt a négy-öt óra alatt, amikor együtt dolgoztak velem a gyerekek, amikor a fegyelmezés többé nem volt téma, amikor feladataikat önként és bőkezűen oldották meg a legellenállóbbak is. Megvalósult valami Makarenkón táplált elmém idealizmusából. Most tehát valóban volt min gondolkozzam, volt mit elemeznek. Nem lehettek kétségeim: a nehéz fiúkat elsősorban a verekedés elsőrendű szerepe állította mellém. Másrészt ugyanolyan mihasznából lett hősről hallhattak, amilyen mihasznának a folytonos szidalmak közepette magukat is tudhatták. S ennek a semmirekellőnek mégis igaza lett, verset írtak róla. A fiúk egész idő alatt Lúdas Matyi igazát bizonygatták. Féltették hősiüket az esetleges tanfenyítéktől. Az, hogy igazságos

vagy igazságtalan-e a sérelem, amit megbosszulni csak verekedéssel lehet, nem foglalkoztatta őket. Nyilvánvaló volt, hogy számukra minden sérelem egyforma. Hogy Matyi milyen erőfeszítéseket tett a bosszú érdekében, ez szintén nem tűnt föl nekik. Úgy verte meg az urat, ahogy lehetett. És ez volt a lényeg. Látnom kellett, hogy a megveretés és a verekedés szorosan összefonódik bennük, és féltem volna „igazságot tenni”, féltem volna azt állítani, hogy míg Lúdas Matyit jogtalanul, őket joggal verik. Egyre inkább megértettem, hogy mindannak a kudarcnak és megaláztatásnak, amit én e piszkos falú, sárga épületben és azon kívül gyerekeimtől elszenvedtem, van egy alapvető oka. Az, amiről én, mikor magasra tűzött célokkal átléptem az iskola küszöbét, semmit se tudtam, amire én magamtól, köldök-néző módszeremmel talán soha se jöttem volna rá. A keserves, megfélemlített tél kudarca, megaláztatása kellett, nyomorult lázálmaim. S egyetlen sikeres idő, melyben megnyilatkozhattak önmagukról azok, akik eddig kezem-

nek is, ideigeimnek is ellenálltak. Aki-
ket eddig nem vettem elég komolyan.

Mit írhatok még? Kudarcom ezzel a
sikeres időszakkal valósult meg igazán.
Ettől kezdve kívülről néztem ábránd-
jaimat. Már magam is nevetségesnek
tartottam őket, s megértettem, hogy cél-
jaim messze a valóságos problémák
mellett futottak el. Figyelmem fölkelt
a gyerekek iránt, csak most vettem
észre, hogy eddig nem is igen gondol-
tam velük. Mint valami képletet, mint
egy ismert képlet egyik tényezőjét, eleve
adottnak, s egyféleképp adottnak vet-
tem őket. Most értettem meg, hogy
szenvednek az iskola unalmától, a ta-
nulás életüktől, valóságos gondjaiktól
távol eső voltától. Persze, nem min-
denki. De épp az a réteg, akivel eddig a
legbizonytalanabb volt a kapcsolatom,
akikkel eddig a legtöbb bajom volt.
Ezután sem ment minden úgy, mint a
karikacsapás. De fölszabadultabb let-
tem, jókedvvel igyekeztem elsimítani
azokat a nehézségeket, amik ellen eddig
egyetlen szerem a szemforgató szigo-
rúság volt. Igyekeztem magam sem ko-

molyan venni az iskolát. De azért éreztetni akartam velük, hogy vannak vitathatatlan értékek, amik a „hivatalos hatalom” tagadása ellenére is léteznek, amik mellett nem szabad elmenni. Most már én sem akartam makulátlannak látszani, esendő lehettem, – s persze az is voltam a szemükben. Mert, mint mindannyian, ők is tisztelték, de legalábbis félték az iskola, a felnőttvilág parancsait. S érezték, hogy aki többé-kevésbé kívül helyezkedik rajtuk, sebezhető.

Egyszer a tanárokról volt szó. – Megjátsszák csak magukat és leszarják a gyerekeket – mondta az egyik fiú. Én kötelességszerűen ellenkeztem vele. – Nincs igaza – tartott ki. – Hiába. Mind ilyenek. – Nem igaz! – replikáztam. – Hát mondjon valakit, aki nem – vágott rá nyersen. – Hát többek között én sem – feleltem, s már szó közben el is szégyelltem magam. – Áh! – legyintett a fiú –, a tanárnő nem számít. A tanárnő nem igazi. – Hogyhogy? – kérdeztem elvörösödve. – Tudja azt maga is jól. – Más példát kerestem. Az osztályfő-

nőküket említettem. Arról elismerte, hogy kivétel, de megjegyezte, hogy idegbajos, és úgylis hiába erőlködik.

Hát így. Tekintélyt nem sikerült szereznem. S bár még nagyon sokat harcoltam velük, mert komiszak voltak, ha tehették, mindez már nem volt tragikus többé. Már nem akartam „csinálni belőlük valamit”, már nem akartam megmutatni senkinek semmit. Már csak azt akartam, hogy én is, ők is jól érezzék magukat, amíg együtt vagyunk.

Aztán egy újabb év múlva otthagytam az iskolát, kudarcot és „megalkuvásom” színhelyét. Otthagytam, mert legbelül mégsem tudtam beletörődni megválthatatlanságába. Saját tehetetlenségembe.

II. A NEVELŐ NEVELÉSE

„Úgy kéne, hogy előzőleg a nevelőt a neveltje számára neveljék... És így visszafelé kéne haladni, nevelésről nevelésre, ki tudja meddig. Mert lehetséges-e, hogy egy gyermeket jól neveljen az, akit magát sem neveltek megfelelően?

Föllelhető-e valahol ez a ritka halandó? Nem tudom.”

(Rousseau)

A második, keservesebb fejezet következik. Keserves, mert legmélyebb kapcsolatom határain ásott szakadékot, s kis híja, hogy bele nem zuhantunk mindannyian. Az iskolából ki lehet lépni, keresni lehet más munkát. De a személyes életből nem, míg mindent meg nem próbált az ember.

E második kudarc eredői az elsőével csaknem teljesen azonosak bennem. S mutatják, hogy az elsőből semmit sem tanultam, sőt igyekeztem azt minél

előbb elfelejteni. S lehet, hogy ebből a másodikból sem tanultam, s egyszer meg kellene írnom majd a harmadik, s ki tudja még hányadik kudarcomat is. S mindegyiknek ugyanazok vagy hasonlóak lesznek az összetevői. Kétségteljes távlat ez, a tapasztalatot mélyen a hajlamok mögé rendeli.

Azért is fogtam hozzá az íráshoz, hogy megkíméljem magam a következőktől. Ha most sikerül leírnom őket, később is mindig emlékszem majd rájuk, s nem megyek be még egyszer ugyanabba az utcába.

Tehát röviden fölvezetlek a körülményeket, hogy később kevesebbet kelljen magyarázkodnom. Nemrég – igaz, már elég rég – fiam született. Vegyes elképzelések közt vártam születését, mert szeretem a szakmámat és tudtam, két úrnak nehéz lesz egyszerre szolgálni. Előbb azt gondoltam, hogy amíg föltétlen szükséges, a gyerek mellett maradok, aztán meg rábízom őt a köznevelő intézményekre, és folytatom korábbi tevékenységemet. De ahogy közeledett a szülés ideje, egyre többen beszéltek ve-

lem erről a kérdésről és tapasztalataik, panaszaik zavarba hoztak. Legtöbben, akik azt az utat választották, amit én is szándékoztam, bőségesen keseregtek be nem vált reményeiken. A sok betegség, a családon kívül sínylődő csecsemő és más lehangoló lehetőség tanácstalanná tett. Ekkor a szakirodalomhoz folyamodtam. Néhány könyv elolvasása után feltámadt bennem korábbi, időközben viaszorított nevelő szenvedélyem. Megértettem a helyes csecsemőgondozás alapelveit és annyira megnyerték tetszésem, hogy elhatároztam, követni fogom őket. Megváltoztattam tehát eredeti elképzelésemet s úgy döntöttem, hogy a gyermeket legalább hároméves koráig idehaza fogjuk nevelni.

A gyermek megszületett. Nem volt, és lett. Ez azt sugallja az anyaöszönnek, hogy a folyamat esetleg megfordulhat: ha nem vigyázunk eléggé, a gyerek egyszer csak volt, és nincs többé. Nem volt tehát olyan orvosi előírás, védőnői megjegyzés, higiéniai leírás, amit be ne akartam volna tartani,

s amelyektől való legenyhébb eltérés miatt is keserű szemrehányásokkal ne illetem volna magamat és a gondozásban segédkező férjemet. A gyermek s az őt körülvevő sokágú rendszabályok irányították életünket. Én ismét óraműszerű „előmunkás” lettem, mint hajdan, tanító éveim első időszakában. Csaknem elviselhetetlen börtönt építettem magamnak a gyermek ellátásából, és ezt megsínylette a boldog, de mind fáradtabb apa is.

Talán ezért határoztunk úgy, hogy változtatunk a helyzetünkön. Segítséget keresünk a gondok viseléséhez, hogy ismét lehetséges legyen a munkánk folytatása. A feladat nem volt egyszerű, hiszen a gondos ellátás mellett a kisfiú olyan jókedvű, könnyen kezelhető csecsemő lett, hogy módszerünket igazoltnak kellett látnom. Az eredmény tartósítását biztosítani akartam az új körülmények között is, az új nevelő mellett is.

Sok latolgatás után végül egyik nagynéném ajánlkozása döntötte el a kérdést. Nénje apám legkedvesebb öccsének volt az özvegye. Gyermekkorom

legmélyebb, legtalányosabb kapcsolatai közé vezetett vissza alakja. Nagybátyám hallgatagon vagy elmélyült beszélgetésben rótta apámmal a kertecske keskeny csíkját, az udvart. Apámhoz való ragaszkodásom, s az a néhány jelentékeny szó, amivel apám bátyámról beszélni szokott, nagy tiszteletet keltett bennem iránta. Az ő háttérében az emberi esendőség meleg fészke volt nénje. Sosem ült le az asztalhoz, amely mellé megérkeztünk után mindannyian letelepedtünk, s amely édes likőrrel, piros borral és házi süteményekkel szolgált a vendégeknek. A nénje által horgolt csipketerítőn jégvirágokkal díszített átetsző műanyag tálcák, festett kagylóból készített vitorlášhajó „Hévíz” felirattal, és alumíniumból öntött dom-borműves hamutartók álltak. Nénje a konyhaszekrényhez támaszkodva állt, mosolygott ránk és hallgatott. Kezét összekulcsolta a melle alatt, mint aki a következő parancs elhangzásáig igyekszik a lehető legkisebb helyet igénybe venni. Mosolygáson, édes angyalkáimon kívül nemigen tapasztalhattunk

egyebet tőle. Szerettük, mint azt, aki egy nagy titok küszöbén áll, s ismeri magát a titkot is. Nagybátyámtól csak egy-egy tűnődő mosoly, fejre adott barack jutott a gyerekeknek. Az is megtiszteltetés volt. De nénje, ha a férfiak elhagyták a házat, valósággal pörögni kezdett körülöttünk. Evvel kínált, avval tömött, vécére vitt, megitatott. Fényképeket hozott elő, mutogatta rajta a fiát. Minden holmijának valami avatag, zsíros dohszaga volt. Az aranyozott seelyemtárca, ami nemigen tudta már eltitkolni, hogy belsejében közönséges papundekli lakik, mintha örökké nyirkos lett volna. Mintha valami pincében rejtőz rossz bőrönd mélyéből került volna hirtelen elő. A fiuk a mi időnkben már nem volt a háznál. Tíz évvel volt idősebb nálunk, amúgy sem lett volna játszótársunk, de látogatásaink legemlékezetesebb időszakában őt már elnyelte a világ. „Ausztrália”. Nagybátyám büszkén ejtette ki ezt a szót. Úgy olvasta leveleit, úgy idézgette, hogy a fiúra, unokatestvérünkre is átragadt a nimbusz. Tőle soha egy rossz szót sem

hallottunk a gyerekről. Ő, úgy látszik, azokból a szűkszájú levelekből is pontosan megértett mindent. Érezte, hogy a fia megtalálta a helyét odakinn, s azt is megérezte, amikor baja volt. (Ugyan-ezeket a leveleket bélyegezte később a nénye lelketlen, odavetett soroknak.)

Aztán meghalt a bátyám. Nénje egyedül maradt. Szülőfalujában éltek ugyan még öreg szülei, hazaköltöztethetett volna hozzájuk. Hívták is, de nem tudta rászánni magát. Gyereklány kora óta itt élt a városban, itt vergődött zöld ágra, városi asszony vált belőle, ha csak külvárosi is. S erre mindig büszke volt az övéi előtt.

Egymaga élt hát a sokajtós, földszintes ház szoba-konyhájában. Varrogatott a szomszédasszonyainak, és költögette a kis nyugdíjat, ami nagybátyám után járt neki. Mióta férjhez mentem, gyereket vártam, gyakran jött hozzánk. Csaknem minden hét végén beállított. Sose csöngetett, nem tudhattuk előre, hogy mikor jön. Csak hirtelen mozdulattal benyomta a rosszul záródó külső ajtót, s már ott is állt meglepett, zavart

arcunk előtt. Ártatlanul mosolyogva, mint aki nincs tisztában azzal, hogy esetleg rossz másodperc kellős közepébe toppant.

Aztán, hogy meglett a kisfiú, s mi küszködünk a kicsi lakásban, és küszködünk a gyerek gondjával, saját munkánkkal, egyre többször felvetődött a gondolat: össze kellene költöznünk. Nénje élete is meg a miénk is megoldódnék. Nénje azt javasolta, jöjjünk hozzá lakni. Az ő lakása valamivel nagyobb volt, mint a mienk, ő átadná nekünk a nagyszobát, s maga a konyhában is „meghúzódna”. Kert is van, ha kicsi is. Ez persze elfogadhatatlan javaslat volt. De kézzelfoghatónak tűnt, hogy a két lakást egy nagyobbra cseréljük, s lehetőleg kertes házba. Anyám nem örült az ötletnek, komoly áldozatok árán juttattak minket az apró, de önálló lakáshoz. Apám betegsége azonban nem hagyott időt neki arra, hogy velünk is törődhessék.

Hosszas keresgélés, hirdetés, járkálás után sikerült végül egy kétszoba-cseléd-szobás, kertes lakást kapnunk. Egyik

szobában mi, a másikban nénje, a kiscselédszobában pedig a gyerek kapott helyet. Holmijaink persze alig fértek be, hisz eddig egyenként ha kevesebb is, összességében több helyünk volt. A nagy zsúfoltság ellenére azért tűrhetően sikerült a berendezkedés. Úgy tűnt, sikerült egyenesbe kerülnünk. Nénje egyre bizonygatta, milyen öröm neki, hogy segítségünkre lehet. Láttá eddig is, hogy milyen gonddal vesszük körül a kicsit. Volt rá néhány furcsálló megjegyzése, de nem kellett jelentőséget tulajdonítani nekik: biztosított, bár ő annak idején mindent másképp csinált, a későbbiekben minden úgy lesz, ahogy mi akarjuk. – Te majd mindenre megtanítasz, angyalkám, ahogy ti szerettek – mondta. Magányos volt eddig, nem is gondoltunk arra, hogy áldozatra vállalkozik értünk.

Az elrendeződés után első feladatomban az volt, hogy megkezdjem nénje „átképzését”. Aprólékos munka volt, alapvető háziasszonyi szokásaiban kellett megváltoztatnom egy ötvenéves asszonyt. Mégis, türelmes mosolya hatá-

sára nagy önbizalommal, s minden ké-
tely nélkül fogtam hozzá. A mosogatás,
a mosás, főzés, takarékoskodás, a gye-
rekkel való bánásmód, mind, mind stú-
dium tárgyát képezte. Miért? Ha csak
ketten vagyunk, nem tulajdonítottam
volna jelentőséget annak, hogy a régi-
módi „vájdlingos” mosogatás mintájára
a vastag mosogatólét csak egy kis tiszta
vizes lötykölés, és a törölkendő kö-
vesse. De már a gyereket féltettem a
nagyjából elmosott holmiktól, a soká
használt törölkendőktől, a fertőzéstől.
S a mosás, a pelenka kezelése is másként
kellett hogy történjék, mint annak ide-
jén, amikor a pisiseket csak kiszárítot-
ták, a szarosakat pedig úgy-ahogy ki-
mosták. És nem szerettük a vastagon
rántott, túlfűszerezett zsíros ételeket, és
nem szerettük mindig ugyanazt a két-
három ételt enni.

Így az első időben én folyvást magya-
ráztam, és nénje folyvást mosolygott.
Bólogatott: – De milyen igazad van,
angyalkám. Így jobb, persze, így sokkal
jobb. – És állította, hogy jobb a könnyű
étel és dicsért a sokféle egyszerű étke-

zésért, amiket a szakácskönyv tanításai nyomán készítettem. Mert én csináltam ebben az időben mindent. Azt akartam, hogy nénje kellő példán figyelhesse meg, mit hogyan kell, mit hogyan szeretnék, ha ő is csinálna. Egyedül a gyerekekkel való bánásmódban oktattam közvetlen módon. Egyrészt, hogy a gyerek megszokja, másrészt, hogy a sok kedvszegő tanulnivaló közt legyen, ami ambíciót ad neki. Ismerje meg a gyerek szokásait, lássa, hogy az általunk alkalmazott nevelési mód hatására milyen könnyen kezelhető, csendes, jókedvű kis csecsemő, s így neki is meggyőződésévé válhasson mindaz, amire a gyerekekkel kapcsolatban tanítottam. A nap egyik felében ő kezelte a gyereket, én csak ellenőriztem, javítottam, figyelmeztettem, ha valamit nem jól csinált. Bár kicsit nehezen és sosem hibátlanul, mégis ellenállás nélkül, állandóan visszavonulásra, önkritikára készen követte előírásaimat, a gyerekekkel való foglalkozás előtti kézmosásokat, a tiszta kötény hordását, a pelenkák gondos elkülönítését, a fekvőhely,

a gyerekszoba tisztán tartásának követelményeit.

Végül is két hónap elteltével elérkezettnek láttam az időt arra, hogy a „tanulást” befejezzük, és megcsináljuk a végleges munkamegosztást. Most tehát a házi munkát is megfelezttem. Nénjéé lett a bevásárlás, főzés, vasalás. Enyém a lakás általános takarítása – a nénje szobája kivételével – és a mosás. A gyerekgondozásból is visszavettem a magam részét. Úgy éreztem, nénje bármikor alapos helyettesem, valósággal második énem lehet ezen a területen. Így ismét munkát vállaltam, s úgy osztottuk be a dolgot, hogy ha szabad vagyok, én vagyok a gyerek mellett, ha el kell mennem, nénje. S ezen felül minden nap nénjéé lesz a kisfiú reggeliztetése, délelőtti. Ez azért is jó volt így, mert mi általában későn fekdüztünk le – férjem tíz óra után ért haza a munkából, s mire ágyba kerültünk, éjfél lett.

Boldog voltam, mint egy győztes vezér. Nyugodtan mentem el otthonról. Igaz, a buszmegállótól hazáig legtöbb-

ször futva tettem meg az utat, hátha mégis történt valami baj. De nem. Nénje mosolygós arccal, sietős léptekkel jött elé, széttárta a karját: – Megjöttél, anyukám? – Gyönyörűnek ígérkezett a jövő.

Egy hét elteltével azonban a gyerek nyugtalan lett. Sírt, kiabált, ha egyedül maradt a szobájában. – Nem enged el maga mellől, annyira ragaszkodik hozzám. Én nem tehetek róla – mondta mosolyogva, szégyenlős, de büszke arccal nénje. Ez nem jól volt így. Magyarázni kezdtem neki, hogy a gyerek azért nyafog utána, mert észrevette, hogy eredménnyel jár a nyafogása. Hogy nénje megáll, és boldogan kezd beszélni neki, gügyög, szórakoztatja, ha nyűgösködik. Elmondtam, hogy minden sírásnál meg kell keresni az okot, nem pedig csak vaktában vigasztalni, szórakoztatni a gyereket. És nem szabad, hogy egy nyűgös, síró kérés jobban befolyásolja a nevelőt, mint a nyugodt magaviselet. – Nem az a jó nevelő, aki, amikor elhagyja a szobát, a gyerek bömből utána, hanem aki, ha becsukja

maga mögött az ajtót, nyugalom van. Tetszett már hallani, hogy sírt volna utánam, ha kimentem? – Nem – mondta nénje, és az arca büszkeségtől sugárzott. Mosolyogva könyveltem el belül, hogy azt képzelem, jobban szereti őt a kisfiam, mint engem, s azért sír őutána, míg utánam nem. Nem mondhatom, hogy örültem ennek az önteltségnek, de nem vettem túl komolyan sem. Még magyaráztam egy darabig, hogy a sírás nem szabad, hogy a szórakozás kierőszakolásának az eszköze legyen. Prédikáltam, nagy meggyőződéssel. Az asszony fénytelen bőrén föltűnt ugyanaz a kétes, bennfentes mosoly, amivel beszélgetésünket kezdte. De nem szólt semmit. Bólintgatott: igaz, igaz.

A helyzet pedig egyre rosszabbodott. A gyerek parányi szobájából a korábbi elfoglalt pöszögés helyett mind többször hallatszott ki nyafogás, ami a felnőtt belépésének pillanatában fényes mosolyra és a kis karok nyújtogatására váltott át. Én nem szoktam a gyereket az ágyból kiemelve dajkálni. Csak étkezéskor, tisztába tevéskor került ki a

járókájából vagy az ágyacskájából. Így hát tudnom kellett, hogy a gyereket erre a lehetőségre, a soron kívüli karra kerülésre nénje szoktatja. Egyre keserve-
sebben mentem el hazulról, s egyre ke-
lemetlenebbül érintett hazajöttemkor
az élém futó, vaskos lábakon nyugvó
édeskés mosoly, s a megnyugtató sza-
vak: – Minden úgy volt, ahogy mondtad, angyalom. – A kisfiú egész dél-
előtt nyűgös volt – ez volt nénje idő-
szaka velem. Ha otthon dolgoztam,
azaz inkább csak kellett volna dolgoz-
nom, akkor se tudtam a gyerek folyto-
nos nyafogásától, szobája ajtajának
gyakori nyitódásától, csukódásától. Ki-
kimentem, felmértem a pillanatnyi
helyzetet, hangosan gondolkodva ki-
értékeltem nénje számára, s elmagya-
ráztam neki, hogy mit volna a leg-
ésszerűbb tennie ilyen esetben. A kis-
külön előadásokat türelmes arccal hall-
gatta végig. Aztán visszamentem az
íróasztalomhoz, ő meg folytatta a dol-
gát, ahogy jónak látta. A gyerek visel-
kedése egyre aggasztóbb lett. Úgy ha-
tároztam, hogy föláldozom a reggeli

alvásokat, és visszaveszem magamnak a reggeli étkeztetést. Csak a tízórait adom át néniének. A közben levő időszakban én ügyelek a kisfiúra, tízóraitól ebédig pedig – amikor amúgyis alszik a gyerek – nénje. Indoklás nélkül, bár különösebben nem palástolva az összefüggéseket, közöltem néniével az új beosztást. – Így legalább jó időben hozzákezdhet a bevásárlás-ebédfőzés napi munkájához, nem kell kapkodnia – kentem egy kis mézet a madzagra. Sértődött arccal, szótlanul vette tudomásul. De nem szólt ellene semmit. Én pedig hozzáláttam a gyerek visszaszoktatásához. A nyugodt, barátságos, de határozott viselkedés hamar célra vezetett. Három nap alatt abbamaradtak a délelőtti nyafogások, a kisfiú nem kiabált utánunk, ha ki akartunk menni a szobájából, már kevesebbyszer nyújtogatta karra kéredzkedve a kezecskéjét. Csak hamar visszatért minden a korábbi kérvágásba. Azt hittem, hogy ez elég nyilvánvaló bizonyíték, s eljött a békés megbeszélés, tanulságlevonás ideje. Hisz amíg folyton sírt, nyafogott a

gyerek, nem tudtam volna nyugodtan beszélni. Nehezteltem rá a szerencsétlen kölyök rossz napjaiért, nehezteltem rá, hogy ilyen csorbát ejtett a szép fehér alabástrom tálon, fiam nevelésének eltervezett edényén. De meg nem is lett volna, lehetett volna meggyőző egy ilyen beszélgetés. Nénje nevetve hajtogatta: „Hát persze, hogy nyafog. Minden gyerek ilyen. Csak te el voltál kényeztetve, hogy eddig ilyen jó volt. Az én fiam hathónapos korától másfél éves koráig minden este éjfélig bőgött. A karomon dajkáltam, járkáltam vele fel-alá éjszakánként, énekeltem neki, csak akkor hallgatott. Hálát adhatsz az istennek, hogy ez a kisgyerek ilyen aranyos volt eddig. Majd eljön az ideje, az ő növekedése sem lesz csupa öröm.”

Most, hogy a néhány napos szoktatás eredményt ért, elég nyugalmat és biztonságot éreztem magamban a beszélgetéshez. – Tetszik látni – szólítottam meg nénjét egyik délben a konyhában – most milyen jó megint a kicsi. – Úgy látszik, jó napja van – volt a hegyes, de mosolygós válasz. – Nemcsak

ma – erősködtem –, az utóbbi időben, hogy én nem hallgattam a nyafogására, hogy hagytam, hadd sírja ki magát, ha a szórakozni vágyáson túl semmi baja sincs, egész leszokta a délelőtti nyűglődést-nyafogást. – Miért? Azelőtt sem volt vele semmi baj. – A mosolygós arc, a merev szemhéjak, a félbevágott zsemle formájú, csökönyös homlok rossz előérzettel, egyszersmind hirtelen indulattal töltöttek el. – Nénje semmi különbséget nem lát a gyerek mostani és egy héttel ezelőtti viselkedése között? – Nem nagyon láthatok, hisz te vagy mindig vele. Én még a hangját is alig hallom. – Ez már vád volt. Mégis megpróbáltam a tárgynál maradni. – Hát persze hogy nem hallja, mert nem sír, nem kiabál, csöndben játszik a kendőcskével, játékaival. Nem sokkal megnyugtatóbb ez így? – Hát... – A vállvonás kétségbe látszott vonni mindazt, amit én állítottam, és a keserű arcú elfordulás tudtul adta, hogy milyen hiába vádaskodó, ártatlanul büntető ember is vagyok én. – De nénje, értse meg, nem magam miatt kérem ezt.

A gyerekeknek, ahhoz hogy mindent alaposan megtanuljon, begyakoroljon, megismerjen, hogy jól tudja fejleszteni ügyetlen kis testét, elsősorban nyugalomra van szüksége. Megfelelő körülmények között töltött bőséges időre, elmélyedésre, csöndes, vidám játéokra. Mi túl nagyok vagyunk ahhoz, hogy úgy tudjunk játszani vele, hogy az nem fárasztó, felizgató foglalatosság, hanem naphosszat folytatható tanulás legyen. Vegye csak például azt a kis kendőt, amivel játszik. Öt hónapja idestova. Mit csinál vele? Tartja, nézegeti, lengeti. Órák hosszat, hónapok óta. Ez az ő szórakozása. Ehhez hasonlót mi képtelenek vagyunk vele együtt csinálni. A mi játékaink túl vannak az ő képességein, egy csomó ismeretlen, ijesztő, hirtelen jött benyomást, élményt jelenenek, amik ahelyett, hogy magába mélyedővé, önállóan fejlődő, magabiztos kis csecsemővé tennék, izgatott, folyvást mások után kapaszkodó, helyét nem lelő, egészségtelen, ostoba játékokhoz szokó, nyafogó, nyűgös, szélsőséges kis teremtményt...

És így tovább. Dőlt belőlem a szó. A hátrafésült dauerfrizura alatt fakó, merev arc nézett rám. Ez lovalt bele újabb és újabb példálózásokba. – De nénje – kérleltem végül a mozdulatlan agyagarcot. – Ugye elhiszi nekem, amit mondok? – Te tudod, kislányom. Te tudod. Én mondtam neked, én azt csinálom, amit te akarsz. Én nem szólok bele a ti dolgaitokba. Ha így mondod, így lesz jó nekem is, ha úgy, hát úgy. – Mint a kövek, hullottak vissza rám szavai. Éreztem, hogy legszívesebben megfognám a vállait, megráznám, s addig magyaráznék neki, amíg világosan megérti, amit mondani akarok. De azt is éreztem, hogy annak sem lenne sokkal több eredménye. Talán, talán azért mégis... legalább elhiszi nekem. Hiszen szeret, kell hogy hallgasson rám. Nyugtalanul jöttem-mentem egész nap. A beszélgetés fényt vetett a jövőnkbe. Már most, ezekben a napokban megteremtődött az egyenlőtlen helyzet, amiben én folyvást alulmaradtam. Nénje az értetlenség, a sértett jóindulat, a nem méltányolt áldozatkész-

ség betonnál súlyosabb talapzatán egyre magasabban emelkedett fölöttem.

Dolgozni próbáltam, hogy elkergessem magamtól a kételkedést, dühöt, elégedetlenséget. A szomszéd szobából behallatszott hozzám a fiam elégedett, énekléshez hasonló zümmögése. – Minden rendbe jön, meglátod. Ezek csak a kezdet nehézségei. Majd az összeszokás. Mindent megold. Hisz nem várható, hogy egy ötvenéves asszony egyik napról a másikra alapjaiban megváltozzék. Egyelőre az is elég, hogy megvan benne a szándék – vigasztaltam magam asztalom fölött.

Teltek a napok. A gyerek korán kezdett beszélni. Nyolchónapos korában már szavakat formált: apa, oppá, hát te. S egy nap azt is megtanulta, hogy kaka. S ebből megint baj lett. Valahányszor azt kiabálta, hogy kaka, kaka, nénje hangos nevetésben tört ki. – Nahát! Azt mondja, hogy kaka! Mondd csak: kaka, kaka. – A kicsi, látva, hogy nénjénél milyen sikert arat, rászokott, hogy az asszony láttán „kaka, kaka” kiáltozásba kezdjen. Nénjének

először tetszett a dolog. Később már nem nevetett olyan jóízűen, megpróbálta így-úgy értelmezni a dolgot. Pedig nem volt kétség, a kisfiú így akarta kicsikarni belőle a hangos nevetést, a tetszést. A nénje tehát „kaka” lett, s ettől utóbb a kötelező mosoly mellett szemrehányó tekintetek értek engem. Mikor hallgatással, könnyes szemekkel már félreérthetetlenül tudtomra adta megbántottságát, bementem a szobájába. Az ablaknál ült, és varrt valamit a ruháinkon. – Arra szeretném kérni – kezdtem zavartan, de eltökélten –, hogy ne nevéssen olyasmin, amit nem akarunk, hogy a gyerek megszokjon. Látja, most is hogy jártunk. Valósággal „kakának” hívja nénjét. Pedig hát ezt maga sem akarta. – Mért csak engem? – kérdezte sértődötten, és a szemében könnyek gyűltek. – Mert csak nénje nevet rajta, ha a gyerek kakát kiabál. Én úgy csinállok, mintha észre sem venném, úgy válaszolok, mint mikor bármi mást mond. De nénje mindig nevetett rajta, s most a gyerek így akar a kedvében járni. Annyi esze már

neki is van, hogy mindenkinek azt kell mondani, amit az szívesen hall. – Én csak néhányszor nevettem rajta. A gyerekek meg folyton ezt kiabálja rám. Valósággal szégyellek már a közelébe menni. – De hát mért mondaná, ha nem a nénje tetszését szeretné kiváltani? És mért nem mondja nekem vagy az apjának? – Ekkor előtörtek a könnyek. – Honnan tudjam? – Lehajtotta a fejét. A kopott, zöld vásznon, ami a kezében volt, sötét foltok jelentek meg. Annyira képtelennek éreztem a szavaiból kisütő vádat, hogy nevetve megkérdeztem: – Csak nem azt hiszi, hogy én tanítottam meg rá a gyereket? – Én azt nem mondtam – válaszolt vállat vonva, s könnyel csordogáló arcát dacosan a varrnivaló fölé hajtotta. Kínomban csak nevetni tudtam. – Tegyük próbát – mondtam végül. – Nénje ezután, valahányszor a gyerek azt mondja, hogy kaka, szigorú arcot vág, és kimegy a szobából. S meglátjuk, mi lesz az eredménye. – Hisz akkor még annyit se láthatom szegénykét, mint most – zokogta. – Csak egypárszor kell így

tennie, meglátja. Hamarabb leszokja, mint hinné. Megpróbáljuk? – Már úgy beszéltem vele is, mint egy kisgyerekkel. Mosolyogva vigasztaltam, majd fölállva végigsimítottam őszes, fakó haján: – Ilyesmiken igazán kár sírnia. Hisz senki se akar magának rosszat. Legkevésbé egy ilyen kisbaba. Nem akarta ő magát megbántani. – Újra megrázkódtak a vállak, újra heves zokogásba kezdett. Nem értettem, hogy miért. – Ne sírjon – mondtam. – Hisz semmi oka rá. Nem tragikus ez. Attól még szereti magát az a kisgyerek.

Teljesen értetlennek bizonyultam. Elképesztő gyakorlatlansággal kerestem a heves bánat okát, s így nem csoda, ha egész rossz helyen. De akkoriban még el sem tudtam képzelni azokat a gondolatokat, amik ebben a fejben termettek. S ami még rosszabb, azt hittem, hogy tudom. Ostoba, gyanútlan és öntelt voltam, s már evvel is kihívtam magam ellen a sorsot. Azt szerettem volna, ha munkamegosztásunk – nénje alkalmazkodása folytán – sikeresen megoldja családunk gondozását. S ez a re-

mény teljesen vakká tett, megfosztott csaknem mindennek az észlelésétől, ami evvel ellenkező irányba mutatott. Magabiztos reménykedésem teljesen elrugasztott a valóságtól. Pedig az óvatosság, a mérsékelt kitárulkozás, a kompromisszumok, elhallgatások, szóval egyfajta paravánépítés magam és nevelő szenvedélyem tárgya között, ekkor még sok hányattatást megakadályozhatott volna. Hogy nem így lett, mindez az én hibám.

A kisiút a hideg, tiszta levegőjű dél-előttönként jól felöltöztettem, prémzsákot, sapkát adtam rá, és kiültettem a kölcsönzöből hozott magas gyerek-kocsiba. Összeköltözésünk után egyszer kihívtam a nénjét is az udvarra, hadd legyen ő is a levegőn, hadd legyen ő is együtt a kicsivel. Álltunk a kocsi mellett, vigyázzuk, hogy ki ne essék, és beszélgetünk.

A kisiú játszott a kocsi fémrúdjaára szerelt színes golyókkal. Nézelődött. Csöndben, kíváncsian. Közben figyelemmel kísért bennünket is, hogy ott vagyunk-e, ránk nevetett, nagy két

szemét ránk nyitotta, nyújtotta a kezét. Visszamosolyogtam rá, s ő tovább játszott. De nénje nem tudta beérni a gyerekek puszta látásával. Karba tett kézzel állt a kocsi előtt. Oldalát időnként a tolorúdhhoz nyomta, és meghimbálta a kocsit. A kisfiú ilyenkor kicsit ijedten fölnézett, aztán elnevette magát. Tetszett neki. Több se kellett az asszonynak. – Nézed a nénjét? Nézed? Látod, itt a nénje! Babuka, itt a nénje! – A kicsi mosolygott, majd ismét a golyók után nyúlt. De nénje nem adta meg magát. – Ott a szép golyó! Fogd meg! Fogd meg! Babuka, mondd utánam, golyó, golyó! Játsszál a golyóval, játssz! Vagy mégis csak érdekesebb a nénje! Ugye! – A harsány, éneklős beszédre persze a gyerekek abbahagyta a játékot, s figyelte, mi következik. De a folyamatos beszéd előbb-utóbb elfárasztotta, vagy valami mozgás, hang másfelé terelte a figyelmét. Ha elnézett a kerítés felé, nénje is témát változtatott sebtiben. Most már azt fuvolázta a kis szőke fej fölött: – Nézd csak, ott a kerítés. Látod, kerí-

tés. Kerítés. Mondd csak utánam, kerítés.

Az újabb harsány áradatra a kisfiú abbahagyta a kerítés tájékán talált érdekesség megfigyelését, és visszakapta a szemét a nénjére, aki a vélt sikeren felbuzdulva mind nagyobb jókedvvel és mind affektáltabb gügyögéssel „szórazottatta” a gyereket. De ismét mozdult valami, a gyerek szeme ismét odakapott, s már föl is fedezte volna maga számára az égen átmozgó kis fekete csomót, amikor tekintetét ismét visszatérésre ingerelte nénje aktualizált szóözone: – Elröpült a madár! A kis madár. Majd visszajön. A nénje idehívja hozzád. Várj csak! Gyere ide kis madár az én kis aranyoskámhoz, az én drága, egyetlen csillagocskámhoz! – A szokatlanul modulált, erőszakos hangok ismét maguk felé térítették a figyelmét, ismét a számára érthetetlen beszéd töltötte meg a kicsi agyat, összemosódva az alig felfogott új benyomásokkal. Nyolchónapos múlt, érdekelte a beszéd, s fel is izgatta. A csapkodó figyelemtől, a megértés nélküli kon-

centrálástól, s az ebben rejlő egyhangúságtól csakhamar nyűgössé vált, a nézelődés csendes órája helyett a nyugtalanság, zaklatott nevetgélés, kapkodás percei következtek. S csakhamar a sírásé. Az önfegyelmezéstől feszült idegekkel s előre kedvetlenül a hálátlan feladat miatt, végül is megszólaltam: – Arra kérem nénjét, ne tessék folyton beszélni a gyerekekhez. Nem érti még, és nagyon elfárad tőle. Ráadásul nem tud odafigyelni a számára ismeretlen és érdekes dolgokra. Nyugtalan lesz. Az ő szórakozása még a csendes nézelődés. Majd egy fél év múlva, év múlva másképp lesz. – Hogy nevet rám az én édes anygalkám! Nevess a nénjére, ne vess csak, ne törődj semmivel – mondta édeskés hangon a gyerekeknek. Mintha meg se hallotta volna a szavaimat. Éreztem, baj lesz, ha mellette maradok. Fogtam az ásót és lementem a kertbe. Ásóval fölfeszegettem a fagyos földről a régi kövezést. Teljesen érthetetlen volt az asszony viselkedése. Lopva ide-idesandított rám, látnia kellett dúlt, elszántan fegyelmezett arcvonásaimat, s

mintha ez is ösztönözné, egyre jobban belelovalta magát a gyerek „szórakoztatásába”. A kisfiú hamarosan kimerült. Vadul ugrált a kiskocsiban. A nénye kacagott rajta, biztatta. „Hinta, palinta, hintázik a babuka! Űld meg a lovacskát, gyüte, gyüte!” Mint a háborgó tengeren, hánykódott a babakocsi. Aztán egyszer csak eltörött a mécses. Keserves sírásra fakadt. Nénje éppoly hangosan próbálta leszerelni. „Mért sír az én aranyoskám? Mibaaajvan? Mibaaajvan? Ne pityeregjen az én drágaságom! Hideg van ugye? Nem szeretsz idekinn, ugye? Na, de majd szólunk az anyucikának, ne hozza ilyen...” Közben rázta, ringatta a kocsit. A gyerek el-elhallgatott egy pillanatra, aztán még hevesebben rázendített. Félttem, hogy a sírástól nagy kortyokban szívott hideg levegő meghűti a torkát, kikaptam a kocsiból, rácsavarтам a takarót, és szaladtam vele be a szobába. Nem mertem ki se nyitni a számat, nehogy valami gorombaság csússzék ki rajta. Nénje vidám, csaknem elégedett arccal hozta utánunk a

kocsipárnát. – Hideg volt? Hideg? Pedig a nénje mindent megpróbált, hogy jól érezd magad. Nem való még ilyenkor nekem a levegő, édesanyuci! – pütyögött a gyerek nevében. – Majd még tüdőgyulladást kapok. – Ez az affektált vádaskodás nagyon földegesített, de nem akartam durva lenni. – Egész télen levegőzött – mondtam fojtott hangon. S nem ilyen rövid ideig. El is szokott szundítani odakinn. – Ahol laktunk szegény bátyáddal, volt egy fiatal házaspár. Azoknak is volt egy, talán valamivel idősebb kisfia... – kezdett volna valami történetbe. De tudtam, hogy miféle csattanó várható, s nem akartam végighallgatni. A gyerek még egyre sírdogált, ahogy vetköztettem. Sírása engem is a sírás, a tehetetlen düh szélére sodort. – Megkérem, hogy tessék szíves megmelegíteni a tejet! – mondtam, hogy valahogy eltávolítsam, még a bennem dúló vihar kitörése előtt. Szó nélkül szaladt, csak az ajtócsukáson érződött a sértődöttség.

Másnap ismét kimentünk a gyerekekkel. Ezúttal már nem hívtam ki. Jött

magától. A dolog ugyanúgy zajlott le, mint előző nap. Csak most tíz perc után már követelőző, majd sírós lett a kisfiú. Ekkor fogtam, kivettem a kocsiból, és bevitettem. Letettem játszani az ágyába. Elhatároztam, bemegyek néniéhez. Beszélnem kell vele. Mit akar tulajdonképpen? Szántsándékkal akar kihozni a béketúrésemből? Mert azt látnia kellett, hogy nem tetszett a viselkedése. Hiszen meg is kértem, hogy ne csinálja! S szinte azért folytatta, hogy bosszantson. Vagy tévednék? Nem vett volna semmit se észre ingerültségemből? S nem látta volna, hogy milyen rosszat tesz a gyerekeknek? Lehetetlen! Azt meg mégsem gondolhatom, hogy szántsándékkal bosszant engem. Végre akartam járni a dolognak, meggyőzni őt valamiképpen. Vagy megróni. Eszembe se jutott, hogy ő legjobb meggyőződése, egy élet „tapasztalata”, megszokása szerint cselekszik.

– Sír még az én drága kis virágom?
– kérdezte éneklő hangon, selypegve.
Ekkor kellett volna kifordulnom a szobából. – Nem sír. Mért sírna? – Hall-

hatta, hogy nem sír! – Most már játszik, nyugta van. De épp ezekről a dolgokról szeretnék beszélni a nényével. – Levetettem magam a sezlónra. Egy-másra néztünk. A konok, savószínű szempár, a sárgás, nagy pórusú arc hihetetlen bezárkózást, dacot sugárzott felém. És máris meg volt bántva, máris a mártírium tompa fénye reszketett a homloka körül. Csak tudnám, csak tudhatnám, mi lakik ezekben a szemekben, mit fog körül ez a homlok? Mit gondol magában? – Megérintett a kétely, ugyanakkor éreztem, ha már itt vagyok, hozzá kell látnom a dologhoz. Még akkor is, ha másodperceken belül elkezdődik a sírás. Annyi kell csak, hogy lehajtsa a fejét, és a könnyek készségesen végigfolynak majd az arcán.

Nagyon rosszul éreztem magam. Összeszorult a belsőm, a torkomban, mint a kés, hidegen járt a levegő. A halántékom izzott, a gégémet egy erős ujj nyomta lefelé. Tudtam, hogy most már el kell kezdenem. – Arra szeretném kérni, ne csinálja ezt többet. Se velem, se a gyerekekkel – alig tudtam kinyögni. –

Mit? Hát mit csináltam én? – vetette rám értetlen, könnyes szemét. – Én tegnap megkértem nénjét, hogy hagyja nyugodtan játszani kinn a kisiút. Ne akarjon mindenáron beszélgetni vele, ne akarja szórakoztatni. Még nem érti meg, elfárad, nyugtalan lesz, sírvá fakad, s akkor nem maradhat tovább kinn a levegőn. – Hát énmiattam sír? Hiszen én azért beszélgetek vele, hogy ne únja magát, hogy megmaradjon neked odakinn. – Nézett rám, s az orcáján, mint a gyertya oldalán a viasz, leereszkedtek a könnyek. Nem tudtam mit mondani erre. Semmit sem tudott fölfogni és semmit sem akart megérteni azon kívül, hogy én oktalanul megvádolom őt. – Hisz éppen ez az – mondtam végül csüggedten –, hogy amit nénje szórakoztatásnak vél, az a gyerek számára nem az. És tegnap megkértem nénjét, hogy ne beszélgessen vele. – Akkor minek hívtál ki? Hogy álljak csak ott, mint a kuka? – Hát hogy lássa a gyereket, hogy maga szórakozzék az ő látásával. Meg hogy maga is a levegőn legyen. – De amikor folyton rám nevet,

nyújtja felém a kis kezét. Hogy tudjak akkor én csak álldogálni ott, rá se hederítve? Tudod te is, hogy ez lehetetlen. Nem erről van itt szó. Ettől nem sírt volna a gyerek. – Hát elhiszi nekem, hogy máskor nem szokott sírni? Hogy fél órákig, sőt néha órán át is eljátszadozik, elalszik odakinn. Épp csak a felügyeletem mellett? – Nem tudom. Te úgy meg tudod azt állni, hogy ne törődj vele. Én meg nem. Amikor rám veti azokat a gyönyörű csillagszemeit. Rám nevet. Mit csináltam én? Ott voltál, láthattad! Nem ő nyújtogatta folyton utánam a kezét? – Nem is az a baj, amikor ő kezdeményez. Hanem... – Hanem, hogy... – elharapta a szót. Mit akart mondani? Zokogás rázta a vállát. Egyre jobban éreztem, azt hiszi – mert úgy látja –, hogy az bánt engem, hogy a gyerek vele is törődik. Vagy még inkább, ahogy gondolta, vele foglalkozik s nem velem. Ezért kínozzom őt. Mit lehetett volna még ezek után mondani? Semmit. Én mégis megpróbáltam.

Ez volt az utolsó időpont, amikor még talán nem lett volna késő belát-

nom, hogy minden szó fölösleges, hiábavaló. Föl kellett volna ismernem valódi énjét, elfogadni azt, úgy számolni vele, ahogy van, s ahhoz alkalmazni terveimet. Meg kellett volna barátkoznom természetével. A legjobb megvalósulás helyett be kellett volna érnem a közepessel vagy legrosszabb esetben a minimális – még mindannyiunk számára előnyös és elviselhető – megoldással.

De én mindenre inkább hajlottam, mint erre. Eszembe se jutott. Ma se tudnám megmondani, kibékültem volna-e valaha is egy ilyen kompromisszummal, s felhőtlen együttélésben élhettünk volna-e valakivel, aki reményeimnek, róla alkotott elképzeléseimnek nem tud megfelelni? Valószínű nem. Hisz mindent megalkuvás nélkül akartam. Másképp nem ért volna semmit számomra a kettős kísérlet.

Ott ültem tehát a bútorokkal teli kis szobában, az ölébe tett kézzel sírdogáló asszony oldalán, és magyaráztam. Igyekeztem tudományosan alátámasztani érveimet. Legfőbb törekvésem az volt,

hogyan megértse: nem énmiattam kell így vagy úgy cselekednünk, hanem mert a gyerek érdeke kívánja. Mert nevelési szempontból úgy helyes. Nem hittem el, figyelembe se vettem, amit alapján véve világosan megmondott: ő nem tudja a dolgokat úgy csinálni, ahogy én szeretném. Rá akartam beszélni, mert meggyőződésem volt, hogy mindez csak akarat kérdése. Átlátás, célkitűzés és akarat. Bizonygattam, hogy mi sem könnyebb ennél. Nem tágitottam ideáim mellől.

Érveim hidegen hagyták. Ült és zokogott. Rázkódott alatta a szék. Kétségbeesetten, de bizonyos elégtétellel simogattam a vállát, s azt gondoltam, ezek már a bűnbánat könnyei. Vígasztaltam, hogy ne keseredjen el, hogy majd beletanul. Minden kezdet nehéz. Sikeredni fog, hisz mindannyian akarjuk... Nevetséges szerepet vállaltam magamra. Zokogott mély, jogosnak érzett megbántottságában, s én önhittségemben, vak – már-már fanatikus – siker-akarásomban azt hittem, azért sír, mert belátta a hibáját. Mert megvilágosodott.

Így teltek el az első hónapok. Napi két-három óra munkaidőm maradt már csak. A többit lekötötte a háztartás. Csaknem ott tartottam, ahol nénje nélkül. De mégsem. Nagy előny volt, hogy ha el kellett mennem valahova, nyugodtan elmehettem, ott volt, s tudta, hogy mit kell tennie a gyerekekkel. Elláhattam tehát – nagyjából – kötetlen munkaidejű munkámat, s néha még egy-egy mozi, színház sem volt lehetetlen. Minden makacsságom ellenére is sikerült valamilyen közös megoldáshoz jutnunk. Nénje rendszeresen csak napi egy alkalommal kosztolta a gyereket. Ezt nem tartottam a gyerek szokásrendszerére, nyugalmaára károsnak, s bíztam benne – s erről nénjével folytatott gyakori beszélgetéseink is meggyőztek –, hogy szántszándékkal nem szegi meg napirendünket, s túl nagy kielégésekre az alkalmoszerű együttlétek nem hagynak lehetőséget.

S ekkor becsapott az újabb bomba. Lefektettem a kisiút, gyorsan öltözködtem, mert nyolcra ott kellett lennem valahol. A gyerek még nem aludt, ami-

kor elmentem, de csendben feküdt a szobájában, s gögicseléséből közeli ál-
mára lehetett következtetni. Nyugod-
tan elindultam tehát. Mikor hazajöt-
tünk, nénje szokása szerint kidugta fe-
jét az ajtaján. Kérdeztem, volt-e valami
baj a gyerekekkel! – Nem. Szépen el-
aludt, ahogy elmentél – hangzott a mo-
solygós válasz. Megnyugodva néztem
be a kisszobába, aztán mentünk mi is
lefeküdni. Reggel felemelem a kisfiút,
hogy tejjel megitassam, s a párnája mel-
lett, a lepedőn egy gombostű hever. Az
ijedtségtől kifutott a fejemből a vér.
Kikaptam a tűt az ágyból. Hálisten-
nek, már fölösleges volt a sietség, ha
eddig nem történt semmi baj. Mégis,
utólag is az járt az eszemben: mi tör-
tént volna, ha... De hogy kerülhetett az
ágyba ez a tű? Este, lefektetés előtt szo-
kás szerint kifeszítettem, lesöpörtem
lepedőjét. Akkor semmi sem volt ott.
Betakartam. Éjjel is betakartam. S most
a takaró alatt ott a tű. Hisz az egész la-
kásban nénje varrógépjén kívül máshol
nincsenek tűk! No meg a ruhái, pongyo-
lái hajtókájába tűzve! Onnan lehetett

csak ennek is az ágyba esnie. Csak hogyan? Hiszen a gombostű magától nem hullik be az ágyba. Biztos áthajolt a rácson, s akkor kisodródott. Áthajoltam a rácson, a hasam alá került a fa. Egyforma magasak voltunk nénjével, így tehát semmiképp sem eshetett ki a tű. Ekkor jutott eszembe, hogy talán fölvehette a gyereket, s a tű az ő ruhájából átakadt a gyerekébe, és onnan lehullott a lepedőre. De hát miért vette volna föl? Azt mondta, úgy aludt el, ahogy letettem. Akkor lehetetlen, hogy felvette volna. Most már semmi sem volt világos. Gondolataim mélyén felmerült egy kellemetlen beszélgetés lehetősége, és ettől nagyon rossz kedvem lett. Tettemvettem a gyerek körül, s igyekeztem másra gondolni. Fölvette volna, minden ok nélkül az alvásra készülő gyereket? Ezt hosszas beszélgetéseink, pedagógiai okfejtéseim után nem tartottam valószínűnek. Vagy tán mégis fölsírt a gyerek, s azért kellett fölvennie? De hát ezt miért tagadta le nekem? Mit vétettem ellene, hogy hazudik nekem? Mért gondolja, hogy hazudnia kell? Hogy

menjek el ezután itthonról, ha azt se tudom meg utóbb, volt-e baj vagy sem, míg odajártam. Megettettem és játszani tettem a kisiút, s kimentem egy kicsit dolgozni a kertbe. Rettegtem a nénjével találkozástól, pedig ebben a kis lakásban elkerülhetetlen volt. Mit mondok neki majd? S főleg: hogy tudjam meg tőle az igazat? Ha a gyerek felébredésekor megtalálja, s szájába veszi, lenyeli a gombostűt! Ha valami baja lesz... Micsoda szerencsém van, micsoda szerencsém. Gyomláltam a gyöngyvirágok közt, s egyszerre úgy éreztem, beszélnem kell vele. Dűlőre kell jutni, szembe kell nézni a helyzettel: mi is történt tulajdonképpen? – s főleg azért, hogy többet ilyesmi ne történhessék. Hogy többet ne hallgasson el semmit se előttem. Mintha jeges levegő járkálna ki-be izzó gégémen, egész bensőmet marokba fogta az izgatottság. Az irtózás attól a beszélgetéstől, amiről pedig képtelen voltam lemondani. Talán nemcsak a tényleges veszélyokok, nemcsak az ésszel alátámasztott érvek sarkalltak. Hajlott a méltánytalannak érzett becsa-

pottság is, a „látja, mennyire nekem van igazam”, „látja, milyen hitványul jár el maga velem szemben”, „látja, micsoda jóakarója is maga ennek a kicsi gyereknek” érzése. Valahogy a bizonyosságot akartam kezembe kapni, hogy nem ok-talanul szoktam kifogást találni nénje magatartásában, a gyerekkel való viselkedésében, hogy nem az ártatlanok könnyének kiserkentője vagyok, nem szívtelen szigorúság hajt, hanem a józan ész figyelmeztetéseit követem. Mindennek bizonyosságát vártam ettől a beszélgetéstől. Azok után, amik után!... Ó, a vágyak mindig kirúgják alólunk a biztos talajt. A fölébe kerülés vagy csak a kiegyenlítés vágya ismét az asszony-nyal való értelmetlen és eredménytelen beszélgetés ingoványába csalogatott.

Bementem a házba. Bekopogtam a szobájába. Világos volt. Kinyitotta az ajtót, az ablak fénye a sárga falat egész fehérre festette. – Mit akarsz, angyalkám? – állt előttem, keze a melle alatt összekulcsolva. Nem a karja, csak a kezei, mintha imádkoznék. Két könyöke hegyesen állt ki dereka fölött. Az ajtó-

résben álltam, s fényes matlasszé pongyolája elejére esett tekintetem. Most is ott ékeskedett benne néhány gombostű. Nem tudtam megszólalni, csak előre nyújtottam a kezemben tartott tűt. – Köszönöm csillagom – mondta mosolyogva, s már szúrta is be a többi mellé. – Biztosan elvesztettem valahol. Máris hátat fordított, megkönnyebbülve, hogy csak ezt akartam.

Így beljebb jutottam a szobába. – A kicsi lepedőjén találtam. – Mintha darázs csípte volna meg, hátrasziszszent. – Hisz nem is voltam még ma benn... – ujjai idegesen matattak a pongyolahajtókán. Aztán mosolyogni próbált és megkérdezte: – Hogy került oda? – Azt én is szeretném tudni – válaszoltam alig kapva levegőt. – Én is találtam a napokban egyet az előszobában meg a fürdőben is. – Reggel az ágyában volt. A lepedőjén. Ott feküdt a gyerek mellett. – Reggel? – hitetlenkedett. – Érdekes. – Mozdulatlan, várakozó arccal állt előttem. Szája beleolvadt a merev arcbőrbe. – Hogy aludt el este a gyerek? -- kérdeztem, ezúttal

minden jóindulat nélkül. Sápadt voltam és elszánt. – Hát hiszen mondtam már, anyukám. Ahogy elmentél, már aludt is, mint a tej. – Alig tudtam tűrtőtetni magam. – S akkor mért kellett a nénjének mégis bemennie hozzá? – Énnekem? Én nem... – egy percre nem értette az összefüggést. – De másképp hogy kerülhetett volna az ágyába a tű? – kérdeztem könnyörtelenül. Elvörösödött. – Mert nagyon sírt szegényke. Nem hagyhattam sírni egyedül. S biztos amikor föléje hajoltam, kiesett. De aztán hamar elaludt... – Amikor sírt, föl tetszett venni, s a tű átszúródott a ruhájáról a gyerek ruhájára, majd kiesett a lepedőre – szakítottam félbe nénjét. Erőszakos sietségemet félreértette, úgy vélte, ért már: a gyermek fölvétele miatt vagyok ingerült, azért vallatom ilyen hévvel. – Nem vettem föl. Hozzá se nyúltam. Nem vettem föl. Bementem hozzá, mondtam neki, mért sírsz, anyukám, majd hazajön anyuci. Aztán ettől szépen megnyugodott... – Megértettem, hogy heveségemmel túllőttem a célon. Nénje ellenállhatatlan erővel

tagadta, hogy karra vette volna a gyereket. Ezután tehát már semmire sem fog figyelni, amit mondok neki, csak hajtogatja a maga igazát. Mintha ezzel véget is érne az ügy. Mégis megkíséreltem. Most már szelídebb hangon, belátva heveségem kudarcát. – De nénye, én ismerem a gyereket. Ha ilyenkor este annyira sír, hogy be kell menni hozzá, akkor egyszerűen lehetetlen karra nem venni egy kicsit. Úgy kapaszkodik az emberre, mint a folyondár. Addig nem nyugszik meg, én is tudom. S nem is hibáztatom nénjét emiatt, ha ilyenkor egy pár percre fölveszi. – De én nem vettem föl. – Akkor meg biztosan nem is sírt – vágtam ki dühösen. – De sírt, nagyon sírt. De én nem vettem föl. Annyira nem sírt. Csak biztos, ahogy áthajoltam az ágy rácsai fölött, akkor eshetett ki a ruhából a tű. – Ahhoz, amit tulajdonképpen mondani akartam – hogy ne tagadja le nekem, mi történt addig, míg nem voltam itthon, hisz nem szolgáltam meg a bizalmatlanságát – elég lett volna ennyi beismerés is. Megkezdhettem volna a prédikációt, a lelki malasztot a

kölcsönös őszinteségről. De az értelmetlen tagadás felkeltette indulat arra készítetett, hogy bebizonyítsam neki, tudom, hogy hazudik, még most is hazudik nekem. – Csak úgy nem esik ki. Megpróbáltam. – Hát pedig máshogy nem volt. Én mást nem mondhatok, mint ami történt. Már megmondtam neked... – Nem sírt, elszánt volt, és ellenséges...

Egyszerre beláttam, hogy hiábavaló az egész beszélgetés. – Mindegy – mondtam csüggedten. – Két dolgot szeretnék csak kérni nénjétől, ezért is tettem szóvá az ügyet: máskor mondja meg nekem az igazat, amikor hazajövök, hogy s mint volt a gyerekkel. Hisz... – Megkértem arra is, hogy soha többet ne járkáljon gombostűvel ékesített ruhával a lakásban. Javasoltam, hogy dobjuk ki az összes gombostűt, de erre nem volt hajlandó. Egyébként mindent megígért. S látva, hogy megtörttem, hogy nem kérdezősködöm tovább, egész jókedvre derült. Csóválta a fejét, a hajtókájából szemem láttára kiszedte és kedélyesen szidalmazva tűpárnába szúrta a tűket. Újra és újra el-

mesélte az este történetét. Háromszor-négyszer is megcáfolta önmagát. Meghasonlotta mentem ki a szobából. Éreztem, hogy jókedve mögött a diadal lappang, hogy sikerült rászednie, hogy valamire még nem jöttem rá. Hogy sikerült fölülkerekednie. Hirtelen harag sugallta, hogy többet ne bízzam rá a gyereket. Az nevet, aki a végén nevet! De azt is tudtam, hogy ezt lehetetlen megtennem.

Jobb lett volna nem is beszélni vele. De akkor továbbra is gombostűkkel jár-kél a házban. Vagy nem kellett volna megmondani, hogy a gyerek ágyában találtam a tűt, s akkor nem kerül sor erre az ostoba hazudozásra. De már észrevettem, hogy szavaimat így sem veszi komolyan. S éreztem, hogy minden próbálkozásom reménytelen, ha ilyen nyilvánvalóan előnyös helyzetből is csak veszíteni tudok vele szemben. Nem tudtam, már végképp nem tudtam, mit is kellett volna cselekednem. Evvel a gombostűüggyel gyanú és bizalmatlanság ereszkedett közénk.

Ez megint olyan pillanat volt, amikor

változtathattam volna még életünk rossz felé vezető útján. Ha ekkor félreteszek minden érzelmi indítékot, ha magamban nem neheztelek nénjére, csak elkönyvelem, följegyzem jövőbeni együttélésünk számára, hogy ilyen, tehát... De én úgy viselkedtem, mint a csalódott szerelmes. Hol minden jót, hol minden rosszat hajlandó voltam föltételezni róla. Hol egész feketére mázoltam magunk fölött az eget, hol egész valószínűtlennek tűnt számomra mindaz, ami egy-két órával korábban történt. Hajlandó voltam oktalan vádaskodónak érezni magamat. S ezt a gyanút semmi kézzelfogható bizonyíték nem oszlathatta el. Saját szememben is folyvást ott lebegett a vád, hogy én idézem föl a bajokat, avval, hogy észreveszem. Hogy ártatlant vádolok, jó szándékot forgatok ki igazi mivoltából. Az ilyen kényes, közeli helyzetek, úgy látszik, magukban hordozzák ezt a lehetőséget. Az ilyen kapcsolatokban sohasem csak az egyik a hibás. A másik legalább annyira, mivel oktalan és határozatlan.

Teltek az órák. Nénje mosolygott rám, tett-vett a konyhában, mintha nem történt volna semmi. Egész zavarba hozott, már azon vettem észre magam, hogy kedveskedését igyekszem viszonozni, hogy nevetségesnek kell éreznem a bennem dúló kétségeket, csalódottságot. S egyre jobban belém fészkelte magát a régóta dajkált gondolat, hogy ha sokat vagyunk együtt, ha mindig idejében figyelmeztetem, mindig mellette leszek, sikerülni fog leszoktatni őt a rossz beidegződöttségeiről. Hiszen mért nem mondja meg nekem az igazat? Velem kapcsolatban aligha lehetnek még keserű tapasztalatai. Én sohasem bántottam, mindig megértő voltam, ha eltört valamit, ha rosszul sikerült neki valami. Legföljebb magyaráztam egy kicsit, de még csak igazi szemrehányást se tettem. Az élet, eddigi kapcsolatai nevelték bele ezt a gyávaságot, de ha majd észreveszi, hogy nekem bátran megmondhatja az igazat... Már megint csaknem biztos voltam a dolgomban. Minden azon múlik, elég közel tudok-e kerülni hozzá, meg tudom-e értetni vele, hogy

jót akarok, hogy mi egy család vagyunk és én nem akarom megbántani őt. Sőt. Nagy megrázkódtatást jelent, valahányszor szólnom kell neki valamiért. De ha együtt akarunk maradni, akkor nem lehetnek egymással szemben ellenséges... Sokat beszéltem magamban ezekről a dolgokról. És sokat beszéltem neki is. Túl sokat. És saját képzelődéseim és magyarázkodásaim közben elvesztettem a valóság vonalát, elmostam magamban a nemrég még oly fájdalmas tényeket. A gyerekneveléssel kapcsolatban már sok, néniéhez fűződő illúziótól megszabadultam. De kapcsolatunkat még mindig nagyon ostobán képzeltem el. Valójában lehetetlennek tartottam, hogy nénije ne szeretne, ne fordulna teljes odaadással felém. S ez a meggyőződés tette, hogy képtelen voltam viszonyunkat józanul, a család szempontjából tárgyilagosan megítélni. Az egész napos mosolygás, szolgálatkész kedvesség hatására például estére már szinte lázálomnak tűnt reggeli keserves gombostű-beszélgetésünk. L.-nek is csak futólag említettem.

Megjött a jó idő. A járókát kiállítottam az udvarra a nagy cseresznyefa alá, s a kislány délelőtt s délután is kinn játszott. Most még elfoglaltabb volt, mind eddig. Szobám üvegajtaja mögül nyugodtan figyelhettem, nem éri-e valami baj.

Szép tavasz volt. Nekifogtam felásni a kertet. A gyerekek tetszett a sok mozgás. Figyelt engem is, a fákat is, a szomszéd ház udvarának életét is. Nénje is kijött. Segít ő is ásni. Mondtam, nem kell, ne fárassza magát, inkább üljön le egy székre, olvassa az újságot. De már hozta is a másik ásót, beállt mellém. A gyerek nézett minket is, mást is. És ismét bekövetkezett a tél végi dolog. Ha egy pillanatig máshova fordult volna a figyelme, elmerült volna a játékban, nénje éneklő, mézédés hangon lecsapott rá: Babukaaa! Ezt a kiáltást kottázni lehetett. Míg élek, emlékezni fogok rá, és elővesz az émelygés. Olyan hang volt ez, amilyen az operettekben az éltes, gömbölyded szubrett kiabál nagy bajuszú vasúti szeretője után a lugas útvesztőjében. Ba-

bukaaa egyszer, Babukaaa kétszer, Babukaaa háromszor. Kivert a veríték. Mintha hangyák mászkáltak volna a hátamon. Befussak, és hagyjam őket magukra? Dugjam be a fülem? Menjek el hazulról? Vagy szóljak megint el-sápadva, a fölindulástól nevetségesen reszketve, hogy pillanatokon belül egy mártír könnyzáporában kelljen fürdenem? Leszúrtam az ásót. Bementem a szobába. Leültem az ágyra. Evett a fene. De az anyja istenit, le van szarva az egész. Hát az én gyerekem ez, vagy nem? Nem igaz, hogy nem lehet különösebb tragédia nélkül elintézni az ilyen ostoba helyzeteket! Nem igaz, hogy ki kell várni, amíg agyonfárasztja a gyereket és a sírás vet véget a szórakozásnak. Jókedvet erőltettem a képemre, és kifelé indultam. Az ásóra dőlve állt nénje. Egyik kezével mintha valami gaz gyökeréről akarná leverni a földet, a másikkal pedig pápá-t integetett a gyerekek, s közben az előbbi hangon magyarázott: „...azzal a kis kacsóval: pápá nénje! Így ni: Pápá! Pápá nénje! Babukaa! Pápá, nénje! Pápá! Mond-

jad szépen! Babukaaa!...” Egy percnyi szünet nélkül, csakhogy mielőbb megtanulja a kisfiú a mutatóváltót. Lehetőleg már mire kijövök. A kisfiú nevetett is neki, de elfoglalták a szomszéd udvarból jövő hangok is, ahol épp a csibéknek adtak enni, és a szomszéd-asszony harsány „pipipi”-je zengett. Mikor nénje észrevette, hogy közeledem, elhallgatott. Látva savanyú, ideges ábrázatomat, ugyanavval az édeskés, hazug hanghordozással fordult hozzám: – Azt mondom a nénjének, hogy „pápá, nénje”! Bizony, anyuci! Na monddad csak, hadd hallja az édesanyucika is! – Nem tudtam, mit csináljak. Legszívesebben rákiáltottam volna, hogy nem vagyok anyucika. Odamentem, szó nélkül folytattam az átsát. – Nem kell ilyenekkel nyaggatni a gyereket! – mondtam fáradt, fakó hangon, mikor a sor közepén egymás mellé értünk. Lehajtotta a fejét, és tudtam, tudtam, hogy már tele is van a szeme könnyel. Olyan hevesen folytatta az átsát, mintha a munkáját kifogásoltam volna. – Tessék hagyni – mondtam neki

engesztelően, már megbánva, hogy egyáltalán szóltam valamit. – Majd megcsinálom én egyedül is. Nem való már ez a nénjének. Mondtam az elején is. – Hát akkor mit csináljak? – egyenesedett föl kihívóan, mint aki újabb utasításra vár. – Segíteni akartam neked. – Amihez kedve van. Ezzel megleszek magam is – mondtam kérlelően, gyáván, nem nézve szembe könnytől izzó, sértett arcával. Szerettem volna minél előbb magam maradni. – Hát jó! – fölrántotta a vállát. Ahol volt, földbe nyomta az ásót és sebes, sértett lépésekkel indult befelé. Amikor elment a gyerek mellett, megsimogatta a fejét, és halkán, de azért úgy, hogy én is meghalljam, azt mondta neki: – De a nénye szeret téged akkor is a legjobban a világon.

Nagy megkönnyebbülés volt, hogy bement. Mégsem tudtam ilyen könnyen túltenni magam a törtéteken. Morfondíroztam az ostoba helyzeteken, amikbe folyvást belesodort. Szavaiból megértettem, hogy ő a szerető szívek szétválasztójának tart engem. Meg van

győződve arról, hogy ő jobban szereti a kisleányt, mint én, aki képes vagyok szótlanul dolgozni mellette félórakon át, míg ő pár percig se bírja megállni, hogy ne kedveskedjék a drágának. Azt hiszi, azért nem akarom, hogy foglalkozzék vele, mert én nem tudnám felvenni vele a versenyt ebben a tekintetben, és félek, hogy ezt a gyerek is észreveszi majd. Nyilván a gyerek gondozását is azért nem bízom rá, mert nem tetszik, hogy őt mennyire megkedvelte a kisleány. S éreznem kellett, hogy minden szavam, neveléstudományi fejtegetésem hiábavaló volt, akár ne is szóltam volna semmit. Így legfeljebb még nevetségesebbé lettem előtte, úgy tűnhetett, még elég magabiztos sem vagyok, folyvást ürügyeket keresek.

Ezeket a kisleányokat még tanítani is csak úgy lehet, mint a kisleányokat: szoktatni és – betanítani. És én csak szoktatni akarom egyelőre, életrendre, nyugalomra, önfeledt játékokra s tanulásra. Olyan nehéz ezt megérteni? Hisz odaadtam neki is azt a népszerűsítő könyvet, amit a leendő anyáknak írtak.

Abban benne van minden világosan. Azt mondta, elolvasta. Igaz, egyetlen megjegyzése az volt, hogy a könyv is megírja, csak addig lehet „bezárni” a gyereket, amíg föl nem éri a kilincset. Bezárni! De hát ki akarja ezt a gyereket bezárni? Hogy jut ilyesmi az eszébe!

De más is történt akkoriban, ami föl-kavarta a nyugalمامat. Ha elmentem otthonról, mire hazajöttem, nemegyszer megtörtént, hogy nénje kitakarított a szobánkban. Ez az én dolgom volt, de vagy segíteni akart, vagy elégedetlen volt takarításaim gyakoriságával, illetve ritkaságával.

Vagy...?

Mert nemcsak kitakarított, hanem rendet is csinált. Csakhogy az egyik ilyen rendcsinálás után sehol sem találtam írásaim egy részét. Néhány válasszra váró levelem is eltűnt. Csak másnap leltem meg őket, olyan helyen, ahol előző nap tüzetesen kerestem – s hiába. Tudtam jól, L. nem nyúl a holmijaimhoz. Már csak azért sem, mert bizonyos

elszántság kell ahhoz, hogy valaki megbolygassa a képtelenül összekevert papírhalmokat, s egyéb apró holmit, amikből én a szoba legkülönbözőbb helyein kis bolyokat létesíték. Van köztük eldobni való áruházi számla, pénzt érő utalvány, följegyzések, a munkahelyemen szükséges iratok, levelek, borítékban a gyerek levágott tincsei, gombok a legkülönbözőbb ruhákról, cipzár és hajcsat, külföldi pénzdarabok, cérna, szalag vagy néhány lemetszett bélyeg, születési bizonyítvány, könyvekből kihullott lapok. Mindez egymás hegyén hátán. Én mindent megtalálok köztük, emlékszem rá, hogy mit hova tettem, valami rend emléke felhőzik bennem, ami szerint kezdetben ezt vagy azt ide vagy oda raktam. De más senki nem tud eligazodni köztük. L. megszokta, s már bele is törődött, miután néhányszor felkért, hogy tegyek rendet, dobjam el, amit lehet, és tegyem a helyére a sokféle holmit. De látta, hogy képtelen vagyok eldobni bármit is, ami nemrégiben került hozzám, mintha attól tartanék, hogy még nem ismertem fel az értékét.

Bizonyos idő kell ahhoz, hogy a legjelentéktelenebb dolgokról is belássam fölöslegességüket, s megérjenek az eldobásra. S azt is belátta, hogy a százféle fölösleges holminak szekrényben-fiókban képtelenség helyet biztosítani. Egyetlen, amit tehet az ember, megvárja, míg elmúlik néhány hónap, néhány év. Ha időben távol kerülök valamitől, érdektelenné válik számomra, még a születési bizonyítványomat is egyre hajlamosabb lennék kidobni. Beletörődött, hogy nálunk egyszerűbb kérdezni, mint keresni, és tudomásul vette, hogy az egész összevisszaságból csak akkor lenne baj, ha én véletlenül kihullanék a forgalomból.

És most mégis eltűnt valami. Nem tudtam az eltűnés-előkerülésre magyarázatot találni. Megfordult a fejemben, hogy a nénje esetleg összekeverte a holmit. De hát mért volt ott aztán másnap, ahol előző nap nem? Talán mégis L. rendezkedett? Vagy az emlékezetemmel volna hiba? A rejtély azonban nem soká maradt rejtély. Levelet kaptunk egy barátunktól. Elolvastam, s aztán

vécére menet a mosdó fölötti kis ablakpárkányra tettem. Kifelé jövet pedig elfeledkeztem róla. A levél tehát ott maradt az előszobai mosdó fölött, a kulcsok között, fölbontva. Hisz nem volt benne semmi titok, mint leveleinkben általában.

Aznap vagy talán másnap délelőtt kilépek a szobánkból, aminek épp a kis mosdóval szemben nyílik az ajtaja. Látom, ott áll nénje a mosdó előtt, s olvas valamit. Épp a konyhába indultam. Ahogy meghallotta lépteimet – az ajtónyitás, úgy látszik, elkerülte a figyelmét –, odakapta a fejét, aztán gyorsan lecsapta az ablakpárkányra a kezében levő papirost – levelünket –, és beugrott a vécébe. Egyetlen szó nélkül. Pedig összetalálkozott a tekintetünk, de az ő arca ezúttal nem közölt semmit velem, épp csak azt a tényt tükrözte, hogy jelenlétemet fölismerte, vaskos alakja már el is tűnt a fehér ajtó mögött. Nem értettem a dolgot. Ezt is lehet? Milyen arcot vágunk majd, ha a következő három percben összetalálkozunk? Fordítottam eredeti szándékomon, visszahú-

zódta a szobába. Mikor hallottam, hogy becsukódik mögötte a szobaajtó, kimentem a mosdóhoz. Nem csalódtam. Tényleg a levelünk volt. Kínosan éreztem magam. Mintha kilestem volna nénjét. Végül is ki kellett mozduljak a szobánkból. Kimentem, hogy a gyerek ebédjét elkészítsem. Előjött ő is. Mosolyogva ajánlkozott, hogy segít. Ezúttal nagy megkönnyebbülést okozott a színlelésével. Elfogadtam a felkínált képmutatást, és úgy tettem én is, mint aki nem látott semmit. De azon nem tudtam dűlőre jutni, hogy hogy élünk majd együtt ezután. Mindenesetre megszüntettem szerteheverő papírhalmazaimat. Kézirataimat, jegyzeteimet, amit az ember a legjobban véd az avatatlan kíváncsiságtól, eldugtam a könyvespolc háta mögé. Férjemnek nem mertem szólni a dolgokról. De mielőtt legközelebb elmentem volna otthonról, megkértem nénjét, hogy ne takarítson ki nálunk. Jó lesz nekünk úgy, ahogy van. Aztán meg majd én megcsinálom. Noha a múltkori eset és mostani kérésem között eltelt néhány nap, nénje arcán lát-

tam, sejt valamit az összefüggésekből. Először mosolygott: – Menj csak, anyukám, intézd a dolgod. Én úgyse értek máshoz, ott segítek hát nektek, ahol tudok. – De amikor ragaszkodtam ahhoz, hogy ne bántsa a szobánkat, elkomolyodott, megvonta a vállát, és a tőle megszokott sértett eltávolodással mondta: – Ahogy gondolod, anyu-lom. – Azt reméltem, ha nincs rá ürügye, nem fog többet kotorászni. De azért próbaképpen összeállítottam füzetekből, papírokból egy kis csomót, és megjelöltem egymáson fekvésük vonalait. Mire hazaértem, a vonalak föl voltak dülva. Ekkor beláttam, hogy minden hiába. Ha takarítva ezután nem is lesz, átnézegetve továbbra is át lesz a szobánk. Több csapdát nem is állítottam kíváncsiságának, inkább igyekeztem megfélekezni róla. Olyasmi, ami nagy baj lett volna, ha a kezébe jut, nemigen volt a házban. Mégis nehéz volt a helyzetbe beletörődni. Aztán eszembe jutott, talán azért csinálja, mert unatkozik. Átvittem neki könyveket. Úgy válogattam, hogy olvasmányos is,

rövid is legyen. Beborítottam könyv-
védővel őket, és letettem az asztalára a
televízió elé. Köszönte. Fanyalgott.
Nemigen ér rá ő olvasni, meg a szem-
üvege is rossz már. Megfájdul a feje a
betűktől.

Ezekben a napokban támadt föl
bennem először a kívánság, hogy meg-
szabaduljak tőle. Úgy éreztem, egy
olyan idegen erő költözött a házunkba
vele, aminek mibenlétét fölfogni nem
tudom, megváltoztatni nem áll mó-
domban. Elviselni pedig? Hát igen. El
kellene viselni. Talán nem is lenne olyan
nehéz. Hiszen amellett, hogy ha teheti,
folyvást beszél, s hogy a gyerekekkel kap-
csolatban nem föltétlen megbízható,
no meg hogy kíváncsi – ezek mellett a
hátrányok mellett előny is származik je-
lenlétéből. Például bármikor elmehe-
tek, ő otthon van. Szükség esetén rá-
hagyhatom a kisiút. A bevásárlást, fő-
zést is elintézi. Szolgálatkész, mosoly-
gós. Végző soron el is lehet tűnni előle
a mi szobánkban, ki lehet kerülni a tár-
saságát.

A dolog mégsem volt ilyen egyszerű. Részemről sem. Részéről sem.

Hiszen a bőbeszédű asszony nyilván keservesen érzi magát, ha kerülük, ha nem adnak neki módot a beszédre. A kíváncsi asszony korlátozva érzi magát, ha meggátolják kíváncsiskodásában. És a gyerekek sem engedem szórakozni ízlése szerint. S ha sem beszédigényének, sem kíváncsiságának nem adok itthon elegendő táplálékot, nyilván börtönné válik számára ez a hely, hiszen minél többet kell készenlétben lennie, hogy én a munkámnak eleget tehessek. Magyarán: nem akkor megy el itthonról, amikor kedve szottyan rá, hanem amikor nincs szükség arra, hogy itthon legyen. Tehát ő is korlátozva kell hogy érezze magát, ő is épp csak hogy elviselheti ezt az állapotot. Erre gondolnom kellett volna, erről a mosolygás se terelhette volna el a figyelmemet. Ezt tudnom kellett volna már akkor is, amikor még egyebet nem tudtam.

Ekkora áldozatot kívánhat-e valaki a másiktól sokáig, ép ésszel? Hisz mit adtam érte kárpótlásul? Semmit. Hogy

nincs egészen egyedül? Eddig csak egyedül lakott – függetlenül –, de egész nap körülötte voltak a szomszédasszonyai; az asszonyok, akikre szívességből vagy pár forintért varrt; s végül, ha senki sem akadt volna horogra, maga nézhetett társaság után. Most pedig nem lakott ugyan egyedül – függetlenül –, de én, ha tehettem, a szobámban dolgoztam, s ha a háztartást végeztem, akkor sem beszélgettem vele, mert csöndre volt szükségem, hogy a házi munka befejeztével minél könnyebben folytathassam, amit abbahagytam. Maradt volna tehát egyetlen szórakozásnak a vásárlás közti beszélgetés. De eleinte nem ismert senkit sem ezen a környéken. Később pedig nem szólhatott úgy két szót senkivel, hogy amit mondott, vissza ne mondták volna nekem vagy anyámnak. (Hisz anyám évtizedek óta lakott ezen a környéken.)

És miről szoktak beszélni az asszonyok vásárlás közben az utcán? Az otthoni dolgokról. Őt is arról kérdezték, hogy megy a sora, hogy érzi magát, mért nem hozza ki magával kocsiban a kisgyereket és hasonlók. Mit mondha-

tott hát? Előbb csak szégyenlős, mosolygós „ne szólj szám, nem fáj fejem” jelzéseket tett, később azonban felbátorodva hordta utcára otthoni életünket. Így aztán akárkivel találkoztam, avval kezdte: „Hallom a kedves nagynénjétől...” S belső dolgaink kifacsart változatai, nénje állítólagos panaszai következtek a jó emberek kárörvendésével nyakon öntve. – Igaz, hogy maga nem engedi sehová elmenni azt a szegény asszonyt? – kérdezte tőlem egyik nap valaki. Mit válaszolhattam? Fanyalogtam, zavartan kitértem, magyarázkodtam, sápadtam el a méregtől. Ismertem jól a környék közönségét, nyugodtan legyinthessem volna az örökké az utcán lebzselő nénikre-bácsikra. Mégis szokatlan volt a nyilvánosság. Anyám is hajlott az efféle közlékenységre, de a mi dolgainkban nem volt olyan bennfentes, mint nénje. Ő a saját bajait hordta világgá, volt szegénynek éppen elég beteg apám mellett. Így hát előbb-utóbb ezt is szóvá tettem nénjének. Mert az, hogy én nem engedem sehová, szíven ütött: volt

benne igazság, ha nem is szó szerinti. Nénje elsápadt, sírva fakadt, és természetesen mindent tagadott: – Úgy járok-kelek, mint a kuka, csak hogy ne mondhassátok, hogy pletyka van. S akkor ilyesmivel vádoltok. Valósággal megnémulok már, s mégse vagyok jó neked. Hát mit akartok tulajdonképpen? – Nem arról van szó, hogy ne beszéljen senkivel – próbálkoztam ismét megértetni magam –, de ne az itthoni dolgokról. Meséljen inkább a fiáról Ausztráliában, vagy mit tudom én miről. S ha valamivel nincs megelégedve, azt előbb nekem mondja el. Olyan rossz az utcáról hallani vissza, hogy magának milyen bajai, panaszai vannak.

Tapintatlanság volt a fiára emlékeztetnem. Mert hát olyan fiú az, akiről mesélni lehet? Örül nénje, ha nem kérdezik. Évente kétszer ír levelet, azt is rosszkor, se nem karácsonyra, se nem húsvétra... És szokott ő panaszkodni? Ő csak tűr csendben, mert tudja, hogy minden Isten rendelése. Ő csak mosolyog mindenkire, jókedvű, még ha belül

a könnyek fojtogatják is. Rajta láthatja bárki, hogy ő mindenkin csak segít, és az utolsó ingét is odaadná a rászorulóknak. Segít, ha tud, s ha nem tud, félreáll, hogy ne zavarjon. És ez érte a hála. Zokogott. Nem tudtam, mit csináljak. Olyan heves volt kitörése, mint még soha. Volt benne túlzás, önsajnálát jócskán. Vagy csak az összegyűlt keserűség? – Most csak azért szóltál – mondta vádló, könnyes arccal –, hogy piszkálj engem. Hogy ne legyen nyugtom. Csak azért mondtad ezt, hogy megint mond hass nekem valami rosszat. – De tessék megérteni engem: olyan kellemetlen, ha az utcán megállítanak olyanokkal, hogy mért tiltjuk meg, hogy nénje kitegye a házból a lábát, hogy megtiltjuk még azt is, hogy a szobánkba belépjen. – Én ezt mondtam? Kinek mondtam? Odamegyek bátran, mondja a szemembe, akárki is állította ezeket a hazugságokat! – nagy volt a lendület, föl ugrott a szelonról, mint aki máris indul a szembesítésre. De az arca erőszakos volt és hideg. És engem vádolt hazugsággal, nem másokat. Ismert, tudta,

hogy úgysem fogom karon, s nem vezetem oda ehhez vagy ahhoz a szomszédhoz, hogy szembesítsem őket egymással. Tudta tehát, hogy megcáfolhatatlan, nyert ügye van, hogy előbb-utóbb meghátrálok. Csak a sértés nagyságát akarta aláhúzni, a saját mártírsorsát még keserűbbnek mutatni. S ebből a dacos, kihívó arcból megéreztem, hogy ő is megjárta már annak a gondolatnak az útját, hogy ezt így velünk nem csinálja tovább. Harcot akart, hogy alkalma legyen változtatni a helyzetén, mégpedig úgy, hogy ő a szenvedő fél, ő maradjon fölül.

Ettől egy kicsit meghökkentem. Nem is rossz tulajdonságai, hanem vele kapcsolatos kudarcom okozta eddig a legnagyobb keserűséget nekem. S mivel nem tudtam bukásomba beletörődni még, nem is jutottam még el a végső következtetések határozott levonásához. A szenvedély – szenvedély. És én szenvedéllyel kezdtem néni átnevelésének feladatához. És önteltségemben csaknem biztos voltam a sikerben. Reményeim időközben alaposan megcsap-

pantak, s magam is fölismertem tévedésem egy-egy zugát, belátni azonban azt, hogy egész építményem összeomlott, mert sohasem is állt – nehéz volt. És sokat küszködtünk L.-lel azért, hogy tervünket megvalósítsuk: a lakáskeresés, a berendezkedés, az új életrend kialakításának fáradsága még mind-mind itt volt közvetlen a nyomunkban, s most, néhány hónap múltával ismét szembenézni egy ilyen nagy újrakezdés gondolatával!

Tudtam, nénje határozottságát ott-honról is tüzelik. Szeretnék, ha hazamenne, hazavinné a pénzét, erejét. Segítené rendbe tenni az elhanyagolt, öreg házat. De azt is tudtam, számára közel sem olyan vonzó ez a terv. És megtévesztett az is, hogy minden ellenséges kitörést békés korszak követett. Kereste kedvemet, készségesen tett-vett a konyhában. Olyan dolgokat is elvégzett, amiket máskor én szoktam. Ilyenkor mindig elaltattam figyelmeztető éberségemet, a tapasztaltakat rémlátásaim közé soroltam, és feledni igyekeztem. Még mindig szerettem volna hinni ab-

ban, hogy majd csak összezsizsolódunk, hogy sikerül nénjét a magam oldalára állítanom legalább a legérzékenyebb ponton: a kicsi kérdésében. Ez mutatja leginkább ostobaságomat.

És nemcsak azt.

Érdekem volt a bajok elsimítása, elfeledése, félelmeim elaltatása. Érdekem volt elhíttetni magammal és környezetemmel, hogy a bajok nem alapvetőek. Ez a hit lehetőnek mutatta, hogy folytassam a munkám, hogy nyugodt és változatlan körülmények között éljünk az elkövetkező években. Ez volt legfőbb vágyam és reményem.

S a békés időszakokban valóban úgy tűnt, ez nem is alaptalan. Ilyenkor olajozottan forgott életrendünk. A gyerekek napját – a tízóraik kivételével – én gondoztam. Így a reggeli és az ebédeltetés közti idő – napi három-négy óra – csaknem tisztán az enyém volt, ilyenkor napközben is dolgozhattam a hazahozott munkákon. A kisfiú délelőtti – ha beteg nem volt – zavartalanul folytak. Reggelitől tízóraig csöndesen játszott magában, tízóraitól ebédig aludt.

Nyár volt. Gyönyörű idő. Sokszor ki-
ültem az udvarra könyvekkel, jegye-
tekkkel az ölemben, fürdőruhában, és
napozva dolgoztam. A gyerek a faár-
nyékba tett járókában játszott. Köz-
ben oda-odakiáltott nekem. Rámoso-
lyogtam. Ezalatt nénje bevásárolt, vagy
főzött a konyhában. Vagy a szobájában
varrt. Az időből még futotta volna, hogy
kiüljön ő is egy-egy félórára, órára a
kertbe, de mióta szoltam, hogy ne szó-
rakozzék a gyerekekkel, inkább ki se jött.
Ha valamit kérdezni akart tőlem, vagy
valamiért erre vitt az útja, lopva pillan-
tott csak rá. Mint akinek tilos. Ez bosz-
szantó is volt, meg nevetséges is – és
nyíltan tükrözte azt is, hogy nem érti,
mit akarok tőle. De úgy tettem,
mintha nem venném észre, semhogy egy
újabb kínos beszélgetést kezdjek.

Néhány hetet L. is itthon volt sza-
badságon. Sikerült egész jó időt ki-
fognia. A kertben dolgoztunk. Nénje
az ablakból nézegetett kifelé. Úgy érez-
tem, a keserves kezdet mégis egészsé-
ges gyümölcsöt terem majd. Elérünk
majd egy olyan egyensúlyt, ami nyu-

godt, boldog életet biztosít mindnyájunknak. Talán ezek a nyugalmas napok tettek olyan elbizakodottá, hogy elvállaltam egy tíznapos kiküldetést, ami anyagilag is előnyös volt. Ekkortájt férjem délután dolgozott, négy óráig itt-hon volt, s este tízre érkezett haza ismét. Ez a beosztás is megnyugtatóvá tette távozásomat. Délelőtt ő van a gyerekkel, megebédelteti, megfürdeti, s aztán átadja néniének. Délután négytől esti hétig-nyolcig nem történhet már olyan komoly hiba. A kisfiú közben elmúlt egyesztendős is, oda-vissza sétálgatott a járókájában, sőt átlósan is megtette már néhányszor az utat. Ebéd előtt és uzsonna előtt is aludt egy kicsit, s úgy ismerte a napirendjét, mint akár-melyikünk. Így hát mérsékelt aggodalmak között készültem föl a távollétre. Nénje is, L. is nyugtatott: meglátom, minden rendben lesz.

Eljött az utazás napja. Elmentem. Nagyon fájt a szívem itthagyni a kicsit. Mit sem sejtve sétálgatott a cseresznyefa alatt.

S aztán eltelt a tíz nap, és hazaérkez-

tem. Idegesen, fáradtan és boldogan. Mindenkinek ajándékokat hoztam, s alig vártam, hogy végre lássam a fiamat. Az udvaron találtam. Fanyalogva, bizonytalanul mosolygott rám. Nyújtottam a kezem. Leszegte a fejét. Alulról nézett fölfelé. Neheztelt.

– Hát nem ismered meg az anyucit? – hallottam nénje mézédés hangját mögülünk. De most egyikünk sem figyelt rá. Fájdalmas volt a viszontlátás, mert nem tudtam a gyerekek megmagyarázni, hogy nem hűtlenségből pártoltam el tőle, hogy kényszerítőbb erők is vannak, mint az én akaratom. Megtettem. Letettem aludni. – Nem szokott ám mostanában délután aludni – mondta nénje. – Hogyhogy nem szokott? – Hát úgy, hogy egyszerűen nem akar aludni. Igaz, anyalkám? Nem kell már nekünk a csicsika! – De bizony kell – mondtam a felélénkülő kisfiú feje fölött. – Délutánonként egész nagykoráig alszik majd, arról nem lehet leszokni. – Hát majd meglátod – válaszolt nevetve. – Szerintem ma sem fog. –

Magabiztos volt, mint aki tudja, s akivel szemben kár is erősködni.

Lefektettem hát a gyereket, s kértem nénjét, ne menjen be a szobájába, csak ha nagyon sírna. Azzal átszaladtam anyámékhoz. Míg alszik, megjárom. Rossz állapotban találtam őket. Csodálkoztak, hogy már megjöttem. Apám betegsége gonoszul haladt előre, féltek az idő múlásától, igyekeztek nem figyelni rá. Letettem az ajándékokat, de türelmetlen voltam, nem maradtam sokáig. Nemcsak a fájdalmas látvány, anyám titokban elsuttogott keserű panaszhai miatt: szerettem volna ismét a gyerek közelében lenni, hogy bepótoljak valamit az elmulasztott napokból.

Az alvás áhítatos csöndje helyett ott-hon nagy ramazuri fogadott. A kisfiú harsányan sikongatott, nénje önbizalommal teli mosollyal lépett ki a szobájából. – Mondtam ugye, hogy nem fog elaludni? Vidámabb ilyenkor, mint egész nap. Letettem a játszóhelyére, hadd ugrálja ki magát. – Lehet, hogy az zavarta meg, hogy megjöttem – mondtam. – Talán azért nem akar

aludni. – Ó, mindegy az annak. Egy délután se aludt. – De hisz amikor elutaztam, akkor még mindennap... – Az akkor volt. Ahogy nő, mind kevesebbet alszik majd, meglátod, galambom. Úgy látszik, most eljött már ennek is az ideje.

A magyarázat nem volt túlságosan meggyőző, se megnyugtató, hiszen tíz nap alatt a kisleány is csak tíz napot öregedett, s az azért nem olyan nagy idő. De nem akartam vitatkozni. – Majd meglátjuk. – Bementem a szobánkba, hozzá akartam kezdeni a kicsomagoláshoz. A kisleány egyre kiabált, s mikor a kiabálással célt nem ért, nyafogásba kezdett. Elindultam, hogy utánanézzek, mi baja. Az ajtóban összeütköztem nénjével. Valamivel előbb ért oda, benyitott előttem. Végig kell majd hallgatnom tehát egy-két futamot a gyerekeknek szóló fuvarozásból. Ahogy kinyílt az ajtó, a kisleány abbahagyta a nyűgösködést. Nyújtotta a karját, futkosott ide-oda, szeretett volna valahogy kikerülni az elkerített helyéről. Az ablak felé mutogatott, és kiáltozott:

– Pápá, autó, pápá, autó. – Nénje nagyokat nevetett rajta, elállta a keskeny kis szobát. Nem akartam félretolni, hogy odajussak a gyerekekhez, meg hogy láttam, hogy semmi baja sincs, csak szórakoztatásra vágyik, nem is akartam tulajdonképpen benn maradni. De nénje semmi jelét sem adta, hogy ő is távozni készül. Menjek ki, s hagyjam odabenn édeskedni a kicsivel, holott annak most épp az ellenkezőjére volna szüksége: új benyomások nélküli nyugalomra, hogy el tudjon szakadni a világtól, és elaludhasson. Egy ilyen távozás a sértődés látogatását is magában hordaná. Vagy kezdem avval ábrándokkal és várakozással teli hazajöveletemet, hogy kiszólítom a gyerek szobájából őt? Vártam egy darabig, talán magától is rájön, abbahagyja a komédiát, de jelenlétemre még inkább fokozta a tempót. Produkáltatni akarta a gyereket, hogy mutassa be nekem, mi mindent tanult nénjétől tíz nap alatt. – Mondd csak, angyalkám, mondd csak: „Nénje! Gyere! Nénje, gyere!” Nem akarja, pedig olyan gyönyörűen tudja mondani nekem. Na,

mondd, angyalkám, mutasd meg az anyucikának, mit is tudsz: „Nénje, gyere! Nénje, gyere!” – De a kicsi csak egyre az ablakra mutogatott és azt kiabálta: „autó, pápá! autó, pápá!” – amivel tulajdonképpen éppúgy meg lehetett volna elégedve nénje, hiszen ezt is elutazásom óta tanulta. De nem volt. Végül is közbeavatkoztam: – Hagyjuk, mert így aztán még este sem fog aludni – mondam, és nénje vállára tettem a kezem. Nem hallotta meg, amit mondtam. – Mondjad csak: „nénje, gyere, nénje gyere!” Hadd hallja meg az anyucika is, hogy te már milyen okos nagy fiú vagy, miket tudsz mondani nénjének! És hogy bújsz a nénje nyakába, ó, mert nagyon aranyos, úgy szorongatja a nyakamat, annyira szereti a nénjét, igaz? Hogy szereted a nénjét, hogy? – De aztán kénytelen volt tudomásul venni a vállán nyugvó kezemet, s továbbra is hozzám intézve édeskés szavait, a gyerek nevében beszélt, miközben elhagytuk a szobát: – Bizony, én már nagyon okos kisgyerek vagyok! Már annyi mindent

megtanultam, hogy csak néz majd az én édesanyucikám. Már köszönök is a szomszédnéninek, és az autóknak integetek, és tudom mondani, hogy néne, gyere! És... – Még sorolta volna a mutatóanyagokat, amiket a gyerek tudott, de én ismét türelmem határához érkeztem, mert a szobából a becsukódó ajtó mögött ismét fölhangzott a kislány nyafogó, síró követelőzése. – Ilyen velem mindig. Soha nem akar kiengedni a szobájából. A világért sem. Hiányzik neki a társaság. Unatkozik egyedül. Bizony anyucikám, unatkozom én már egyedül – pötyögte, s már indult volna visszafelé. Ezúttal sikerült megállnom, hogy pedagógiai fejtegetésekbe bocsátkozzam. Visszafordultam a gyerek szobája felé, és mondtam a kezét már a kilincsen tartó asszonynak, hogy most már én leszek a gyerekekkel. Akármilyen elnézést kérve is mondtam ezt, leforrázva, sértődötten vette tudomásul szavaimat.

Beléptem, a kislány nevetgélteni kezdett, kínálta felém a karocskáit, s hogy nem vettem fel, nyűgösen szaladgált a rács

mellett. Fáradt is volt már, mert délután nem aludt, gondoltam, gyorsan megvacsoráztatom, lefektetem. Elalszik, holnapra minden rendben lesz. Felvettem, átöltöztettem, vacsorát adtam neki. Lefeküdt, s hamarosan tényleg el is aludt.

Nénje bejött a szobába, amelyen meglátzott rendezgető keze nyoma. – Segítek a kipakolásban, angyalkám. És mesélj, merre jártál, mi volt! – Hát dolgoztam. Nem tudok túl sokat mesélni – feleltem kedvetlenül. – Meg fáradt is vagyok a sok utazástól. Majd talán holnap – néztem rá engesztelően. Ült és várakozott. Csomagolni akart. De én most nem akartam. S különösen nem az ő társaságában. Feküdni akartam az ágyunkon, és nézni a mennyezetet, míg L. haza nem jön.

– Nem csomagolok most ki. Ráér holnap délelőtt is. Csupa szennyes csak úgyis. Majd kinyitom a tetejét, hogy ne fülledjen be. – Megcsinálom én, ha akarod, csillagom – ajánlkozott. Nem válaszoltam, mintha nem hallottam volna. Csak amikor odalépett a bőrönd-

höz, szoltam, hogy ne fáradjon. Lassan megértette, hogy szívesen nélkülözném a társaságát. Pedig ő szívesen maradt volna, mesélt volna aranyos történeteket a kicsiről. De tudtam, hogy csak fölbosszantana a sok butasággal, amit bő lére eresztve előadna. Végigfeküdtem az ágyon, és lecsuktam a szemem. Nyilván nem ilyen viselkedést várt volna tőlem. S amit hoztam neki, a gavalléros ajándék is arra sarkallta, hogy bebizonyítsa, megérdemli. Hiszen ő szívvel-lélekkel gondozta a fiamat, míg odajártam. Annyit csak megérdemel, hogy meghallgassam.

De erre képtelen voltam most. És értelme sem lett volna. Most még megúszhattuk egy udvariatlan, túl rövid búcsúzással, de ha elmond néhány történetet a gyerekről, biztos hogy nem álom meg előadás nélkül. Én a kicsit okosnak, önállónak, érintetlenül kedvesnek szerettem. Olyannak, amilyen – amilyen csakis ő. Nénje pedig azt kedvelte benne, ami mindennek az ellenkezője volt. Olyannak látta és akarta is látni, amilyenek az ilyen kisgyerekek

lenni szoktak általában. Amilyen annak idején az ő fia is volt. Én azt tartottam figyelemre méltónak, ha szép tisztán evett, ha a szája evés közben olyan volt, mint egy felnőtté. Nénje azon szórakozott nagyokat, amikor egyszer egy óvatlan pillanatban belemarkolt az ételbe, és összekente magát is, engem is. Véleménye szerint egy kisgyereknek így kell cselekednie. Meg úgy, hogy papá-t kiabál, integet, pusztit dob. A gyerek jelenlétében sem tudta megállni, hogy harásny nevetésbe ne kezdjen, és ne akarja mindenkinek megmutogatni, elmondani, ha a kicsi valami kis disznóságot csinált. Evvel persze arra ösztönözte, hogy máskor is, többször is megcsinálja. Ezért félttem a történeteitől, nem akartam meghallani mindazt, amit szerencsére nem kellett végignéznem.

Lehűtve ment ki a szobából. Hallottam, ahogy a válaszfal mögött leveti magát az ágyra. Nemsokára fölbúgott a televízió rossz hangszórója is, majd valami, kizárólag e kultúrgépre jellemző távoli hangzavarodás. Végre hazajött L. Délben alig tudtunk szót váltani. Kér-

désekkel ostromoltam. Azt mondta, minden rendben volt. Nénje normálisan viselkedett, délelőtt be se jött a szobába, nem zavarta a gyereket se, bevásárolt, főzött. A kicsi pedig aranyos volt. Keresett engem, de azért nem volt szomorú, jól evett. Mire ő hazaért este, többnyire nyugodtan aludt. Szavaitól végre megnyugodtam. Úgy tűnt, sikerült a nagy operáció, első hosszabb távollétem minden baj nélkül befejeződött. Éreztem, hogy kialszik bennem a délutáni tapasztalatoktól fölszított önvád.

Másnap borús idő volt. Délelőtt, délután minden simán ment a maga útján. Ebéd után bekísértem L.-t a városba, különböző elintézendő dolgok miatt. Négy óra körül értem haza. A kisfiú ismét nem aludt. Benn nyugösködött a játszóhelyén. – Biztos azért, mert nem volt levegőn délelőtt – mondta nénje. S valóban, reggel a várható eső miatt nem rámoltam ki a járókáját, játékait. De most úgy látszott, ha a nap nem is süt ki már, eső sem lesz. Hideg nincs, szél nincs. Talán a friss levegő meg-

hozza számára az alvást. Kipakoltam a holmiját a kertbe, aztán kivittem a gyereket is. Mosolygott, átölelte a nyakamat, finoman az arcomba harapott. Letettem, vittem neki játékokat. Aztán bementem a szobába, hogy játszadozás közben elérhesse az álom. De amint észrevette, hogy hátat fordítok és befelé tartok, sírni kezdett, nyújtotta a karját, emelte a lábát, mutatta mindenképp, hogy kézbe akar kerülni. Talán a hosszú távollét miatt, gondoltam elfogódott szívvel, és leültem a járókája mellé a földre. Ez tetszett neki. Most egymagas voltam vele, kidugta a kezét a rács között, és huzigálta a hajamat. Nevetgélt, de időnként megint eszébe jutott, hogy szeretne karba kerülni, tartotta föl a kezét, engem is ösztökélt, álljak föl, hogy fölvehessem őt. Föl is álltam, a szobából zizegős fehér írógép-papírt hoztam neki. Ez nagyon kedves játéka volt, elgyűrögette, tépegette, a játszóhely vásznát söprögette vele. Most is megörült neki, de amikor ismét be akartam menni, ismét nyafogni kezdett. Most nem engedtem utána. Nyafog egy

kicsit, aztán majd leköti a figyelmét a papír vagy valami más, elfelejti, hogy mit is akart.

Nem úgy lett. A papírt most már figyelemre se méltatta, a járóka ajtó felőli sarkában állva sírt, kiabált befelé. Álltam a szoba közepén, és vártam, hogy abbahagyja. De nem hagyta abba. Egyre jobban kiabált, sírt, föl-le szaladgált, vörösen a dühtől. Aztán leült, négykézlábra ereszkedett, s közben egyre üvöltött, csapkodta magát a földhöz. Tenyerembe vörös árkokat vésett a körmöm. Mit csináljak? Ha kimegyek is sír. Egész addig bömbölne, amíg föl nem venném. De evvel arra tanítanám, hogy érdemes bömbölnie, sírással, dühöngéssel célt érhet. Bömbölj más-kor is, akkor is igazad lesz. Ezt nem tehetem. De akkor mit csináljak? Nézzem végig és hallgassam végig a szerencsétlen kis poronty kínlódását, ahogy rángatja a rosszul vett levegő, s ahogy meg-megújuló dührohamaiban csapkodja kis testét a járóka aljához? Kivert a veríték, topogtam helyemben. Ilyennek még sose láttam a gyereket.

Szegény – gondoltam – álmos is, fáradt is, hisz megint nem aludt, itt a megrázkódtatás is, hogy hazajöttem. Érthető. De mit tegyek vele? Hogy nyugtassam meg, hogy mégse a sírás hasznára tanítsam? Kimentem, leültem mellé ismét a földre. De ettől most már le se csillapult a mérge. Sőt inkább rákapcsolt, s egyre mutogatta a karocskáit, hogy vegyem föl. Iszonyúan, rángatózva zokogott, fáradtan, taknyosan, vörösen nézett rám eltorzult arcocskája. Pillanatokra elhallgatott, olyankor kapkodó tüdeje, csuklásszerű levegővétele halatszott. Nénje szobája felől függönyhúzásra lettem figyelmes. Hirtelen elborította fejemet a düh. Ott lesi az eredményt. És megbélyegez magában engem, a gonosz anyát, aki hagyja kínlódni azt a drága kis gyereket. De ki tanította meg őt arra, hogy karban dajkálódni jobb, mint a helyünkön játszani? Hogy nyafogással, követelőzéssel szórakozáshoz juthat az ember? Sőt anélkül is. Most meg ott leselkedik ránk a maga horgolta csipkéi mögül. Ekkor hirtelen döntöttem. Fölkaptam a kis-

fiút, aki azon nyomban abbahagyta a sívalkodást, és taknyos, könnyes kis pofáját a vállamba fente. Bevittem a szobájába. Ölembe vettem. – Miért sírsz, kicsikém? Mi bajod? – még mindig rángatta testét a lélegzetvétel, csuklott a felindulástól. De könnyes, vörös arcán mosoly jelent meg és a gombjaimmal kezdett játszani. Fölállt, majd ismét leült az ölembe, arca már nyugodt és hízelkedő volt. Mintha nem is ő sírt volna eszeveszetten öt perccel ezelőtt. Tehát semmi baja – nyugodtam meg, s lettem ugyanakkor nyugtalanabb. Semmi baja, csak nem akar egyedül játszani, aludni. Nénjének igaza volt. Persze nem véletlenül. Hozzászoktatta a délutáni szórakozáshoz, s most azt követeli rajtam is a gyerek. Pedig abból semmi se lesz. Nem diktálhatja egy ilyen kis oktalan a lépést, nekem se, magának se. Nem ért hozzá. Akkor vagyok mellette, amikor szüksége van rá és amikor jónak látom, de nem akkor, amikor ő kicsikarja. – Én se kényszerítek téged, te se erőltess engem – mondtam neki. Nevetett. Fájt a szívem,

hogy a gyerek fogja megkínlódni nénje tíznapos szórakozásának következményeit, de nem volt választásom. Minél előbb leszoktatom a nyűgösködésről, annál jobb. Letettem tehát a játszóhelyére, s adtam neki néhány játékot. Nem is akarta elvenni őket. Ahogy felemelkedtem mellőle, ismét megzavarodott az arcocska, ismét sírásra állt a szája, elvörösödött az átlátszó, fehérszőke szemöldök. De nem néztem, nem nézhettem most erre. Gyöngéden leválasztottam magamról a kapaszkodó karokat, és határozott, gyors léptekkel kimentem a szobából. Abban a pillanatban felhangzott a kisfiú számomra oly szokatlan, sivító sírása. Keserű volt hallgatni, keserű volt odábbmenni. Elhatározottan léptem a konyhába, s a tegnapi taktikához folyamodtam. Gyorsan megfőzöm a vacsoráját, megetetem, és aludni teszem.

Öltöztetés közben ismét az ablak felé mutogatott, és hajtogatta: autó, pápá, autó, pápá. Integetett kifelé a kezével. Közelítettem az ablakhoz vele, s már meg is kapaszkodott volna a kilincsbe,

húzta volna magát a párkányra. Hát persze, villant át az agyamon. Nyilván itt töltötték a délutánokat, ha rossz idő volt. Annak idején, mikor eljártunk látogatóba, nénjét legtöbbször az utcai ablak mögött találtuk, ott könyökölt a félig elhúzott függöny mögött, nézdegélt kifelé. Nem tudta, hogy jövünk, nem minket várt. Így szórakozott. Nyilván most a gyerekekkel is így töltötték az időt. Neki is tetszett, meg a kislánynak is, közben volt, meglátta a mozgalmas utcai életet, autókat, néniket, bácsikat, gyerekeket.

Hát nem ebben egyeztünk meg annak idején, annyi szent. De nénje nem gondolta, hogy a kicsi viselkedése kiadja őt. Egyszer véletlenül hallottam, amint anyám tréfás megjegyzésére: „Aztán el ne áruld anyádnak, hogy bejöttem hozzád alvás előtt!” – nénje így válaszolt: „Nem fog ez beárulni minket soha, nem olyan kisgyerek ez!” Tévedett.

Nagyon ingerült lettem. Különösen az bosszantott, hogy egész távollétem alatt valóságos glóriában jelent meg előttem az otthon. Az útitársakkal való

bosszúságok, a tárgyalások fáradtságai, a sok járkálás, változás között egyetlen biztos pont, egyetlen megnyugtató hely volt képzeletem számára. S benne nénye is, mint a mézben, úszott a ragyogó napfényben, szeretetem és ábrándjaim aranyos vizében. Holtfáradtan jártam az utolsó napokban az áruházakat, hogy az összekoplalt pénzből valami igazán szép ajándékot hozhassak neki. Nagy ostobaság volt fáradoznom. Kinevetett. Mindent megígért nekem: „Úgy lesz, angyalkám, mint mikor itthon vagy” – aztán alig várta, hogy elutazzam, hogy L. elmenjen itthonról, s akkor rászabadult a gyerekekre. Most meg én napokig kínozhatom szegényt, hallgathatom ideges, fáradt, beletörődni nem tudó zokogását, míg végre leszokik majd a fölvelt új életmódról, lemond a karban tartott kisgyerek életének örömeiről, és visszatér régi, jókedvű játszadozásához, a délutáni alvások nyugodt óráihoz.

Ha akkor nénye elém kerül, biztos kitör a vihar. De szerencsére még a fejét sem dugta ki a szobájából. Nyilván érezte gyűlő keserűségemet, érezte, hogy

valami nincs rendben. Azt hittem, meg van hökkenve, bűnbánat gyötri. Pedig csak a gyűlölködés mérge akkumulálódott benne. Azért, hogy megjöttem, s megfosztottam a gyerektől. S – azt gondoltam – azért is, mert a gyerek viselkedése – érezhette – egyenes vád a szememben ellene, bizonyítéka a be nem váltott ígéretnek.

Másnap vasárnap volt. Gyönyörű idő. A kertben töltöttük a délelőttöt. Aztán ebédet készítettem, asztalhoz ültünk. Bár még semmi baj sem történt, a gyerek a szokásos módon játszott, hármunk hangulata elég feszélyezett volt az ebédnél. De reménykedtem, hogy a kiadós délelőtti levegőzés után ma elmarad majd a délutáni cirkusz. Hiába. Megvolt az ebéd, a kicsi továbbra is a kertben üldögélt, az árnyékban játszott. Négy óra után, amikor álmos kis feje a járóka kék vásznán szokott már pihenni, ismét megszállta az ördög. Nem lehetett kétséges: ez volt L. távozásának időpontja. Ilyenkor kezdte meg nénje működését. Most hát ketten harraptuk a szánkat a heverőn ülve, ta-

nácstalanul tekingetve ki a kertbe. A járókából a kicsi nem látott minket, az áttetsző függöny eltakarta az ajtót. De mi láttuk őt, láttuk a sírástól vergődő kis testet, láttuk a segítséget váró, vörös, mérges kis arcot. Háromnegyed óra hosszat bömbölt. Akkor elfáradt. Öt óra felé közeledett az idő. Ismét gyors etetés, fektetés.

Nem tudtunk mit mondani egymásnak. L. is, én is, sápadtan a kiállott kintől, dőltünk végig az ágyon. Négy nap, mondtam L.-nek. Azt hiszem, négy nap alatt megtörik szegényke, belefárad a követelőzésbe. – Lehet – mondta. – Szóltál már neki? – Nem. Még nem volt mód rá, nem akartam nagyon gombra lenni. Majd ha túl vagyunk rajta.

De nem így lett. Ahogy kimentem a konyhába, kinyílt nénje ajtaja. Az ajtóban állt, kétoldalt lelógatta a kezét, és ártatlan, szánakozó arccal kérdezte: – Miért sírt szegényke ennyire? – Ezt tőlem tetszik kérdezni? – válaszoltam hegyesen. Rohantam is tovább, hogy a folytatás ne jöjjön ki a számon. Szó nél-

kül visszafordult, az ajtó becsapódott utána. Attól kezdve, ha a lakásban találkoztunk, szó nélkül elkerültem. Se látni nem akartam, se beszélni vele. Gyűlöltem az álszent ártatlankodásáért, a kisgyerek kínjáért. Ha akkor szóba elegyedünk, nagyon durva és talán nagyon igazságtalan dolgokat mondtam volna neki. Pedig... Pedig...

Tulajdonképpen ma sem tudom, hogy állunk evvel a „pediggel”. Elképzelhetőnek tartom azt is, hogy elutasomkor már kész volt fejében a terv, hogy „szakít” korábbi közös elképzeléseinkkel, s ezért „élvezte ki” még utoljára a gyereket; s azt is, hogy gyanútlanul, okoskodásaimat kinevetve, az „úgysem árulhat el ez a kisgyerek” elgondolás alapján cselekedett. Hogy valójában hogy is volt, sose fogom megtudni. Nem mondhatnám, hogy nem is érdekel. Nagyon sokáig foglalkoztatott erősen, mert nénje jelleméhez s az én vele kapcsolatos ábrándjaimhoz sarkalatos adalék lett volna. De beláttam, hogy hiábavaló ezen töprengeni. Ezt csak ő tudja, s mi sem áll tőlem távo-

labbb, mint hogy még egyszer megkísérlek ilyen dolgokról beszélni vele. De lehet, hogy már maga sem tudna válaszolni rá.

Másnap délelőtt bementem a városba, L. maradt otthon a gyerekekkel. Mikor hazaértem, feldúlt, fáradt arccal állt a konyhában. A kisfiú ebédjét melegítette. Azt hittem, csak a megszokott fáradtság, idegesség. Miután a gyerek megebédelt, bevittük a szobájába játszani. Most még aranyos volt, beszélgetve tett-vett magában a játszóhely vásznán. Ilyenkor még reménykedhetett az ember, hogy talán ma már visszatér a rendes kerékvágásba. Meg-ebédeltünk. L. hallgatott. Mikor bementünk a szobánkba, fáradtan dűlt hátra a díványon. Nem vette le a szemüvegét. Ez valahogy felhívta figyelmem a rendkívüli eseményekre. Várákozással néztem rá. – Nénje elmegy dolgozni – mondta. – Miii? – kérdeztem. – Délelőtt bejelentette, hogy elmegy dolgozni. Valami gyárban takarítónőt keresnek, jelentkezni akar. – Hogy? Mi történt? – Mikor L. kiment a kony-

hába tízórait készíteni, nénje kijött, és megkérdezte, hogy mi bajom van nekem vele, miért nem nézek rá két napja. L. hirtelen nem tudott mit válaszolni. Nénje kifakadt: – Hát mit tettem én, hogy úgy néztek rám, mint egy gyilkosra? Ültök az asztalnál, és meg se szólaltok. Ezt érdemlem azért, hogy tíz napig lelkiismeretesen gondoztam a gyereketeket, s mert eddig is mindig készségesen álltam a szolgálatotokra? – Tetszik tudni, hogy nem erről van szó. Ideges, mert a gyerek egész délután sír. – Most sír. De amíg ő nem volt itt-hon, sose sírt. Én tehetek arról is, hogy ha neki sír a gyerek? Mi közöm énnekem ahhoz? Ott se vagyok, nem is lát engem, hát mit képzél, mit teszek vele, hogy miattam sírna? – L. megpróbálta lehűteni, hogy megértesse vele magát. Mondta neki, hogy tudhatja, hogy én túl érzékeny vagyok a gyerek nevelésére. De az is biztos, hogy nem véletlenül sír mindennap négy órától kezdve. – Hogyhogy négy órától? Mi az, hogy négy órától? – Hát nyilván, amikor én elmentem, nénje másképp foglalkozott

vele, mint mi szoktunk – mondta L. békítően. – Másképp? Én mindent úgy csináltam, ahogy ti mondtátok. Ahogy a nagykönyvben meg van írva. – De azért biztos többet tetszett játszani vele, s most ez hiányzik a gyerekeknek, ezt követeli. – Nem játszottam egy percet se. Pedig úgy sírt utánam az a szegény gyerek, majd megszakadt a szívem érte. Mert érzi már az ilyen kicsi is, hogy ki szereti őt igazán. De én akkor se adtam utána. Én nem követtem el semmit, hanem még magamat is lebeszéltem: nem éri meg, hogy aztán hallgathassam a prédikációt, végrehajtottam az összes kacifántos utasítást. És ez a hála. Én akármit csinálok, az minden rossz. Úgy néz rám ez a lány, mint egy gonosztevőre. De nem. Nem akarom, hogy tovább is így legyen. Ha nektek úgyse vagyok jó semmire, akkor majd elmegyek oda, ahol kellek. Elmegyek dolgozni. Nem vagyok még olyan öreg, tíz év alatt még egy kis saját nyugdíjat is megkereshetek.

Hát így.

Nagyon felháborított L. beszámo-

lója. Ő csak fáradt és elkeseredett volt, de én dühös és becsapott is. Alig álltam meg, hogy azonnal be ne menjek beszélni vele. Mért nem mondja meg őszintén, emberien, igen, gyerekek, én egy kicsit többet voltam vele. De ellátam a gondját, és én nem tudom másképp. Akkor az ember megnyugodna, még bele is törődne, hogy ez az ára annak a könnyebbségnek, amit nénje segítségével jelent. Azt gondoltam, hogy csak azért beszélt így L.-nek, hogy jobb színben tüntesse föl magát előtte. Azt gondoltam, hogy nekem, aki mindent tudok, aki végigcsináltam vele az elmúlt hónapokat, akinek ő maga dicsekedte hazajöttemkor, amikor még nem volt sejthető a baj, hogy mi mindent megtanított a kicsinek, amíg én odajártam, hogy nekem nem merné ezeket a dolgokat így a szemembe mondani. Azt reméltem, hogy lehetséges még belátó, őszinte véleményt hallanom tőle, ami megengedheti csalódottságomat. S hogy elmegy dolgozni? Dehogyan megy! Soha életében nem dolgozott sem gyárban, sem hivatalban, sem takarítónőként,

sem miniszternőként. Ötvenéves korában, már nem is egész egészségesen, minek menne? Hisz a nyugdíj, amit nagybátyám után kap, elég neki. Mi kell még?

L. elment dolgozni. A kisfiú elkezdte a nyafogást. Sírt, dobálta magát, vörös volt, nyújtogatta a karját felém, s nevetgélni kezdett, ha odamentem hozzá az orrát megtörölni. De ma már rövidebb ideig tartott a dolog. Félóra után elcsöndesedett, már csak néha kapcsolt rá. Amikor bementem hozzá a vacsorával, megint játszott, mint régen, a kisszékre rakosgatta a különböző kockákat, karikákat. Megfogódzott a játszóhely rácsában, és rakosgatott szorgalmasan. Szép katonásan álltak körbe az ülőkén a színes játékok, a nagyobb holmik pedig a szék alá gyűjtve sorakoztak. Ahogy meglátott, ölbe keredzkedett, s hogy nem vettem föl azonnal, nyafogott, de éreztem, hogy ez már nem a tegnapi düh, annak emléke csupán, és nagyon megnyugodtam. Úgy látszik, ez volt az utolsó keserves

nap, sikerült kibírni, kibőjtölni a visszaszoktatás keserves időszakát.

Jó érzéssel vártam haza L.-t. Megbeszéltük, hogy másnap bemegyek néniéhez, megmondom neki, hogy mért voltam ingerült vele szemben, és tisztázzuk egymás közt a dolgokat. Akkor biztos, hogy nem folytatja majd ezt a makacs vádolódást, tagadást. Zöld ágra vergődünk. Bizakodó és nyugodt lettem. Mondhatni boldog. A gyerek aludt, a másik szobában zúgott a rádió. Mi is lefeküdtünk. Délelőtt, amikor a kisiút kitettem a kertbe, elindultam néniéhez. Nem is kellett a szobájáig mennem. A konyhában volt. Ahogy hallotta lépteimet, hátat fordított. Mosolyogtam magamban ezen, úgy éreztem, pillanatokon belül minden rendben lesz. – Nénje! Beszélni szeretnék magával – mondtam, és a hátára tettem a kezem. – Tessék – mondta, mintha az arcomba köpne, és szembefordult velem. Aztán fölvetett fejjel leült a konyhaszék széleire. Meghökkenstem szürke, ellenséges arcától. Átmentem a konyha túlsó oldalára és az asztalhoz támaszkodtam.

Nem tudtam hirtelen, hol kezdjem. A zárkózott arc, az elutasító mozdulatok, ahogy hangsúlyozza, hogy a rendelkezésemre áll, s ugyanakkor állig begombolkozik. – Mondta tegnap L.-nek, hogy nem tetszik tudni, mi bajom van. Hát ezt szerettem volna megbeszélni együtt, ha nincs most más dolga. – Körülményeskedő, zavart bevezetés. A torcomat, mellkasomat ismét megszállta a hideg, a homlokomat, arcomat a forróság. Remegett a hangom, a kezem. Nénje sértődött, elszánt nyugalma már eleve az ő javára fordította a helyzetet. Most már tudtam, hogy a döntő pillanatban majd minden átmenet nélkül zokogni kezd, s hogy még én fogom vigasztalni, s nem leszek többé az érvek ura. Mégis, folytatni kellett, ha már belekezdtem. És ingerelt is a magabiztossága, a sértődöttsége. Meg akartam értetni vele, mennyire nincs igaza, hogy nem én vagyok a gonosz, a hálátlan, aki köszönet helyett ezt csinálta, és hogy nem azért haragudtam, mert a gyerek szeretetét féltem tőle. Meg akartam magyarázni neki, hogy milyen igaz-

talánul vádol, s hogy idegességemet ő idézte föl a gyerek rossz szoktatásával. El is kezdtem. De amikor odaérkeztem, hogy a gyerek délutáni sírásáról ő tehet, mert máskülönben mért épp L. munkába indulásának ideje után kezdene nyűgösködni a kicsi, kitört belőle a sírás. – Nem igaz! – kiáltotta. – Nem igaz! Mindent úgy csináltam, mintha te is itt lettél volna. Sőt még jobban is vigyáztam a dolgok betartására, mint ahogy te szoktál, mert tudtam, hogy ez lesz a vége. Hogy aztán én leszek mindeknek az oka. S azt akartam, hogy ne mondhasd, hogy így, meg úgy. Mindent pontosan úgy csináltam – és kiabált és sírt –, és ez a köszönet érte. – Marha fejvel megvonta magától a kisgyereket, pedig szíve szakadt meg, ahogy nyújtotta felé a karocskáját, és kíváncozott utána... – Én elhiszem, elhiszem – nyugtattam a gyűlölködve arcomba kiabáló asszonyt. – Elhiszem. Nem azt mondtam, hogy szántszándékkal, de nyilván nem vette észre nénje se... – Hiába volt minden szépítés, békítő szó. – Nem. Nem és nem. Én

nem csináltam semmit másképp. És majd meggebedtem bele, hogy betartsam azt a sokféle utasítást, amit adtál nekem... – Nem tudtam mit mondani. Olyan tőzzel, meggyőződéssel és annyi gyűlölettel beszélt, már-már magam is elhittem, hogy igazat mond. – És akkor mért kívánczik a kicsi folyvást az ablakba, az autóknak pápá-t integetni? Ezt biztos nem tőlem tanulta. Sem L.-től. – Mért? Mért? Hát ha annyira sírt, valahogy meg kellett nyugtatnom. – Na tetszik látni, hát például ez is. – Ez egyetlenegyszer volt, attól nem sírna neked, hisz akkor is abbahagyta... – Mindegy – mondtam. Teljesen fölösleges volt minden szó. – Lehet, hogy így volt, lehet, hogy úgy. Nem voltam itthon. Én csak a végeredményt tapasztaltam, abból következtettem. Az pedig azt mutatta, hogy egy sor rossz szokást vett föl a gyerek. Nem akar aludni, nem akar egyedül játszani, karba kívánczik, követelőzik. Elég keserves volt megszoktatni róla. – Hát majd ha ti neveltetek, nem vesz fel. Én csak így tudtam – mondta, és a szobája felé indult. Fél-

úton megállt. Visszafordult. – Én úgyis félreállok az utatokból. Mondta L., nem, hogy elmegyek dolgozni? – Mondta. De azt nem tetszett komolyan gondolni. – De. Komolyan gondoltam. És el is megyek. Nektek úgyse vagyok a segítségetekre, akkor meg mit lopjam itt a napot. Legalább keresek egy kis pénzt is, úgyse elég soha a tietek se. – Nahát, csak nem azt mondja a nénje, hogy azért megy dolgozni, mert nekünk pénz kell? Hisz majd csak kijutunk ebből a nyavalyás helyzetből. Hisz a be rendezkedéssel lassan elkészülünk. Megélni meg elég volna, hisz tudja a nénje.

Tudja, amit tud és azt is tudta, hogy így nem jó se nekünk, se neki. Hátha úgy jobb lesz, kipróbálja. – Szó se lehet róla – mondtam mosolyogva. – Szó se lehet róla. Tessék csak nyugodt lenni. Jó lesz így, mint ahogy jó volt, mielőtt elutaztam is. Ez az utazás fölforgatta a dolgokat, de remélem, túl vagyunk rajta. A gyerek már megnyugodott, a dolgok visszatérnek a rendes kerékvágásukba lassan. – Nem volt jó akkor se, és nem lesz jó ezután se így. Én nem

akarom épp csak meghúzni magam közöttetek. Folyton azon emésztődni, hogy itt vagyok a nyakatokon tehernek. Végül is én mindent föladtam értetek, mindenemet fölálldoztam. Ha valamihez kezdeni akarok, kell hogy legyen egy kis spórolt pénzem. – Dacosan beszélt, de könnyein át. Ahogy abbahagyta, kifújta az orrát.

Mintha fejbe vertek volna. A lakás-cseréhez nénje is adott pénzt. Nem az összeset, amit a lakásáért kapott, de adott hozzá tíz-tizenötezer forintot. Ha jól értettem, most azért megy dolgozni, hogy újra megkeresse, amit adott, s aztán majd „kezd magával valamit”. Tehát nem akarja visszakérni, nem is számít rá, hogy visszaadnánk, hanem elmegy dolgozni, és a „két keze munkájával” szerzi meg újra, amit rajtunk vesztett. Mert hisz ő vesztett, ő veszt mindig, mert ő olyan, aki mindenkinek csak segít, akit mindenki csak kihasznál. Mit mondjak erre? Olyan álszent, vádoló gondolatsor, meg se tudtam mukkanni. Ha azt válaszolom, hogy visszaadjuk mi azt a pénzt nénjének,

amit kaptunk, akkor az ő felfogása szerint „kiadom az útját”; ha meg azt mondom, hogy maradjon csak velünk, jó ez az együttélés, akkor egyrészt hazudok, másrészt pedig nénje azt érti a szavaimból, hogy semmiképp sem akarjuk visszaadni a pénzét, inkább „megtűrjük” köztünk, vagy pénze nélkül kiutáljuk. Szó nélkül, az asztalhoz támaszkodva álltam, s megzavart fejem a gyerek szobájából jövő hangokba kapaszkodott. Nénje ellépett a konyhaszék mellől, amin az előbb – épp csak a szélére biggyeszkedve – ült, és mint aki mindent megmondott, bement a szobájába. Én is bementem a mienkbe. Ván-szorogtam.

Ólmos álmoság húzott le a díványra. Lehunytam a szemem, azt hittem egy pillanatig, hogy mindjárt elalszom. Aztán ehelyett elkezdődött odabenn a vetítés, a rögtönítélő színpad. Ott álltunk megint egymással szemben a konyhában, és én magyaráztam, nénje meg konokan hallgatott. Most már a végső szavak, szándékok ismeretében fogalmaztam újra egész be-

szélgetésünket, helyesbítettem saját válaszaimat, gyors, meggyőző érveket találtam nénje szavaira. Aztán ő beszélt megint. Tanácstalanul hallgattam. Hát-ha tényleg teljesen ártatlan a dologban. Hátha tényleg oktalanul, hamisan gyanúsítom. Csak a körülmények játszottak össze, és én a látszat alapján igazságtalanul vádoltam meg... Szinte nem lehetett nem hinni neki, ahogy mondta: „Majd a szívem szakadt meg, ahogy nyújtotta felém a karocskáját, és én nem vehettem fel.” Meg: „Azt gondoltam magamban, hogy nem éri meg, mindent betartok inkább pontosan, hogy ha valami nem stimmel, nem jó lesz, ne mondhasd majd, hogy miattam van.” Lélektanilag megalapozott, összefüggő gondolatok. Miért és hogyan lehetne kételkedni bennük? És a tűz, ami nénje színtelen, apró szemében égett: „Én mindent úgy csináltam, ahogy te szoktad. Pontosán betartottam azt a sok kacifántos utasítást, s akkor ez a hála érte?” Hát hálátlan, marakodó, őrült és féltékeny lennék? Megsüllyedt velem az ágy arra az érzésre, hogy igaz-

talánul vádolom nénjét. Elbizonytalanodtam. Keskeny, billegő palló közepén haladtam, s hirtelen rá kellett döbennem, hogy elfogyott az erőm, se előre, se vissza nem tudok már menni, az erőfeszítés megbénít. A pontos négy órai „műsorkezdés” és a saját szavai, amikkel megérkeztemkor fogadott? Nem, nem, nem, mégse lehetek őrült. Hisz maga is mondta eleinte... Igaz, én is tanítom öltöztetés közben, etetéskor. Lehet, hogy minden csak megtévesztő... Vagy... vagy... lehet..., hogy nénje végiggondolta mindazt, amit elmondott. Akarta is úgy csinálni, csak nem mindig sikerült. De az idegen szempontok figyelembevétele, önmaga legcsekélyebb leküzdése így is olyan megerőltetésbe került, olyan hiteles küzdelembe, hogy az igazságért elszenvedett vértanúság lángjával tud replikázni. – De tessék megérteni, én nem vádolni akartam nénjét, én mindent megértenék, ha csak egy szóval is jelezte volna, hogy együtt érez velünk a bajban, s legalább belátja, hogy nénje is hibázott, ha akarata ellenére is. De makacsul tagadott, s el-

lenségesen fogadta a dolgokat. S engem vádolt a gyerek sírásáért. Hogy azért sír, mert én vagyok vele. Ilyet józan ésszel azért néni se mondana. És a körülmények is azt sugározták, hogy igenis nem úgy történt minden, ahogy megbeszéltük, ahogy szerettem volna. – De hát ez természetes is, evvel számolnom kellett volna, igen, sokkal nagyobb mértékben kellett volna számolnom evvel, amikor elmentem. Akkor nem ér talán ilyen meglepetés. Mert ő a legjobb akarata ellenére is másképp szereti a gyereket, másban látja a javát, mint én. Én tudom is ezt, csak amíg a gyerek állandóan sírt és csapkodta magát, addig egyszerűen képtelen voltam uralkodni annyira az idegeimen, az utazástól, munkától is fáradt idegeimen, hogy néniére mindennek ellenére mosolyogjak. Hogy úgy csináljak, mintha semmi sem történt volna. Mintha nem feszíténék pattanásig bennem a húrt a gyerek eddig sose látott dührohamai, vergődése, saját tehetetlenségem. A visszaszoktatás feladata sokkal jobban igénybe vett, és néni ellenséges, meg nem

értő, vádaskodó, sunyi viselkedése mind jobban felingerelt. Nem, nem. A megérkezéskori szöveg már eleve gyanússá tette a dolgokat, a gyerek sírása pedig beváltotta, sőt messze elhagyta a fölbredt gyanút. És a részvétlenség, a tagadás, a gyűlölködés... Én megértem nénje helyzetét, nénje is értse meg az enyimet. Nekem se könnyű... És így ment vég nélkül, a fejemben forgott a kerék, pörögtek körbe-köre a megváltatlan mondatok. Az a lehetőség, amelyet most már semmiképp sem úzhatnak ki gondolataim közül: hogy ártatlanul okoltam nénjét a gyerek viselkedése miatt, lesújtott. Igazságért küzdő, megalázott és megcsalt emberből – aminek előbb hittem magam – hálátlan, gyanakvó, ideges emberré kellene züllem a saját szememben is? Már-már alig volt pillanat, amikor teljes meggyőződéssel hittem volna igazamban.

A kicsi viselkedése egyre megnyugtatóbb lett, már csak néha-néha tört ki belőle a vad vágy a karra kapaszkodás vagy az ablakban ácsingózás után. Aranyos, kiegyensúlyozott gyerek lett

ismét, akinek több a nevetése, mint a sírása. A mérgezett levegő nem tisztult ilyen hamar körülöttünk. Én magam se tudtam, hogyan tovább. Fejemben egyre vetített a kettős mozi: egyik fénykéve az én, a másik a nénje igazát szórta a fehér vászonra. Gyilkos időszak volt. L.-nek már nem is tudtam másról beszélni. Igyekezett megnyugtatni. De hiába.

Nénje pedig délelőttönként eljár – nem kérdeztem, hová. De ezek az egyedülletek enyhítettek túlfeszített idegeimen. Sejtettem, megy az állás után. Ki tudja, talán már fel is vették. Nem szólt egy szót sem minderről, mikor hazajött, ment be egyenesen a szobájába, ki se jött, ha hallotta, hogy odakint vagyok. Ha meg épp a konyhában volt, kiszaladt közeledő lépéseimre. Csak az ajtócsapódás fogadott a szürke mozaikkövek fölött. Ebédhez kétszer-háromszor kellett hívni, míg kisírt szemmel megjelent. Kijózanodtam. Nevetséges és primitív volt ez a haragszomrád. Már-már arra gondoltam, hogy bocsánatot kérek tőle, mint a fölszarvazott

férj duzzogó szépasszony-feleségétől. Csak az tartott vissza, hogy azt hiszi, nem akarom, hogy dolgozni menjen. Rimánkodásnak véli, pedig nem az. Nem kérek többet a segítségéből. Ha ilyen megrázkódtatásokkal jár, ha ennyire nem tudunk szót érteni, akkor jobb, ha függetlenek vagyunk egymástól. Nem tudtam eldönteni végül sem, hogy igazam volt-e, mikor őt okoltam, vagy nem. De a végeredmény szempontjából – ami pedig tény volt – ez már egész közömbösnek tűnt. Mert akár jót akart és igazat mondott, akár sandán cselekedett s utána letagadta, de akkor is, ha jót akart de rosszul cselekedett, s aztán makacsul védekezett, vagy sandán cselekedett, de őszintén azt képzelte, hogy ártatlan, akárhogy is, mindenképp a gyerek húzta a rövidebbet. S erre nincs szükség. Ennek még egyszer nem szabad megismétlődnie. Akkor menjen el dolgozni, ha akar; költözzék el, ha kedve tartja. Ha szóba hozza még egyszer a dolgot, már nem leszek olyan kába, s megmondom neki: bármikor, ha szüksége lesz rá, vissza-

adjuk a pénzét. Kölcsönkérünk, adóságot csinálunk, de legalább a magunk urai leszünk, nem kell örökké ellenséges tekintetet, sandaságot, gyanakvást, leselkedést tudni magunk körül. S ha nem ellenségességet és nem gyűlölködést is: nénje szolgálatkészsége a legjobb időkben is rejtett magában bizonyos iróniát. Mintha a saját másmilyen voltát akarta volna mindig is hangsúlyozni előttünk. Ahogy nem is egyszer célzott rá, hogy nem tart bennünket normális embereknek, hogy másképp cselekszünk, gondolkodunk, mint ahogy ő a „rendes, egyszerű emberek” nevében teszi.

Tehát vége lett. Fölösleges volna megírnom, milyen kínokon mentünk még keresztül együtt, mit jelentett számomra, mikor nénje munkába állt, mi volt idegen és öntelt jövés-menése a házban vasárnaponként, amikor alig tudtam föltartóztatni a gyárból hozott ostoba történetek, pletykák özönét. Ismét mosolygott, ismét elemében volt. Egész nap asszonyok és emberek között, egész nap lehetett beszélgetni,

folyton történt valami, ha nem is több, mint hogy ez azt mondta, az ezt mondta. Tele élménnyel járt-kelt a lakásban, mint aki hirtelen rangjában nagyot emelkedett. És visszavette mindazt a segítséget, amit az előző nyolc hónapban adott. Benn evett délben a gyárban. De este a konyhában főzött magának. Ő, aki a közös ebédeken csak a hús sarkát csípte le – „nekem az íze is elég” –, szemérmes mosollyal, lemondó lesütött szemekkel, s akinek valóságos veszekedéssel tudtam csak a porcióját kiosztani – most félkiló rántott húsokat evett meg egy ültő helyében. És hagyta ott maga után a konyhakövet krumplici- és hagymahéjjal, a mosogatót hulladékkal, a tűzhely alját gyufaszálakkal tele. S a mosdókat, a fürdőszobát, előszobát, vécét mind-mind takarítatlanul és piszkosan. És tudnom kellett, hogy ez a hanyagság nekem szól, mert emlékeztem rá, hogy látogatásainkkor konyhája, szobája tiszta volt, s együttélésünk idején is mindig aggályosan vigyázott, hogy minden rendben legyen, amin az idegenek szeme

megakadhatna. Teljesen különváltan élt közöttünk, épp csak ugyanazon fedél alatt, és látszott, hogy jól érzi magát, sokkal jobban, mint közösködésünk idején. Ezt alig tudtam elhinni. Azt hittem, hiányozni fog neki a velünk való együttlét, azt hittem, hogy érzett valamit ő is abból, amit a közös élet megtervezése, a közös dolgok elrendezése számomra jelentett. Azt hittem, ő is megélt valamit abból a szenvedélyből, amellyel én együttélésünk megszervezéséhez fogtam.

Nevetséges volt gyanútlan szenvedélyem, nevetséges lett naiv csalódottságom. Valaki ellenállt vele való terveimnek, szándékaimnak, valaki többre becsülte közönséges önmagát az én legmagasabb röptű és legmélyebb érzelmű elképzeléseimnél. Valaki elrúgott magától, és kinevetett minden ábrándjaimmal együtt. Ez fájt legjobban. Pedig természetes volt. Csak éppen nénje ellenállás nélküli ellenállása sokáig félrevezetett. Mert nagyon szerettem volna, ha még tovább is félrevezet.

Néha két hét is eltelt, míg érdeklődött

a kicsi után. Pedig csak néhány méternyi fal választotta el tőle. Eleinte arra gyanakodtam, hogy titokban kora reggel be-benéz hozzá, mert a gyerek nemegyszer fölsírt a készülődés zajára, mikor nénje munkába indult. Néha ellenállhatatlanul szerettem volna leleplezni, megakadályozni ezt. A gyerekhez az út énrajtam keresztül vezet. Aztán azt gondoltam, aligha tesz ilyet. Meg ha tesz is. Magamnak többet ártok avval, hogy képzelődöm, hogy rettegek tőle. Mert féltem tőle. Talán kiismerhetetlensége miatt, talán saját kiábrándulásom következményeképp. Féltem az órától, amikor hazajön, féltem ha tudtam, hogy találkoznom, beszélnem kell vele. Féltem, hogy megbánt, mond valamit, kellemetlen helyzetekbe sodor. De persze ilyesmikről nem mertem józan fejjel beszélni még L.-nek sem. Éreztem, ezek már túl vannak az egészség határán.

Csak egyet vártam nagyon, annyira, hogy meg is betegedtem a várakozásban: hogy találjon végre valami megoldást, és költözzék el.

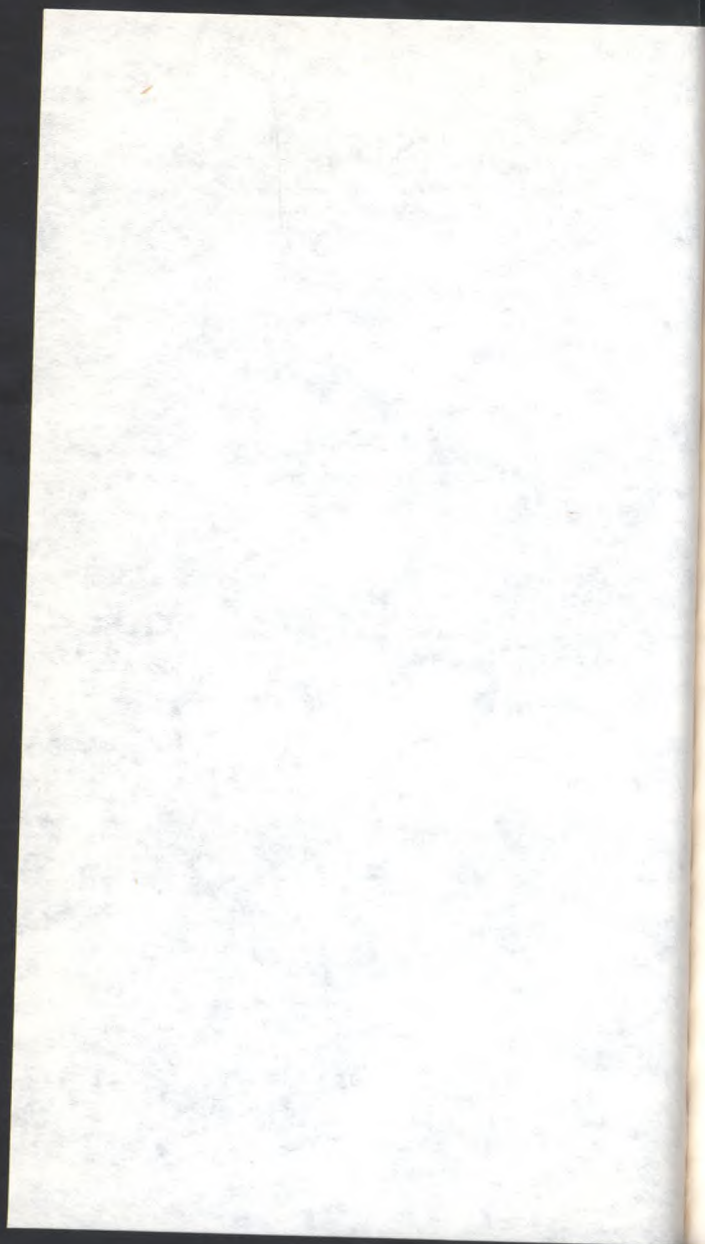
Ennek is eljött az ideje. Másfél esztendő keserű együttlét után a pattogzó furnérú szekrények, a csipketerítős asztal, a tükörállvány, a párnázott karos-székek elhagyták a házat. Kora tavaszi nap volt, derült, hideg. A kórház ablakát fátyolként takarta a téli pizsok.

De vége lett.

Megbuktam másodszor is.

(1973)

BÚCSÚ



Fagyos hangulat volt az ebédlőben. A kecskelábú, hosszú asztalon egyedül az én tányérom állt. Három óra is elmúlt már. A maradékot ettem. Mégsem voltam egyedül. A szakácsnők, takarítónők a felhúzott ételkiadók előtt és mögött tevékenykedtek. Zavartam őket. Ők is engem. Kimondatlan lebegett közöttünk a kérdés: – Ez meg ki? – Nem volt elseje, sem tizenötödike. Negyedikén föltűnni – futó jelenlétet sugall. Alig várták, hogy elmúljak már. Én viszont tudtam, hogy ezentúl legalább egy pár hónapon át látniuk kell delente. Tudtam, hogy egy hét múlva már túl barátságosan is köszönünk majd egymásnak. Ám ahhoz még hat nap hiányzott. Kedvetlenül, feszélyezetten hajoltam a sóskrumplis, pörköltes tányérra.

Ekkor érkezett a postás. Durva, boros hangon néhány durva, boros szó hangzott el üdvözlés helyett. Az asszonyok felélénkültek. Kárpótolni akarták

magukat fölös jelenlétemért, nyakig merültek a harsány beszélgetésbe. Én is fölengedhettem végre. Megszűnt feszes célpont-helyzetem, elterelődött rólam a figyelem. A fellazult környezetben szerettem volna minél előbb eggyé válni az étellel, hogy odébbállhassak.

De egy véletlen pillantás keresztbe húzta szándékomat. Észrevettem, hogy a postáson szoknya van. A drapp zubbony egyenes kék postásszoknyában folytatódott. Érdekem lett volna, mégsem tudtam úrrá lenni felfedezésemen. Talán csak levágott szárú nadrág. Vagy csizmába húzott... – gondoltam. De nem. A tüzetesebb vizsgálódás is bizonyossá tette, hogy szoknya hajlik laposan a két postáslábszár fölé, a térdek táján enyhén előreugorva. Meg kellett tehát kísérelnem ehhez a tényhez idomítani a látottakat. Ismét sorra vettem mindent. A sapka férfisapka. Az őszes, csapzott haj férfihaj, a kicsi, ráncos arc férfiarc. A hang férfihang. A horpadt zubbony férfizubbony. A feltűrt ujjú, inas, barna kar férfikar, a kéz is férfikéz. A szoknya pedig szoknya! Tény.

Nincs mit csinálni. Itt már a fekete gumicsizma sem segít sokat. Pedig jókora. Felvillant, hogy egy ilyen távoli faluban hordhat-e véletlenül egy férfi szoknyát? Nem. Ha valahol nem, hát itt igazán nem. Akkor viszont nem stimmel a dolog. Nézzük újra. Most már csak az eligazító helyeket: férfiarc, férfimell. Férfihang. Valami bajom eshetett az úton. Utolsó szalmaszálként figyelni kezdtem a beszélgetést.

– Bözsi néni... – ütött át a tarka asszonyi zajon a megszólítás. S aztán az érdes hang, válaszként valamire: – Na jó, faszikáim...

Aztán rám nézett és rajtakapott a bámmészködáson. Belebuktam a tányérba, majd menekülésbe kezdtem. Vontatott mozdulatokkal felálltam. Egyik kezembe vettem az asztal alatt fekvő sportszatyrot, a másikba a tányért. Megmozdulásom ismét néma csöndet teremtett az ebédlőben. A ráncos, öreg arc még mindig felém fordult. Az ételkiadó ablakon át kíváncsi szempárok tüzeltek. Kényszerítettem magamat, hogy az egyik ablak bádogborítású pár-

kányához menjek, s letegyem a tányért. Mosolyogni próbáltam hozzá. Senki sem mosolygott vissza, csak Bözsi néni, a postás fordította el rólam közömbös tekintetét. Köszönetet és köszönést dadogtam, és megcéloztam az ajtót. Ahogy hátat fordítottam, felcsapott ismét a hangzavar. Mintha már ott se lennék. Most elhangzottak az eddig visszatartott kérdések. A mély, borostás hang legyintő hangsúllyal válaszolt valamit. Hogy mit, már nem hallottam.

Röviden ennyi volt első találkozásunk története. Aztán a megdöbbenő élményre új és új eseményréteg telepedett. Egy-két nap is eltelt, mikor ismét foglalkoztatni kezdett a postás. Már úgy-ahogy otthon voltam a gyárban. A második emelet öntőjében kaptam világos padot, a gyárudvarra néző ablakok mögött. A legjobb műhely volt ez az egész épületben. A finom munkák, a figurák készültek itt. Mindössze öten dolgoztunk benne. A művezetőnek és a falusi párttitkárnak a felesége, a két legügyesebb korongos meg én. Korongozásról persze szó sem volt. Több részből

készülő figurákat öntöttünk, ragasztottunk, száradás után lemostuk róla a „varratokat”. Én egy baba-kávészakletet csináltam először. Szokni tettek ide. Két hónap után lekerültem a villanykorongokhoz, a szárítógép mellé, tömegmunkára. De ez az első két hónap igazán szép volt.

Tehát második vagy harmadik napomon, egy óra felé a gyár sínek szabdalta udvarán feltűnt egy szamaraskordé. Nem vettem volna észre, ha meg nem szólal Laci, a műhely és az egész gyár legjobb munkása: – Na, megjött a Fasz! – Ültömben nem láttam ki az ablakon, nem értettem tehát, mire vonatkozik ez a kijelentés. Mindenesetre – legjobb meggyőződéseim ellenére is – elvörösödtem. Csak első zavarom múltával vettem észre, hogy Zoli felállt, Laci és énközöttem nyújtogatja a nyakát az ablakon kifelé. Laci magas ember, ráadásul magasított ülőkén dolgozott, mert évek óta a gyár büszkeségét, a negyvencentis Seherezádé-szobrot készítette. A gyöngyös melltartóba, egymásba öltöztetett, fél térden fésül-

ködő hölgy szépségét nem akarom részletezni, enyhítette a dolgot, hogy nálunk még színezetlenül, fénytelen fehérre sorakoztak példányai a regálokon.

– Na, Zoli, hozzák a leveledet. Biztos neked írtak. Honnét vársz ennyire postát? Csak nem Újhelből?

Zoli erre felhagyott a leselkedéssel, és a foga közt tiszteletlen szavakkal illette valakinek az anyját. Laci jobban érthette, kiét, mert mögötte ment vissza a helyére, s mert a „posta” szó elhangzására én is lábujjhegyre emelkedtem, és így még röpke pillantást vehettem a számár mozgatta postáskordéra, amelynek tetejében ostorral és instráנגgal a kézben az a bizonyos Bözsi néni ült.

– Mert hogy a Marika várja a postát, az természetes. Eljött ugye a messze távolba, valakinek biztosan hiányzik. Addig-addig, míg csak vissza nem megy. De te, Zoli, csak nem azt reméled, hogy az anyád posta útján hívjon haza vacsorázni? Vagy talán van valami más is? Zoltán, Zoltán, nem tetszel nekem. Csak nem nősülni készülsz? Vagy megint verekedtél valahol?

És így tovább. Vég nélkül. Laci egész nap nem unta el Zoli kínzását, és Zoltán egész nap nem unta el a szitkozódást, dohogást, káromkodást. Olykor még tettlegességre is sor került közöttük, de Laci részéről játék volt az egész, erős nagy mancsával könnyen leszerelte a sovány, izgága fiút. Ennek ellenére volt valami baljós állandó cívódásukban. Laci kíméletlen volt és módszeres, Zoli ingerlékeny, kiszolgáltatott.

Ismét furdalni kezdte az oldalamat a postás rejtélye. Laci bőségesen szókimondó természetét már ismerve, a legjobb alkalom kínálkozott az óvatos tudakozódásra.

És valóban, nemsokára mindent megtudtam, ami Bözsi néniről hétköznapi körülmények közt egyáltalán megtudható volt. Nevezetesen azt, hogy Faszinak vagy Bözsi bácsinak hívják a faluban. Hogy nő. Hogy egy nem egészen épelméjű özvegyasszonynál lakik a Köves út mentén. Hogy nagyon régóta ő a postás itt. Jóformán mióta csak jár a posta. Mindez persze nem sok. De az is kiderült, hogy még Laci sem tud rá

semmi rosszat mondani, bizonyos tisztelet érződött kétértelmű mondataiból is. A legfőbb furcsaság – a neme és a külseje közötti ellentét – olyan nyilvánvaló volt, alig lehetett mit hozzátenni. Más nőkről ezer titkolt történet kerिंगett, szerelmeik, házasságuk a falu emlékezetes históriái voltak. Így vagy úgy, itt vagy ott átlépték a női nemnek kiszabott magatartás határait. Bözsi bácsinál mindez szóba sem jöhetett. A falu törvényein messze kívülesett. Kocsmában pálinkázó, köpködő, káromkodó, de önálló, s bizonyos szempontból az egész falut kézben tartó lénye nemnélkülisége miatt szinte sebezhetlenné vált. Keserű, hamar átkozódó öreglegény volt ez az asszony. Háromlépésnyi távolságból szólt hozzá mindenki.

Csakhamar én is függő viszonyba kerültem vele. Ebédre menet szólt a művezető, hogy hívatnak az irodába. A kis előhelyiségben, a titkárnői asztal mellett ült keresztbe vetett gumicsizmával Bözsi bácsi. Cigarettázott. A titkárnő épp kávé-t készített neki.

– Menjen csak bel! – intett felém, az igazgató ajtajára mutatva. Az igazgató barátságos öreg fazekas volt, akire hús év hivatali élet alatt is alig ragadt valami az irodai emberek jellemvonásai-ból. Csak a ravaszsága, a hallgatni- és kérdezni-tudása különböztette meg a tisztség nélküliektől.

– Na, hogy van? – érdeklődött. Faggatott munkatársaim, a munka, a lakásom felől, és nehéz volt kérdéseire úgy válaszolni, hogy csak magamról szóljak, hogy szájamra ne vegyek vala-kit. Végül egy nekem címzett levelet vett föl az asztaláról.

– Biztos aggódik az anyuka! – Va-lóban anyám írt. Nem akartam felbon-tani, de az igazgató ragaszkodott hozzá, hogy a jelenlétében olvassam el.

– Na, minden rendben volna?

Rendben lett volna. Azazhogy még-sem. Nem volt pénzem. Csak a ledol-gozott munka után fizetnek, én meg pénz nélkül érkeztem. Kértem pár száz forint előleget. Megígérte, hogy más-napra meglesz, aztán kinyitotta az ajtót,

és a vállamra téve a kezét, kivezetett az előtérbe.

– Na, Bözsi néni! Hát ő Marika. A mi új lányunk. Fenn dolgozik a másodikon a Gönczi Manyi mellett. Biztos lesz majd mit hordania neki.

Bözsi néni a kávéét ízlelgette, alig nézett rám. Inkább magának, mint nekünk morogta. – Az biztos. Az ilyenekkel több dolga van az embernek, mint a fél faluval. Mért nem mindjárt a padlásra rakták. Oda még többet kéne mászni.

– Mert nincs padlásunk, Bözsike. Azért. No de ideadhatja nekem a leveleit. Vagy a Kissnének is. Ott lakik az udvarban, majd hazamenet bedobjuk neki.

– Fene. Épp az igazgató úr vigye. Viszem én. Úgyis mindennap fel kell másznom valamiért a kakasülőre.

– Zavarbajöttem. Kiderült tehát, hogy érkezésem épp Bözsi néninek okozza majd a legtöbb kellemetlenséget. Máris lekötelezve kellett éreznem magam, hiszen a falut a reggeli-déli-esti autóbuszjáraton kívül egyedül ő kötötte össze a

világgal. Postát küldeni még lehet a buszokkal, de hozni csak ő hozza. Ha az ember pénzt, táviratot vagy akár csak levelet akart kapni, Bözsi nénire kellett várnia. S ő jött is szitkozódva, átkozódva, ha meg nem haragították.

Eltelt az első hónap. Eltelt a második is. Közeledett a búcsú, a falu sokat emlegetett ünnepe. Annyira már otthon voltam, hogy munkatársaim szívesen elhívtak magukhoz délutánra, s kíváncsian záporoztatták rám kérdéseiket. Vacsorával tartottak, itallal kínáltak. Annyira már otthon voltam, hogy barátaim legyenek, annyira még nem, hogy ellenségeim is. A zegzugos hegyi falucska csaknem valamennyi útját bejártam már, itt is, ott is vendégeskedtem a közös gombavadászat, málnaszedés vagy komolyabb gazdasági munka után. (Majdnem minden családnak volt egy-egy kicsi földje, rétje; kaszálni-kapálni, aratni kellett. S én örültem, ha munkára hívtak, mert akkor nem éreztem annyira ingyenélésnek a látogatásokat.) Minden délután mentem valahová. Tudták, hogy egyedül lakom, hogy

nincs régebbi ismerősöm itt, s nem akarták, hogy unatkozzam. Ha egyhez elmentem, el kellett mennem máshoz is. Végigszomszédoltam hát a nyarat, ami jólesett, hiszen új voltam, én is kíváncsi, rám is kíváncsiak. Megfeküdték a gyomromat a zsíros, hagymás gombák, gombapörkölteket, gombás tojások. Hiába fogadtam meg, hogy bárhová megyek, többé egy falatot sem eszem. Végül még meg is betegedtem a vendégeskedésbe.

Egy szomszédos családhoz jártam leggyakrabban. A középső gyerekek egyidősek voltak velem. Az idősebbek már harminchoz közeli családok asszonyok, a legkisebbek meg iskolások. Sokszor töltöttem az udvarukban a délutánt. Aratáskor is náluk szedtem a markot. Nem tartott sokáig. Két délután bevégeztük. Búcsúra is hozzájuk voltam „hivatalos”.

Búcsú előtti szombat délután a gyár zuhanyozójából jövet összetalálkoztam Bözsi bácsival. A fürdő mellett, a kisportánál támasztotta a falat, talán a sorát várta, hogy megritkuljon a meleg víz

alatt a nép. Már öt óra is elmúlt, a nap már csak a falu fölötti erdő tetejét világította be. A párás homályból, női hangzavarból bágyadtan jöttem elő. Egy-egy ilyen fürdőzés a hétvégeken kimerítő multság volt. Tulajdonképpen mindent meg lehetett tudni ilyenkor, ami a faluban vagy a környéken történt, még a régi nevezetes eseményekből is nem egyet.

Sorba álltunk, több váltás fürdőzőt kellett kivárni. A vízcsapkodás miatt kiabálva beszéltek egymással az asszonyok, a meleg zuhany, úgy tűnt, mindent kiold belőlük. A híg szappanhabbal együtt folyt a harsány, csípős beszéd. Akik még kint álltak az előtérben a törülközős, szappanos, tiszta fehérneműs szatyrokkal a falhoz támaszkodva, rosszkedvűen hallgattak befelé. Csak egy-egy merészebb szó, történet készítette beleszólásra a várakozókat, az is legfőljebb sürgetés volt, vagy elnyomott, fejcsóváló mosoly. Megelevenedni akkor kezdtünk, amikor néhány csapzott hajú, fényes arcú asszony kijött ismét az öltözőből, és be lehetett

menni a helyükbe. Be, a délutáni hűvös levegőt és a fürdőből dőlő gőzt lecsapó előtérből a fullasztó öltözőbe, melynek hiába volt nyitva az ajtaja, a zuhanyok alól folyvást pótlódott a pára. Ott, a beugrók mögötti festett padokon leoldva a cipőt, ruhát, magunk elé szorítva a törülközőt, kézbe véve a szappant, s beállva az újabb várakozó sorba, most már a fürdőhelyhez vezetőbe, megkezdődött az a bizonyos beszélgetés, ami aztán a meleg víz felszabadító zuhogása alatt érte el a tetőfokát. Én itt is csak hallgató, nevető, közönségszámba menő voltam, nemcsak koromnál, idegenből jött voltomnál fogva is. Az ízes veszekedések, régi sebek, szégyenek csattanóival csak úgy voltam, mint az utazó. Még amit ért is, arról sem tudja biztosan, mit jelent. Legtöbbször több eligazítást adott a hangsúly, a válasz, a válaszado arc, a körülállók arca, mint maga a szöveg.

Ha az ember aztán túljutott a délután tetőfokán, kilépett a szemcsés öntésű cementnégyyszögből, melyre a csöpögő víz vörösből feketébe játszó rozs-

dacsíkokat festett, kezdte érezni, milyen megviselő szórakozásban is volt része, hogy elfáradt teste-lelke, és lecsendesedett. Egyre gyorsabb mozdulatokkal öltözött, szedelődzködött, már az is ösztönözte, hogy a várakozók ne tegyenek rá megjegyzéseket. Aztán mire kiért az előtérbe, ahol még átpréselődött a bejutni akarók falán, egész magára maradt egy kétes, de szükségszerű multság bizonytalan ízével és emlékével, amire nem kíván visszagondolni az ember, ha már szerencsésen túljutott rajta. A sok és sokféle beszéd, emberszólás, csúfolódás lelki fürdője beárnyékolta a test kellemesen tompa közérzetét.

Ilyen hangulatban ódalogtam a kisportához, mögöttem egyik munkatársnőm, bekötött fejjel, hajmosás után, és bekötött lélekkel is, mogorván – csúnya sebeket kapott odabenn. Alig várta, hogy kiforduljunk a kapun, és tőlem, a félig-meddig értetlen, tehát éppen nem vizsgálásra való társtól gyors léptekkel elválva, hazainduljon.

Én is megindultam volna a magam ráérős módján hazafelé, ha meg nem

állít Bözsi bácsi sovány, barna keze. Az arcom felé nyúlt, amitől meghök-
kentem, és hogy zavaromat leplezzem,
jóindulatomat bizonyítsam, kényszere-
detten mosolyogtam. Csakhogy Bözsi
bácsi aligha vette észre bárgyú arckife-
jezésemet, mert rám se nézett, tekintete
a galléromra szegeződött, azt követték
csomós ujjai is. Magam is odalestem,
ügyelve, hogy arcom fordulás közben
ne érintse meg a száraz, vén kezét, és
illetéktelen kíváncsiságomat is leplezni
igyekezve. (Mert vagy tudom, hogy mi
van a galléromon, akkor minek nézem,
vagy nem tudom, akkor meg, ha eddig
nem érdekelt, mért épp most lettem rá
kíváncsi.) A galléromon egy kis tű volt
két pici őzikével, testük aranyszínű
fémből, a szemük pedig egy-egy gombos-
tűnyi vörös kőből volt. Pontosabban
kettőjüknek összesen egy kövecske ju-
tott csak, a másik kihullott valamikor.
Iskoláskoromban kaptam egy utcánk-
beli öregasszonytól, aki épp e hiányos-
sága miatt akarta kidobni. De nekem
így is annyira tetszett, hogy elkunyerál-
tam, a még alig letűnt gyermekkor em-

lékeként állandóan ott viseltem a vékony szövetblúz gallérján.

Erre az őzikepárra tekintett most Bözsi bácsi összehúzott, apró szeme. – Szép – mondta. – Milyen szép kis őzikéid vannak.

– Igen – válaszoltam megilletődötten, nemcsak a dicsérettől, a megtiszteltetéstől is, hogy egyáltalán megszólított, hogy valami figyelemreméltót talál végre rajtam. – Régen kaptam. Még gyerekkoromban.

– Add nekem! – mondta, és megfordította a galléromat. A hátsó oldalon kis visszahajlított tű volt.

– Na! Adjad nekem! Fizetek érte holnap a búcsúban egy tripliszeket!

Ugyanabban a pillanatban nyílt a szívembe az őzikéktől való elválás gondolata, amelyikben átfutott az agyamon, hogy a tű a tripliszekkel messze túl lenne fizetve, hiszen én ingyen kaptam; és amelyikben felrémlt, hogy milyen komoly dolog is az, hogy Bözsi néni üzletet ajánl nekem. Nekem. Akit eddig morgáson kívül egyébre sosem méltatott.

– Ó! – mondtam, és nehogy a habozás látszatát keltsem, sietősen görbítettem vissza a tű végét, majd kihúztam a galléromból. A kezemben volt a két nagy fejű őzike, és ismét az esendő, régi holmitól való búcsú alig felszínre jutó fájdalmát éreztem. A nyilallást mintha szomorú tekintetük okozta volna. De mindez csak egyetlen pillanat kis része volt, azé a pillanaté, amelyben hetyke, zavart mosollyal, legyintve adtam át Bözsi néninek őket, mondván:

– Ó, nem sokat érnek! Bár nekem kedvesek voltak... a fölrémlő szégyenkezés ösztönzésére mondtam ez utóbbi szavakat. A szégyenkezés pedig abból a felismerésből fakadt, hogy ilyen bárgyú, ha úgy tetszik, giccses holmival is rendelkezem. Ez a félbehagyott mondat kívánta jelezni, hogy számomra érzelmi értéke van ennek a tárgynak. Nem mintha Bözsi néniben a giccses ellenségét kellett volna föltételeznem, de hát az iskolák, a nevelés mélyebből ösztönzik szavainkat és cselekedeteinket, mint a friss események.

Most már ő tartotta ujjai között az

apró holmit. Hosszan, értékelően forgatta, aztán kigombolta postászuibbonya mellzsebét, és belecsúszttatta. Az inas ujjak még a gombbal foglalatostkodtak, mikor a kerek, ráncos arc már zárkóztottan nézett el mellettem. Az ügy bevégeztetett. Szerettem volna meghosszabbítani ezt a megtisztelő pillanatot. De ő postásapkáját homlokán magasabbra tolva már készült elfordulni tőlem.

– Mikor megy ki holnap Bözsi néni?
– kapott utána a szavam.

– Délután. Úgy hat óra felé. A foci pályára. Ahol a muzsika lesz. Kapsz tőlem egy tripliszeket.

– Ó – mondtam ismét, mint aki túlzásnak érzi ezt. – Nem olyan fontos.

Bözsi néni ekkor már távolodott, majd eltűnt a kisporta ajtajában. Aztán ismét elősodorták a férfifürdőből jövők. Láttam, ahogy cigarettával és tűzzel kínálják, és ő hangoskodó férfibeszédbe elegyedik.

Másnap egész nap ezt az esti hat órát vártam. Pedig sok nevezetes esemény történt még addig. Kezddhetem mindjárt a hajnali zivatarral. Égzenés, zápor, a környező hegyoldalokról vastag folyamokban zúdult a faluba a sáros esőlé, s mind a Köves útba, a legmélyebb, legkimosottabb mederbe torkollott, idehordva az iszapot, kőmorzsát, leszagatott levelet. Az út két szélén kásás, mély sárszigetek keletkeztek, az árkok annyira megdagadtak, hogy kicsaptak kétfelé. A Köves út patak felőli házai-ból csak jókora ugrásokkal, vagy óvatos, körülményes kerülőkkel lehetett kijönni.

Tíz óra felé már álltak a sátrak. A dombon át lementem Zsuzsiékhoz. Mezítláb, kézben víve a cipőmet. A patakon alig mertem átkelni, pedig most se volt térdig érőnél mélyebb. Az áttetsző, lassú kis víz helyén sáros, nagy fonatokban zuhogó folyócska morgott. A kövek, amiken át szoktunk ugrálni, sehol. Tudtam, hogy semmi bajom se lehet, mégis féltem belelépni. De aztán kijöttek a házból a gyerekek,

még nem láttak meg, mert eltakartak előlük a füzek, de nem is akartam megvárni, hogy így lássanak. Visszafutni sem akartam a magas, szilvafás dombon, hát összefogtam a szoknyám, a szandálos kezemmel pedig egyensúlyoztam, a füzek hajába kapaszkodtam. A lábam iszonyodott a sáros, vad víztől. Hideg volt, szemcsés, az alja pedig iszamos, bizalmatlanul süppedékes. Hirtelen az jutott az eszembe, hátha leharapják a lábujjamat a rákok. Persze a kő alatt lakó rákok, akik ezt a csendes kis patakot annyira kedvelték, most nálam is nagyobb bajban lehettek. Nehezen őrizhetik meg magukat, és semmiképp sem akkor, ha a mederben mászkálnak. Mégis attól féltem, hogy mindjárt rálépek egyikükre.

Két ugrás, és máris a túlsó parton voltam, a ház háta mögött. Felzaklatt az átkelés. Kiabálva szaladtak elém a gyerekek. – Az utcán át még ügyebben jártál volna! – vigasztaltak. De belőlem csak lassan múlt el az ijedtség.

A nyári konyhában rántottát és pá-

linkás teát reggeliztünk. Velmán néni ma ünneplősebb fekete szoknyában, blúzban volt, hosszú, fekete hajfonata kontyba kerekítve. A tűzhely szélén pedig egymáson a fekete lábasok. Melyik főtt még, melyik csak melegedett. A sült-főtt jó szagok rohama elől legjobb volt megfutamodni. Legalább két óra még, míg asztalhoz ülhetünk. A rokonok nem értek még ide a szomszédos falvakból, a zivatar miatt késtek a buszok.

Átugráltunk hát a kásás sáröntésen, a fiúk átraktak bennünket a nagyobb kátyúkon. Ki az útra, vásárfiáért. Ott álltunk a ponyvás ereszű sátrak előtt, az asztalon az én őzeimhez hasonló ékszerek. Ha jobban megnézem, akár ugyanolyant is találhattam volna a papírdobozokban. – Mit vegyek neked? Mit vegyek neked? Mit vegyek neked? – Semmit. Semmit. Semmit. – Karikagyűrűt? – Isten ments! – Ezt a négylevelű lóherét? – Nem kell. – Hát ez a pirosszemű gyűrű? – Azt se! – Fülbevalót? – Nincs is kilyukasztva a fülem. – Talán a Bözsi nénivel való tegnapi ta-

lálkozás miatt sem akartam újabb bizsura szert tenni. Most határozottan kellemetlen volt visszagondolni rá. – Nem, nem, nem! Ne vegyetek semmit! – Egy piros-sárga mézeskalács láncot választottam végül. Aztán mégis megkaptam a négylevelű lóherét, és ráadásnak még egy karikagyűrűt is. Minden lánynak vettek, volt, akinek ketten is. Nem akartam elvenni az enyimet, olyan nevetségesnek tűnt. Aztán mégis zsebre vágtam, becsületbeli ügy lett volna belőle, ha nem. A láncot viszont a nyakamba akasztották a lányok, de csakhamar azt is levettem, mert minden ismerős arról faggatott, ki adta. Aztán hazamentünk. Rossz és rossz kedvem lett. Nem tudom mért, de nevetségesnek éreztem magamat, s homályosan azt is sejtettem, hogy mindez összefüggésben van Bözsi nénivel. Türelmetlenül vártam a délutánt, hogy hat óra legyen. Ugyancsak hajtottam arra a tripliszekre – gondolhatja bárki, és igaza van. Talán nem is maga az ital volt számomra fontos, hanem valami, ami benne valósul meg: Bözsi néni meg-

becsülése, barátsága. És hogy ez mér olyan nagy dolog? Ki tudja? Lehet, hogy a hatalom vonzásában élek? Tet-szene, ha ilyen jelentős személy egyen-rangúként kezelne? Ha végre kioldód-nék a jeges közönyből, amit irántam ta-nusít? Valahol a rangkórság határán mozog az a tulajdonságom, ami miatt ilyen tripliszek-központúvá lett szá-momra ez a búcsú? Vagy a hiúság moz-gatja a képzeletemet, hogy egy újabb – s nem is akármilyen – személyiséget nyerjek meg barátomul?

Vagy egyszerűen csak attól félek, hogy becsapott? Kicsalt tőlem egy ér-tékesnek ítélt holmit – ami ezáltal szá-momra is értékke vált – s én közben azon örvendeztem, hogy egyáltalán szóba elegyedik velem? Ha megfizet érte, mindez a lehetőség semmivé lesz. És ha nem? Lehet, hogy ez a kérdés tar-totta ébren lehangoltságomat. Hiszen elkérhette volna ingyen is! Odaadtam volna, és a dolog el lett volna intézve. De értékesebbnek tartotta az őzeket, semhogy megválnék tőlük semmiért. Tehát ígért. Ha megadja, jó. Ha nem,

akkor... Na, de hess! Ezek még korai gondolatok.

Egyelőre párásan süt a nap a sáros udvar fölött, mi meg tányérral, pohárral forgolódunk az asztal körül. Tizenegyen ülünk ma ebédhez, ebből négy a vendég. Az egyik közülük én vagyok. Tyúkhúsleves finommetélttel és töltelékkel. A töltelék zöldséges, tojásos májasgombócféle. Utána sertéspörkölt galuskával és tejfölös uborkasalátával. Majd rántott csirke öntött fejes salátával, sült krumplival. Aztán sütemények. S közben gyöngy, novás vörös bor, amelyet gyerekkoromban Vörösváron is ittak, s ami észrevétlen egyre feljebb csavarja a hangulatot. Újra és újra szedjük, rakjuk az asztalt, míg végül kigyúlt arccal, kigombolt ingben, izzadtan és fáradtan könyökölnék körülötte a férfiak, s az asszonyok jóllakottan sóhajtoznak a mosatlan fölött.

Két óra felé ideérnek a cigányok is. Két parasztosan barna-fehér homlokú, sovány muzsikussal, nadrágtartóval magasra húzott nadrágban, kihajtott fehér ingben, boros, bizonytalan tekin-

tettel. Zakójuk a hátukról a szék hátára kerül, a hegedűs állva marad, a bőgős leül. Az ajtóban zenélnek, besötétedik tőlük a szoba. Velmán bácsi beletúr ősz hajába, előredülő szempárja az étel és ital okozta kettős bódulatról vall. Támolyogva megy a muzsikushoz, nótát rendel, és táncolni akar. A gyerekei ugratják, de csak legyint. – Gyere, Mari! – mondja nekem – Ide figyelj! – Énekelni kezd, görcsös, öreg keze belém kapaszkodik, csontos alakja bizonytalanul dülöng. Időnként túl hosszúra sikerül egy-egy lépés, alig tudom megfogni, hogy utána ne essek, de ő semmit sem vesz észre ebből. Templomi előénekes-hangjának cigaretta-rozsdás maradványa zeng a kis téli konyhában, a bontott asztal fölött. Széktől székhöz csapódva táncolunk. A nagyfiúk bejönnek az udvarról, ahol eddig füstöltek, csúfolják az öreget, sajnálkoznak fölöttem, aztán behozzák az anyjukat, s most újabb vad mozgás kavarja a kis helyiséget. Velmán néni nem akar táncolni. Rángatja a karját, szidja a fiait. – Az már csak ennek a vén bo-

londnak való! – De a fiúkban is van már egy kis nyomás, nem engednek a huszonegyből, s nemsokára két pár botladozik egymás mellett.

*Egy vallomás,
ez a tangó egy vallomás,
amit nem ért meg senki más,
pedig mindent bevall.
A pálmafák alól,
csak egy árva gitár dalol,
és az erkélyen áthajol...*

A messzi időbe mered fejem fölött Velmán bácsi vizes-kék tekintete, haja összeragadt tincsekben a homlokában, izzadt arccal énekel. Engem is zavarba hoz, látom szinte a pálmafákat, az erkélyt, alatta a gitár, és a gitár fölött ő maga énekel. Az erkélyen pedig... Igen, igen, az erkély talán üres, és erre az ürességre szegeződik a fájdalmas öreg tekintet, ebben az ürességben száll fölfelé az ének. Az erkélyről hiányzik valaki. Vagy mégsem? Olyan vadul megforgat, ez már nem is tangó, nem is keringő. Egy emlék szorít a markába, valami

régi szenvedély kavargat velem. Szégyenkezem. De nem tart sokáig, bizonytalan nyelvvel megszólal az öreg: – Huszonkilenc éve vettem el a feleségemet. Bizony. Én azóta más nőt nem ismertem. Tudod, mit jelent ez? – Igen, igen – bólintok készségesen, pedig honnan tudnám? – Erdei munkákon, mert vannak ám ott is asszonyok, volt úgy hogy két-három napig vagy egy hétig se jöttünk haza, ha messze volt a munkahely a hegyekben, hát jöttek oda asszonyok, hozták az ételt szekéren, volt, amelyik ott is tanyázott. Én nem nyúltam egyhez sem. Tudod, mit jelent ez? – Igen, igen. Persze – mondom szinte. – Nem ismertem senkit. Huszonkilenc esztendeje! Igen, igen! – Most már egész hangosan mondja, s Velmán néniének is hallania kell. Hallja is. Szidni kezdi. – Vén bolond! Hogy mit beszél! Elhallgass már, nem szégyelled magad, itt mindenki előtt! – Csitítják a fiúk, forgunk össze-összeve-rődve. – Mért szégyellném? Hát szégyellni való az? Szégyellni való vagy nem? Ezt mondjátok meg! Huszon-

kilenc éve! Mert az én feleségem olyan lány volt... – Velmán néninek kioldódik a kontya. A még mindig fekete, térdhajlatát verő, vastag fonatot hiába igyekszik visszaidomítani. Lesi a földet, hol lehetnek a hajtűk, oldalra húzza a fiát, végre kiszabadul a táncból. De egyre az öreget szidja, káromkodik, rossebezik, hajlong a tűkért. Velmán bácsi újra énekelni kezd: Egy vallomás, ez a tangó egy vallomás...

– Eressze már Marit, üljön le, mert mindjárt agyonvágom! – lép hozzánk Gyuszi, a fiúk között a második. De az öreg elforgat előle, még jobban megzengeti a hangját. Megint a pálmafák, a sárga kastély, fehér vasú terasz és a gitár. – Haggya már abba ezt a kurva nótát! Ilyen ócska dolgokat játszat mindig. Aztán továbbmennek, és csak a maga százötven éves tangóját hallgatjuk egész nap... – Az öreg arca ki nyílik, mintha most először jutna el hozzá értelmes szó. Elereszt, lassan leül egy székre, ott énekel magának tovább.

A fiúk megelevenednek. Pénzt adnak ők is a cigánynak, és frissebb keltezésű

slágereket kérnek. De ahogy a tangó is alig, a rokkendroll már végképp nem fér be a konyhába. Az udvar meg csupaszár. Gyuszi éppoly szenvedélyesen kezdi a táncot, mint az apja. Hátát előregörbíti, feje előrehajlik, haja csapzottan hullik előre. Nagyon ráz, és folyton összeütközünk Zsuzsiékkal. Őt ez se zavarja, egy kézre forgat, „kidob”, visszaránt, kék-zöldre ver minket a bútor, egymás hátának nyekkenünk. Kiszabadítom magam és leülök. – Nem akarok táncolni! – mondom, mikor nőgatni jön. Vele merek ellenkezni, az apjával nem mertem. – Miért nem? Gyere már! Mindjárt elmennek. – Elég volt. Melegem van. – Bort tölt. – Idd meg és gyere. – Nem.

Zsuzsiék is leállnak. – Na, mi van? Mért nem táncoltok? Elfáradtál? – El. – Több se kell a két zenésznek, a pilanatnyi szünetet kihasználva veszik a kabátjukat. A fiúk hiába tartóztatják már őket. – Nagy még a falu! – mondják, és odébbállnak. – Ugye megmondtam – mondják a többiek. – Nem baj, majd este az iskolában táncolunk –

mondom én. – Ó! – mondják csalódottan. Már sajnálom, hogy elrontottam a multságukat, de hát ők még attól folytathatták volna. Ravaszok a cigányok, elfutottak a fiúk pénzével. – Úgy kell! Nem is baj! – dohog be Velmán néni. – Szétvertétek a konyhát! – viszi kifelé a maradékot. Szavai csak feljebb csavarják a fiúk dühét. Az udvarban cigarettáznak, morognak tovább. Az öreg az asztalra könyökölve énekel, összeborulva a rokonokkal.

Még mindig tüzel az arcom, fűt a pulóver, amit a hűvös reggel felvettem. Kimegyek a nyári konyhába. Velmán néni moslékot kever, belekaparjuk a tányérokról a maradékot. – Majd mi mosogatunk – mondom Zsuzsi nevében is. Velmán néni tiltakozik, de aztán kezembe nyomja a savanyú szagú törölt. Négy óra van, mire a mosogatóvíztől forró tányérokat eltörölöm, s az asztalra tornyozom. Alig várom, hogy készek legyünk, indulok haza. Folyik a nyakamon, a hátamon a víz. Párás meleg van. A sáros udvarról egyszerre fordulunk ki négyen. Zsuzsi és a két nagyfiú

szétnéz egy kicsit a faluban. Én meg a telítettségtől émelygő testtel-lélekkel hazamegyek. Végigvágom magam az ágyon. A kis szobában hideg, nyirkos hideg van, nincs se étel-, se borszag, nincs párás konyhalevegő. Csak mész- és idegenszag, lakatlanságszag, dohszag, szekrényszag, újságpapírszag, pokrócszag. Kinyitom az ajtót. A gang fehér betoncsíkját nézem. Mindjárt indulnom kell, hogy hatra a foci pályára érjek.

Mindenütt sár van úgyis. Kedvetlenülül takarítom le a cipőmet, még föl sem érek a dombra, kétszer ilyen mocskos lesz. Félhat. Ismét borús az ég, lehet, hogy megint jön az eső. Fülledt, nedves hűvösség a máskor olyan tiszta hegyi levegő helyén. Sereglik a nép a pálya felé. Mindenki családotul, férjestül, gyerekestül, csak integetünk egymásnak a munkatársnőkkal, nem csatlakozom hozzájuk, nem illenék. Zsuzsiék ki tudja merre járnak. Kékeszöld, esőfektette, sáros fű a partokon. Sárgáll

a még lábon levő rozsa. Kicsi gabonasi-kátorok, keskeny parcellák a porták között. Aztán jobbra kanyarodik az út, világos agyag, fűzfák, és túl rajtuk a szinte már fehér földű futballpálya. Túlsó oldala meredek domb oldalába vágva, fölötte természetes, rézsüs lelátó. Még tart a meccs, mikor fölérek, de nincs türelmem nézni. Meztelen felsőtesttel a határőrök, ingben a gyáriak. Zsírjukról is meg lehetne különböztetni őket. A katonafiúk csaknem mind vas-kosak. Hiába, „ketrecben” tartják őket, órára kell enniük, aludniuk. Az itteniek pedig kedvük szerint fárasztják magukat.

A fák között ital- és cukorkaárus asztalok, egy csoport jegenye alatt pedig már kezdi felütni tanyáját a zenekar. Kiskatonák klarinéttal, bőgővel, dobbal, cintányérral. Járkálok a pálya környékén, látszólag céltalanul, pedig mindenütt Bözsi néni száraz kis alakját keresem. A parton nem ül, ez bizonyos, az ott levőket jól szemre lehet venni innen. De talán itt van valahol a fák közt, talán valamelyik italmérőnél áll-

dogál, s várja, hogy ráleljek. De hiába járok össze mindent, nincs. Csak Zsuzsiba botlok bele, szürke szoknya, gombos, fehér nylonblúz, fekete körömcipő, sáros még a lába is a bokája körül. Karján fekete retikül. Dauerolt, sötétszőke haja elől hullámcsattal letűzve. Nem fest valami jól, kicsiny is, formátlan is, a rossz fogai pedig folyton kinn vannak, mégis sok szerelmi históriát pletykálnak róla. Hogy kikapós lány, figyelmeztettek az asszonyok, minek barátkozom vele, rossz hírbe kever. Nem ilyennek képzelem a kikapós lányokat, de mind egy. Eddig még nincs okom, hogy haragudjak rá. Most is milyen jókor jön, harsányan rám talál, belém karol, faggat, hol voltam mostanáig, miért vagyok rosszkedvű. Nem tudom, mondok-e valamit, de végre valakitől megkérdeztem, hogy nem látta-e errefelé Bözsi nénit? – Minek az neked? – Van nála valami levélfélém – hazudom. – Ó, biztos kijön – mondja Zsuzsi –, gyere, keressük. Azzal elindulunk újra, mindenhol megfordulunk, ahol eddig már egyedül is jártam, és Zsuzsi mindenki-

től harsogva kérdezgeti, nem látta-e erre a Faszit? De nem. Senki se látta, s az se baj, ha visszakérdik, hogy minek nekünk most éppen a Faszi, mert Zsuzsi kérdés nélkül is boldogan újságolja, hogy nekem van nála valami levelem... Satöbbi. Én pedig szórakozottan hallgatók. Hát mért ne barátkoznék Zsuzsival? Minket az isten is egymásnak teremtet.

– Hány óra? – kérdem. Karjára néz, megrázza, füléhez teszi a keskeny fekete szíjon csillogó kis órát. Persze áll. Talán nem is szokott járni. Zsuzsi mégis bosszankodik, hogy megint elromlott. De se baj, újabb jó ürügy a kérdezősködésre. Kiderül, hogy negyed hét is elmúlt már. A meccsnek vége. A zenekar rákezd. Zsuzsinak nagy ötlete támad, szerezzünk valamit, és ülünk le szemben a zenekarral, a füzek alá, hallgassunk zenét. Nem bánom. De úgy kormányozom a lépteit, hogy az italosbódé környékén maradjunk, mert Bözsi néni, ha jön, biztos odajön, hisz a tripliszek... A leülésből persze semmi se lesz. Sár van. Ácsorgunk fél-

oldalt, kicsit eltakarva a fáktól, és hallgatjuk a zenét. Ide illő dalokat húznak, az kétségtelen. Zavarba jövök tőlük. Elég egyértelmű a szövegük, a fiúk pedig – sörösüvegekkel jól körülbástyázva – vörös arccal énekelnek.

*kértem tőled
nem adtál
kendert áztatni voltál
hazajöttél vizesen
adtál volna szívesen
de már akkor nem kellett
mert elül-hátul csepegett
de már akkor...*

És újra a két utolsó sor. Cifrázva. Táncolni persze senki sem táncol. A más-kori tánchely körül félkaréjban isznak a férfiak, beszélgetnek, nevetgélnek az asszonyok.

Gondolkodom, mégsem tudok semmi más jelentést találni ebben a szövegben, és ez kellemetlenül érint. Mintha tudatlansága folytán ostoba helyzetbe kerül valaki. Szégyenkezem, pedig úgy látszik, senki sem vette észre,

hogy valami szégyellni való is volna itt. Nevetés, dobogás, a nóta ütemére ringás, ének, kiabálás vagy elmerült csöndes beszélgetés. Mintha mezítelen állnék ennyi ember között. Akik szerencsére nem veszik ezt észre, nem figyelnek rám, nem törődnek velem. A közöttük futó ösvényeken egyedül hozzám ér ilyen bántóan ez az ének, egyedül én vagyok védtelen vele szemben. Mit tesz a megszokás. Mit jelent újnak lenni valahol. Aztán szelídebbek következnek: „Fáj a gyomrom, fáj...”

– Na, lányok, mit búsultok? Mi van? – szól ránk egy jól ismert, kaján hang. Laci a második emeletről. Válamra teszi súlyos karját, miközben egy észrevétlen mozdulattal belecsíp Zsuzsiba. Az felsikolt, de nevet, tetszik neki. Mégis ócsárolni kezdi Lacit. Ő viszont ért a hangsúlyokból is, és újabb szemtelenségre kaphatja magát. Mintha csak a retikülhöz közelítene a keze, aztán egy váratlan, nyílt mozdulattal megfogja Zsuzsi mellét. Zsuzsi hátraugrik, de már késő, már Laci maga is visszahúzta a kezét, mintha mi sem

történt volna. Most már igazán mérges Zsuzsi, káromolja Laci őseit, sőt még a feleségét sem hagyja ki a dologból. Rosszul teszi, mert szópárbajban Laci verhetetlen, valószínű messzi környéken párját ritkítja. A kukoricás zsákokat emlegeti, meg a postakertet – amit Zsuzsi előtt szóbahozni nagy pimaszság. Még alig voltam itt egy hete, már megtudtam, milyen történet tartozékai. Meg is van az eredmény: Zsuzsi hangos szitkokkal a száján itthagya minket. Mennék utána, de Laci meghív egy féldecire, a régi barátságot emlegetve. Erős keze a csuklómat markolja, nincs menekvés, hát odaoldalgok vele a pult-hoz. – Mit kérsz? – Mit is? Nem, nem tripliszeket. Hanem... hanem talán egy hubertuszt! – mondom. Laci most már rendesen beszél, velem sosem szemtelen. Érdeklődik, hogy kiknél voltam búcsún, pedig tudja, hogy Zsuzsiéknál, kérdi, hogy voltak-e vendégek, mi volt az ebéd. Aztán sóhajtozik, hogy ő is mennyire jóllakott, mert az asszonyok azt hiszik, hogy a férfi csak azért van, hogy legyen, aki a főztüket megegye.

– Hát hova jutunk így? Hova? – panaszosan forgatja a szemét, a pocakját tapogatja. Kezdi a műsort, hangosabban is beszél, mint eddig és eltorzítja a hangját pestiesre, mint a kabarészínészek. – Ezt mind azóta szedtem fel, amióta megnősültem. De hát lehet ezekkel beszélni? Tudják, hogy a gyárban eszem, de ha hazamegyek, mégis ott az ebéd. Enni kell, nincs mese. Kimegyek, vágok egy kis füvet a disznóknak, már csak azért is, hogy lejjebb menjen egy kicsit a két ebéd. Be se jövök, már kiabálnak, hogy asztalon a vacsora. Hát, mondom, mi végre tartotok ti engem? Levágtok majd karácsonyra, mint a disznót? Mert ha így megy tovább... Ha meg nem eszem, olyan szemeket meresztenek rám, az asszony is, hát még az anyja, hogy hüjüjüjüj! Hát lehet így élni? Folyton a gyomrom fáj. Aztán, ha véletlenül fölhajtok egy pohárával, kúrálom magam egy cseppet, akkor a vénasszony kapja a keszkenőt meg az imakönyvet, usgyi a templomba. Meggyónja a papnak. Hogy ittam. Hát mi köze hozzá annak? Az asszony

meg zokog. Csupa folt a köténye, ahogy a képét törölgeti. És meri tele a tányéromat közben. Én meg, amilyen jó boldond vagyok, leülök és eszem, hogy megvigasztalódjék. Ó, hát bele lehet örülni! Nők, nők... Hát mért vagytok ilyenek? – Már régen nem hozzám beszél, emelt hangon, színészkedve adja elő ezt a furcsa panaszt, ami minden ízében dicsekedés is. Nagy a siker. Nevet, helyesel mindenki, a hangulat jelentősen emelkedik Laci magánszáma alatt. De ha nem volna tényleg becsípve, akkor azért mégsem erről beszélt volna. Kényes téma. Faluszerte hallani, hogy mennyire papucs alatt tartja a két asszony, az anyós meg a feleség. Azokat meg a pap. Laci pedig, hiába tanácstag, párttag, úgy táncol, ahogy amazok fütyülnek. Gyerek nincs, pedig vagy öt éve házasok. Dehát mindenki ott vakarja, ahol viszket, akaratlanul is.

Szerencsére újból előkerül Zsuzsi. Égetőbeli férfiak hozzák, inni valamit. Részegek, csúnyán vonszolják a panaszkodva sikongató lányt. Szabadulni

igyekszik, de ettől még rosszabbá lesz a helyzete. A blúza kicsúszott a szoknyából, cipője, retikülje, mindene sáros. Csupa nős ember pedig, az asszonyaik sincsenek messze. Nem sok hiányzik a botrányhoz, vegye csak észre valamegyikük. A pultnál elengedik Zsuzsit. Odajön hozzám, kacag, igazgatja magát. – Menjünk innen – mondom. – Jól van! – Csak még megissza, amit fizetnek. Odadülöngél hozzánk az egyik férfi, kezében lötyög a pálinkás pohár. – Ne, te lány. Aztán majd holnap, ha már langyos lesz a padka, gyere le a kemenchéhez. Kiszorongatom belőled a... – Jól van, adja ide, mielőtt az egészet kidönti! – kikapja a kezéből a pohárkát Zsuzsi. Fölhajtja, aztán már rángatom is tovább. Nyirkos este van, sötétedik. Bözsi néni sehol. És ebben a pillanatban le is mondtam már róla, érezve, hogy ennél a csalódásnál kellemetlenebb dolgok is történhetnek még itt velem. Lassanként kiürül a környék, már csak a zenekar, az italospultok közönsége, s néhány, a fák közt távolodó pár tart ki a hegyoldalba. – Menjünk haza! – mondom

Zsuzsinak. – Keressük meg előbb Gyusziékat – ellenkezik. – Fene. Ha itt vannak, ők is részek. Aztán mit csinálunk, ha ránk sötétedik?

– Igaz – vigasztalódik –, nyolckor úgylis kezdődik az iskolában a bál. Még át is kell öltöznöm. – Én nem megyek – mondom kedvetlenül. – Elegem van mára. – Vágyom egy kis csöndre, egyedüllétre, lezárni magamban az egész történetet. – Dehogynem jössz! Az lesz a legjobb! Hisz nem is táncoltunk még! – Nem. Fáradt vagyok. Nem. Semmi képp. – Dehogynem! Vedd fel azt a szép nejlon alsószoknyát! Úgy szeretném látni, milyen. – Á! – legyintek, de elmosolyodom. Már első nálam jártakor kinézte Zsuzsi a szekrényben azt az alsószoknyát, ruháim közt az egyetlen említésre méltó darabot. Ajándékba kaptam, nem szoktam hordani. Kért rá, de nem volt kedvem felpróbálni, majd búcsúra felveszem, mondtam. Aztán jött a hűvös, az eső. És a kedvem is rossz volt. – Nem, nem. Sokáig tart a bál, aztán holnap nem tudok felkelni. – Hazamegyünk tízkor. Jó? Én is haza-

jövök. Jól van? – Nem. Nem. Úgyse mennénk haza. Ha már ott vagyunk, nem tudunk eljönni. Jobb el se menni. – Így válunk el a kapu előtt. – Bejövünk érted. Siess! – kiabál utánam. – Ne gyertek! – morgok fáradtan. És tényleg semmi kedvem sincs elmenni. Amúgy is lenézem a táncmulatságokat. Ez meg különösen kétes szórakozás volna, hisz nincs itt senki, akivel találkozni szeretnék. A haverok is többnyire részegek, még velük se lehet ma beszélni. Akkor meg minek menjek?

Benyitok a szobába, végigfekszem az ágyon. A sáros cipőket az asztal alá rúgom. Bekapcsolom a rádiót, könyvet veszek le az ablakpárkányról. Aztán az arcom a hűvös borítóra fektetem. Nem tudja semmi más lekötni a figyelmet, folyton a mai nap, a délután csalódása jár az eszemben. Gondolataim még mindig ott álldogálnak a sáros, párás füzek alatt, az italospultnál, és nézegetnek lefelé az útra, várva, hogy feltűnjék Bözsi néni. Nem jött el. Nagy marha vagyok, hogy egyáltalán azt képzeltem, eljön. Vagy csak később ért

oda? Nem várhattunk rá tovább. Vagy korábban járt arra? Talán elfelejtette, hogy hat órát mondott? Holnap kiderül. S még mindig szeretném elhinni, hogy véletlen volt az egész. Nagyon jó volna kitartani emellett. Nem érzem becsapottnak magam, nem érzem rászedettnek, de valami hiányzik ebből a mai napból. És nem akaródzik gondolkodni rajta, hogy mi az.

Leszállok az ágyról, előkotrom a cipőket, s már másodszor a mai napon, letakarítom őket. Tehát mégis elmegyek a bálba? Holnap reggel is lehetne a cipő. Csakhogy ebben sosem megyek be, oda csak a szandálomat kapom fel, a papucshoz hasonló szandálomat, és már szaladok is lefelé az úton, hogy nehogy a kapun kívül érjen a duda.

Egész csuklóm sáros, mikor csattan a kertajtó, beszélgetés, nevetés és lépések közelednek. Zsuzsiék. Mindjárt kárpálni kezdenek, hogy még fel sem öltöztem, meg mi van, mért nem akarok jönni. Gyuszi fenyegetőzik, hogy így ráncigál el az iskolába. Végül a fiúk

előremennek, Zsuzsi meg ott marad őrségben, megvárja, míg átöltözöm, együtt megyünk. Már jól elmúlt nyolc óra, türelmetlen. Én meg hülyének érzem magam, hogy mégis elmegyek, ilyen rosszkedvűen, ilyen összezavarodottan, fehér fodros alsószoknyába, bő nyári ruhába bújok, zsebkendőt szorítok a kezembe, és táncolni megyek. – De tízkor hazajövünk! – mondom, mikor ráfordítom a kulcsot. – Hóógyne! Kilencre odaérünk, tízre hazajövünk! – húzza a szót Zsuzsi elégedetlenül.

Az iskola két fehér falú, barnán olajos padlójú kis helyiségből áll, most benne szorong az egész falu fiatalsága. Jócskán becsípve a fiúk, piros, izgatott, zárkózott arccal a lányok. Megállunk az ajtó mellett a belső terem sarkában. Gyusziék sehol. Áll már itt rajtunk kívül néhány lány, akiket csak látásból ismerek, vagy úgy sem, mert nem járnak a gyárba. Középen pedig zötykölődik, zsúfolódik a táncolók forgataga. Megsuhint minket egy-egy szoknya, belénk dőf egy-egy könyék. Hirtelen belém nyilall a szó, „petrezselymet

árulni”. Talán itt állok majd egész este szégyenszemre a sarokban. Megérdemlem, minek jöttem ide, hisz senkitől sem akarok semmit, még csak táncolni sincs kedvem. És mégis, kezdem érezni, hogy odakíváncozom a zsúfolt párok közé, vágyom rá, hogy engem is kiválasszon magának valaki, s ezáltal abban az elégtételben legyen részem, hogy lám, én is kellek, vagyok olyan jó, mint a többiek, mint azok, akik a forró, olajszagú, iskolaszagú terem közepén egymásnak torlódva hullámzanak.

Zsuzsi is izgatottan forgatja a fejét, az arcáról eltűnt a készülődés, az ideüt vidámsága, olyan szorongva néz, mint a csapdába esett állat. Így válik világossá számomra, hogy most ő van igazán bajban, hiszen nekem, akárhogy végződjék is, ez az este csak közbjáték, ha akarom, érvénytelenné válik, hisz nem tartozom véglegesen ide, jövevény vagyok, aki csak élete egy állomásának – se kezdő- se végállomásának – tekinti ezt a falut, ezt a gyárat, ezeket a férfiakat és asszonyokat, ezt az estét és ezt a táncmulatságot. Akire nem kötele-

zöek a falu törvényei mindaddig, míg bizonyossá nem válik, megy-e, marad-e? De Zsuzsinak ebből a teremből és ebből az estéből nincs szabadulás, ami ma itt megesik vele, az őt és a családját végigkíséri majd egész életén, egész míg csak egyetlen Velmán is él a faluban. Soha semmi el nem lesz felejtve, mert a falu semmit sem felejt, s mert minden kendő csupa szem és fül, figyelik az ő életét is, mint minden idetartozót.

Körülbelül ekkor történhetett, hogy az a magas, vaskos, barna férfi, aki jöttünkör a bejáratnál elállta az utat, s akinek az arcáról a részegség siralmas tompasága rítt le, s majdnem hanyatt esett, mikor miattunk el kellett támasztékától lódulnia, feltűnt az ajtóban. – Ó, csak ez hiányzik! – gondoltam, észrevéve, hogy elszánt, merev tekintete ránk szegeződik. Kis káröröm is villant az agyamban: – Na, szégyenkez-tél a petrezselyemárulás miatt, most aztán táncolhatsz! – És még mélyebben átéreztem, mekkora ostobaság volt, hogy eljöttem a bálba, mikor már dél-

után minden legény részegen járt-kelt a faluban. Én pedig nem tudom elviselni a részegeket.

A férfi hozzánk lép. Elfordítom a fejem, hátha elég neki ennyi ahhoz, hogy Zsuzsit kérje. Előrehajol, fejem fölött megtámaszkodik a falban. – Szabad? – kérdezi, és a sörszag vastagon gomolyog az arcomba. – Én? Nem. Nem táncolok – mondom idegesen. – Hogyhogy nem táncol? – kérdezi, és egész teste imbolyog, hullámszik. – Nem táncolok – mondom megint, és sajnálkozva elmosolyodom. Mint akit valami rajta kívül eső dolog gátol meg abban, amit egyébként szívesen megtenne. – Talán nem tud táncolni? – kérdezi rosszmájúan. – Nem, nem tudok – mondom, és a szemébe nevetek. – Táncoljon inkább a barátnőmmel. – Hülye vagy! – mondja Zsuzsi, és elfordul. Aztán sziszegve a nyakamba: – Minek csinálod a cirkuszt? Menj el vele! – Vagy csak velem nem akar táncolni? – Meg kellett volna mondanom az igazat, az egész estém meg lett volna mentve. Ehelyett: – Nem akarok táncolni, és kész – mondom

mérgesen, és az ajtót nézem a vállam mellett. – Akkor minek jött ide? – mondja sértődötten, már csaknem kiabálva. – Akinek fáj a lába, maradjon otthon.

Végső soron igaza van. – Menj már el vele, mindenki titeket néz – suttogja Zsuzsi. Sebesen körbevetett pillantásom őt igazolja. – Mégis hazamegyek. Szevasz – mondom Zsuzsinak. Elindulok az ajtó felé. – Nem mégý sehová – kapaszkodik a karomba. Húdom magammal. A férfi arca, ahogy akaratlanul is utat enged nekem, ismét a részek magatehetetlenségéről vall. Kiérünk az iskola csupasz villanykörtével kivilágított, háromlépcsős bejáratához, amikor borosan kacagva fordul be a léckapun Zsuzsi három fiútestvére, Gyszi, Pista és Bandi. – Mi van, aranyoskáim? – veti két karját kétfelé tárva vállunkra Gyszi. Mindent elsőprő jókedve van. Már fordítana vissza minket az épület felé. – Mari megőrült. Mindenáron haza akar menni. Egy részeg ürge nyaggatta mostanáig. Hol a francba voltak? Ott ácsorogtunk a sarokban szé-

gyenszemre. – Ne törődj vele! Most már itt vagyunk. Hazamenni? Hogy jut ilyesmi az eszedbe? Gyerünk! Befelé! – megpördít vállamnál, és tuszkol előre. – Nem megyek – lépek ki oldalt a virág-ágyások közti fűre. – Tele van részegekkel. – Na és? Velem azért táncolhatsz, nem? – Áh – nevetem el magam, hisz te is be vagy szíva. – Hát ittam egy keveset, az igaz. De nem láttál te még engem részegen! Akkor nem így nézek ki, elhiheted! Na, gyere már! –Csaknem a lépcső aljánál állunk, Gyszi kiabál, megvan megint a népszerűség. Gyorsan kell dönten. S Gyszi lelkiismeret-furdalást ébreszt bennem, hisz a délutáni mulatságukat elrontottam. – Tele van részegekkel! – ismétlem, de már kevesebb ellenkezéssel. – Semmitől se félj, amíg engem látsz! – Ebben a pillanatban feltűnik az ajtóban az előbbi férfi. – Hazamegyek – mondom mégis gyors elhatározással. – Itt jön a Mari hapsija – röhög fel Zsuzsi. – Hülye! – kiáltom Zsuzsira, de nem igazi haraggal, s már csaknem a léckapunál vagyok, amikor Gyszi és Bandi kétoldalt be-

lémkarol, s kacagva vonszolnak vissza a bejáráthoz. A lépcső tetején szemrehányó tekintettel nézi dulakodásunkat a férfi. Nevetve bár, de igyekszem szabadulni tőlük, s ide-oda gomolygunk, míg nem annyira a két fiú ereje, mint a közfeltűnés nagysága jobb belátásra bír. Lecsendesedve vezetnek föl a lépcsőkön. – Minek akarsz elmenni? Azt hiszed, messze jutnál a sötétben? Azt hiszed, csak itt részek az emberek? Az első árokba berántana valaki, azt se tudnád a sötétben, hogy ki. S igaza is volna. Aki ilyen este maga mászkál, az... Na, gyerünk befelé. – Gyszi szigorú lett és határozott. Bependerít a táncterembe. Szégyellem az egészet. Szégyellem, hogy ennyi baj van velem, hogy ilyen ostoba helyzetbe kerültem, hogy mindenki ránk figyel. És érzem, hogy a baj még csak most kezdődik, hiszen az egész idő alatt rám nehezedett az a méla, nehéz, részeg tekintet, a bejáratnál álldogáló idegen férfié. Milyen fenyegető volt, mikor nem akartam táncolni vele. Ha most bárkivel táncba megyek, lekér, ki tudja, mi lesz a vége az

egésznek? Haza kellett volna mennem, ha verekedés nélkül akarom megúszni ezt az estét. Pistánál mindig van bicska, s nem is hiába. Összevissza kaszabolt arca nem a rózsabokrok nyomait viseli. Miközben mindez kellemetlen előérzet formájában kavarg bennem, már a belső teremben vagyunk, de nem a sarokban. Gyuszi egyenest a tánc közepébe taszigál, és ráhajt a rokkendrollra. Megint a déli figura: kipörget, visszaránt, mindennek nekiütődünk, neki meg csillog a szeme, a haja előrehullik, fehér ingnyakában keskeny verítékpatakok tűnnek el. Szerencsére lassú számra vált a háromtagú zenekar. – Ide figyelj – mondom Gyuszinak, miután bebukik az ajtón a férfi –, van itt egy ürge, akivel az előbb nem mentem el táncolni... – Mi van? – kérdi, oda se figyel, mindenfelé vigyorog, integet a vállam fölött. – Azt mondom, hogy van itt egy ürge – le kell halkítanom a hangomat, mert a fickó megcéloz minket, egyre közelebb ér. Világos, le akar kérni. – Miféle ürge? – nyit föl Gyuszi, de már nem tudok válaszolni, mert velem

szemben áll a férfi, szemrehányó, komor tekintettel néz rám, majd megkérdi: – Szabad? – De Gyszi háttal van neki, nem látja, nem hallja, egyre csak kérdi: – Mi az? Kiről beszélsz? – Annyira földühít az értetlenségével, hogy már-már dacosan vágom ki, hogy – Igen. – Persze, amúgy sem tehetnék mást. Eleresztem Gyszi kezét, lecsúsztatom a válláról a karom. Nem érti, mi történt, megáll egy pillanatra, rám néz, majd tekintetemet követve a férfira. Aztán újra rám: – Ki ez? – De már nem kap választ, mert ahogy elereszti a kezemet, a férfi megfogja, magához forgat, és odébblép. Alig érem fel a vállát, olyan magas. Megtántorodik, a derekam után kap, megkapaszkodna, de én ehhez kevés vagyok, a falig ránt, majdnem elcsúszok. Mérges is vagyok, de azért nevetnem is kell. Nagy nehezen sikerül felépülnie, úgy tesz, mintha semmi sem történt volna. Visszanézek, Gyszi épp indul Pistáékhoz, még látom csodálkozó, bosszús arcát, ahogy elfordul. A férfi nem szól semmit, csak fújtat. Akkora vagyok mellette, mint egy gye-

rek. Cigaretta-, sörbűz, izzadsággal átítatott levegő. Konokan nézem a talajt, nehogy azt higgye, barátságból nevetem. A vállához szorítja a kezemet: – Mi van? Hazudtunk az előbb? – Nem válaszolok. Hazudtunk, hazudtunk. Te meg részeg vagy. Disznó. Óvatosan körülnézek, mit csinálhat most Gyszi? Azt, amit gondoltam. Épp lekéri Zsuzsit Pistától, közben pusmognak. Néhány másodperc, és itt lesz értem Pista. Ajaj, de ez az ürge túlságosan elszánt. Megkönnyebbülök, mikor Pista ideér. Alig magasabb nálam, a férfi háta mögé kerül, int nekem. Ki akarom szabadítani a kezem, de nem sikerül. Az izzadt, nagy kéz elkapja a csuklómat. – Mi az? Mi az? Még nincs vége! – Pista ismét megszólal: – Szabad? – Nem! – vágja rá a férfi. – Szabad – mondom, és kihasználom, hogy nem rám figyel. Már Pista vállán a kezem, táncolunk egyenest a sarok felé, ahol Zsuzsi és Gyula várnak vigyorgva. – Na, nem kell mindjárt úgy megijedni – mondja Gyszi. – De ez az ürge nem hagyja ám annyiban. Meg is

mondta. – Szemtelenkedik veled? Na várj csak! – Nem, nem. Nem szemtelenkedik, csak mérges, mert először nem mentem el vele táncolni. Ki ez? – Nem idevaló. Valami tanár. Az úttörőtáborból – feleli Gyszi kelletlenül. – Úttörőtábor? Hol van itt úttörőtábor? – Lent a mélyútban. Nem láttad még? Két hónapja. Az államiban dolgoznak. De ez folyton a faluban kódogrog. A gyárból hordják az ebédet. Mindennap benn van. – Sose láttam. – Nem baj. – Gyulának kicsit elrontottam a kedvét. De megint gyors szám következik, majd az helyrehozza. Keringő, hogy az öregek se unatkozzanak. Gysziből ismét kitör az előtáncos. Rogyasztja a térdét, feszíti előre a karomat, mint egy operettben. Ahogy forgunk, szembekerülök a fickóval. A cserépkályhának dől, leszegi a fejét, úgy néz utánunk alulról fölfelé a részek szemrehányó, bánatos tekintetével. És észreveszi, hogy megláttam. Mond valamit, csak úgy magának. Mégsem tudom megállni, hogy legközelebb lopva oda ne nézzek. Csakhogy ott van-e még,

vagy elment már? Hát ott van. Nagyon is ott van. – Menjünk át a másik oldalra – kérem Gyuszit. De megint nem figyel. Boldog, hogy csöröghet. – Mi baj? – kérdi. – Menjünk át a másik oldalra. – Ott meg se lehet moccanni – mondja. – Itt van egy kis hely. – Itt tényleg több a hely, mert – ki tudja, miért – mindenki a zenekar közelébe törekszik, de itt van ugrásra készen az ürge is, csak azt várja, hogy lassabb zene jöjjön, s akkor megint ideimbo-lyog. Na mindegy. Gyula ropja, engem is elkap a forгатag, úgylis mind azt várja tőlem, hogy hozzak valami újat ebbe a „lepra faluba”, ahova minden utoljára jut el. Eddig nem jutott eszembe, hogy az újdonságokat lessem, itt viszont nagyon adnak a gyerekek az utolsó divatra. Táncolunk. Megint rokkendroll, már rólam is folyik a víz. Jólesik a mozgás.

Aztán csendesebb következik, s a tangó érzelmes dallamaira ellődül a kályhától a férfi, és újra lekér. Megint támad, felelősségre von, faggat Gyuszi-ról. – Ki ez a kölyök? Szeretőd? – El-

vörösödöm. – Nem. A barátom. S magának nem kölyök. Mi köze hozzá! – Ha így kezdtem volna, most nem tartanánk itt. De nem így kezdtem, s most megvan a baj. – Ide figyelj! Nem táncolsz vele többet! Megértetted?! Mert összetöröm a pofáját. – Ezt nekem mondja. Tegez. Alaposan elrontottam a dolgom. – Ki maga? Azt hiszi, hagnák bántani a Gyulát? Itt vannak a testvérei is – nyelvelek, de már valahogy elkéstem. Fölénybe került. – Akkor azoknak is. – Meg az egész falunak is! – és az a legostobább a dologban, hogy elnevetem magam a hetvenkedésén. – Maga idegen itt – teszem aztán hozzá; helyrebillenteni az előbb elrontottakat. – Te is. – Honnan tudja? – Erre meg ő nevet, kárörvendően. – És ha téved? – dacolok, teljesen fölöslegesen. – Ide figyelj! Idejárunk négy éve. Még a világon sem voltál, még azt sem tudtad, merre van ez a falu, mikor én már mindenkit ismertem itt. Vendég vagy itt. Valami tanuló, ilyesmi. Azt is tudom, hogy a Laci mellett dolgozol. A másodikon. Szólj, ha nem jól mon-

dom. – Hát nem is! – Na! Hát hol? – olyan hangsúllyal kérdi, mint aki biztos a dolgában. – A szárítónál. Már majdnem egy hónapja – büszkén vágom ki, pedig mi köze hozzá. Bemennem az utcájába. – Mindegy. Dolgoztál a Laci mellett, vagy nem? Na látod. Éppoly taknyos vagy, mint a barátaid. De kellesz nekem. Holnap hazamegyek, és magammal viszek. Hozzám jössz feleségül. Megértetted? – Erre megint elnevetem magam. Van ebben a nevetésben valami, ami már majdnem barátságos, de legalábbis bensőséges. És a férfi érzi ezt, magához szorítja a karomat. Ellenkezem vele, de ez is a javára válik. Ő az erősebb. Szerencsére feltűnik Gyula. Integet, hogy lekértem nemsokára. Visszaintegetek. Elkapja a vállamat a férfi. – Ha a drágalátos barátod lekér, megmondod neki, hogy nem táncolsz vele többet. Mert ha igen, verekedés lesz. Nagy verekedés. Én tyukodi vagyok. Mi arrafelé kinyitjuk a bicskát. Nem tűröm, hogy szemtelenkedjék veled. – Erőszakosan beszél, szorítja mindkét kezemet, mintha el akarná

morzsolni a tenyerében. Az arcomhoz hajol, kimereszti a szemét, borzaszt az italszaga. Részegnek módján, de nagy erővel beszél. – Á – legyintek, hogy elfordulhassak előle –, maga nagyon sokat ivott. Nem szeretem, ha valaki így fenyegetőzik. – Ittam vagy nem ittam, mindegy. Ahhoz tartod magad, amit mondtam. – Nézek el a válla fölött, rosszkedvűen. Hogy juthattam ide! Hogy beszél velem! Mintha a kutyája volnék. Erőltetetten nevetek. – Mit parancsolgat nekem? Nem is ismerem magát. – És megint úgy beszélek, hogy akár évődésnek is tekinthetné a szavaimat! Annak is veszi. Új lendületre kap, dől belőle a patetikus szöveg. – De én jól ismerlek. Régóta tetszel nekem. Lacitól mindent megtudtam rólad. Kellesz. Mindenem megvan, csak te hiányzol. – Nana, minek mond ilyeneket? – de nevetek rajta. – Holnap velem jössz. Tavasszal készült el a ház, az új tanítólakás. Két világos, nagy szoba. Meglesz mindened nálam. – Megint nevetnem kell. Hogy képzeli, hogy ma este ideállít és holnap már visz is Tyukodra?

Ennyire biztos a dolgában, vagy ennyire részeg? Sose láttam, hiába mondja, hogy régen figyel. Még csak nem is ismerős nagy, szögletes arca, ferde tatárszeme, zsíros, hullámos haja és kétméteres, testes alakja. Közel a harminc-hoz, mit akar tőlem, félkész, felemás kölyöktől?

És végre. Egy fiú, Gyszi padtársa a gyárban. – Szabad? – kérdi zavartan és kedvetlenül, hisz eddig még sosem beszéltünk, és azért is, mert látja, hogy nevetek, elfoglaltan társalgok a férfival. Óvatosan, alig érintve tartja a kezemet, nem néz rám. Lesütött szemmel vezet Zsuzsiék felé. A férfi jön mellettünk, és egyre prédikál nekem. Elfordítom a fejem, de a fiú is hallja, én is hallom, amit mond. Hallja, hogy hogy beszél velem, hogy tegez, hogy parancsol nekem. Mért engedtem meg, hogy tegezzen? Azt hittem, ha nem tegezem vissza, majd abbahagyja. De nem! Annál inkább mondja. – És mondd meg végre annak a tejfelesszájú barátodnak, hogy menjen a pokolba. Mert kitekerem a nyakát! Hagyjon békét neked! – emelt han-

gon, szinte kiabálva, hogy minél többen hallják. Majd elnyel a föld szégyenemben. Ő meg választ se várva visszamegy a kályhához. A fiú tudja, hogy Gyuszi-ról beszélt. Olyan, mintha elárultam volna, mintha összejátszanék evvel a fickóval, hogy bolonddá tartsam. És úgy érzem, hogy ebben a pillanatban már senki sem áll mellettem, a férfi meg én, mi vagyunk a két idegen, mindenki más a falu. És nem akad több fiú majd, aki Gyuszinak segítsen, sorsomra hagy-nak, mert véleményük szerint piszokul viselkedem, és Gyulának nem érdemes rám pazarolni az idejét. Hülye dolog. Jellemző, hogy így belekeveredtem. És már jön is Gyuszi, nevet, köszöni a fiúnak, hogy segített, s már vadul bele is kezd a táncolásba. Aztán észreveszi, hogy mindketten zavartan fogadtuk, észreveszi, hogy valami nincs rendben. – Mi van? Mit akar tőled az a hapsi? – Á, hülye. Tiszta hülye – mondom, és a számon ostoba, kétértelmű mosoly van. – Mit beszél annyit? – El akar venni feleségül – mondom, mintha jó viccet mondanék, de dicsekvésnek hat,

és Gyuszi elkomorodik. Erre én is zarba jövök. – Á! Már ennyire vagytok! – Fenét. Csak ilyen marhaságokat beszél összevissza. Meg azt is mondta, hogy összetöri a képedet, ha még egyszer lekérsz – ezt se kellett volna. – Mii? Na, majd én összetöröm azt a részeg bivalypofáját. Na, megállj csak! Csak jöjjön ide még egyszer! Ne menj el vele. Gyere, kerüljünk a Pistáékhoz. Úgy összeverem, hogy megemlegeti. Ha idejön, mondd azt neki, hogy nem mész, és ha hőbörög valamit, intek Pistának, közrefogjuk, aztán lesz nemulass. Nem tudja majd, mért vitték Komlóstra, míg bele nem néz a tükörbe. Ha ugyan lesz mivel kukucskálnia. – Nem! Nem! Nem! Ne csináljatok verekedést. Nem akarom. Hülyeség az egész. Hidd el, elrendezem egyedül is a dolgot. Nem kell, hogy ti is belekeveredjete! – Annyi verekedésről meséltek már a fiúk, hirtelen tényleg elhiszem, hogy pillanatok kérdése, és itt is gomolyogni kezd a nép. Az én hülyeségem miatt. Talán ha egy kicsit okosabban beszéltem volna, nem kerültem volna ilyen helyzetbe. – Miért

ne? – komorodik el Gyuszi. – Mert ne. Nem akarom. Nem olyan nagy ügy, hogy verekednetek kéne. Meglátod, nem lesz semmi baj. – Jól van. Ahogy akarod. – És vadul táncolni kezd. Ugyanúgy dől rólunk a víz, mint az előbb, és mégis minden egész más most. Tudom, hogy most táncolok vele utoljára ma este, hogy ő is sorsomra hagy. Fáj, hogy megsértődött, hogy azt hiszi, amit hisz, de úgy érzem, pillanatok alatt eloszlathatom a félreértéseket vele is, a férfival is. Csak ne csináljanak verekedést. Nyilvánvalónak tűnik, hogy egy-két okos szóval meg lehet győzni a férfit arról, hogy ostobaságokat beszél, hogy semmi közünk egymáshoz, hogy békét kell hagynia végre nekem. Idegesen várom, hogy mikor löki el magát a kályhától, ahol most is áll, ahonnan kihívóan néz ránk, fenyegetően, vádolóan, szemrehányóan és szomorúan. Mintha már nem is volna részeg, mintha a részegsége átváltozott volna ezzé a szereppé. És valóban, amikor a zenekar csárdásra vált, elindul. Gyuszi hőbörögni kezd, hogy: – Na, mi van, nem

vagyunk mi néptáncosok. – A fiatalok nagy része széledezik a porondról, vagy nem tudják vagy nem akarják a csárdást táncolni. Megürül pár percre a terem. De csak pár percre, mert most előjönnek a sarkokból, felállnak a padokról, bejönnek az udvarról az idősebbek, elkapják fekete kendős asszonyaik derekát, két kézzel forgatják őket. Mintha mindenki józanabb volna már, mint délután, hiszen itt nem mérnek italt, a kocsma pedig jó tíz percre van; csak néha lök ki magából egy-egy dajdajozó, imbolygó csapatot, aki, ha el is ér az iskolaudvarig, tovább nem jut, az örködő apák, anyák elállják az utat. – Na pihenjünkegyet! – mondja rosszkedvűen Gyuszi, miután néhány lépést tettünk, csak úgy összevissza. Még izzad az előző gyorstól, homlokát törölgetve vezet a padok felé, mikor utolér a férfi, nem is kér el, csak ellódít Gyuszi mellől, be középre, két kézzel elkapja a derekam, és forgatni kezd. Egy félig sikerült mozdulattal intek Gyuszinak, de nem érti meg, elkapja a fejét, kifordul a temből.

Ez pedig táncol. Mázsás testét időnként megingatja a részegség, de már ura a mozdulatainak. Forgat, úgy fölemel a földről, hogy csak néha fog talajt a lábam. Idegesít, hogy nevetségessé tesz, ahogy itt kerengek a levegőben. Mint egy gyereket, körönként egyszer megmárt a talajban, aztán újra felkap. Előbb félszegen próbálok kibontakozni a kezéből, de akkor még jobban szorít, kínlódva, nevetve mondom: – Tegyen már le! Tegyen le. – Kacagva letesz, aztán még jobban fellódít. Aztán mint-ha megszeliődülne, lebocsát, jobbra-balra forgatja a derekamat. Tudok is, szeretek is csárdásozni, de most nem, hiszen a markában tart, nem hagyja, hogy magamtól mozogjak, csináljak valamit, úgy forgat, ahogy a kedve tartja, szinte egyedül táncol. Próbálok megkapaszkodni a vállában, de ha a földön állok, nem érem fel. – Na, van ez is olyan jó, mint a rokkendroll? – kérdi nevetve, és megint fellódít. Oldalt kivágódik a lábam, ahogy forgat, hiába vigyázok, hogy ne rúgjak meg senkit. Bosszús arccal húzódnak el mellőlünk a többiek.

Senki sem kívánja annyira, mint én, legyen már vége ennek a táncnak. És elhatározom, hogy utána azonnal hazamegyek. Megkeresem Zsuzsit, megkérem, jöjjön velem. Eljön, hisz láttam többször is, ő sem szórakozik túl jól. Ül a sarokban, apró, durva kezét nézegeti, vakargatja, és időnként szemrehányón les a táncosok felé. Hiába! Bálban csak azokhoz csapódnak a fiúk, akikkel szívesen kerülnének a falu nyelvére. Néhány szép lány körül forog az egész fiatalság, rajtuk kívül csak az táncol, aki már választott. Egész este azzal forog, akihez majd az örök hűség is köti.

És aztán tényleg elindulunk haza – de hármasban. Zsuzsi, Nyíri Miklós meg én. (Mert akkor már a nevét is tudom.) A kapunkig arról folyik a szó, minek kísér el, minek jön velünk. A kapu előtt Nyíri lefesti az életemet az ő oldalán, ha másnap elutazom vele Tyukodra. Egy közeli tanyán, a már említett kétszobás lakásban leszek az ő asszonya. Minden megvan ott, csak az hiányzik, aki rendet tartson, a libát,

kacsát, disznót nevelje. Mondom, hogy nem megyek, mert mások a terveim, mert nem is ismerem, nem is kedvelem őt, mert ő se gondolhatja az egészet komolyan. Részeg és bolond. Mindez nem érv neki. Ott állunk a sötétben, hármasan a kapu előtt, és vagy egy félórán át arról vitatkozunk, megyek-e vagy sem?

Mért maradok ott vele, miért folytatom ezt a vitát? Egyrészt azért, mert fogja erősen a karomat, a bal karomat szorítja, másik kezével pedig a kapufát támasztja fölöttem. A szabad kezemmel pedig én fogom Zsuzsit, aki folyvást ott akar hagyni minket. Csimpasz-kodom belé, szorítom a karját. De azért maradok. Azt hiszem, szórakoztat is a már tét nélkülinek képzelt helyzet. Biztos vagyok benne, hogy már kívül vagyok az egész történeten, hogy Nyíri Miklós mégis vereséget szenvedett, hiába ő az erősebb, idősebb, mindjárt elszököm előle, mert sikerült nagyobb baj nélkül megúsznom az estét, itt állok a saját kapum előtt. Győztem. Ezt a győztes helyzetet élvezem, a megköny-

nyebbülést. És még valamit. Nyíri ötlete – akárhogy nézzük, hízeleg nekem. Közben egyszer át is villant az agyamon, hogy bármi sebtében koholta is a férfi a tervet, semmi lehetetlen nincs benne. Engem – ha akarnék – senki és semmi sem gátolhatna meg abban, hogy vele utazzam. Anyámék messze vannak, egyedül élek itt, senkihez sem fűz semmilyen kötelezettség. És ennek felismerése végül is kicsit keserűvé teszi a fölényemet. Rájövök, hogy tényleg olyan védtelen vagyok, amilyennek ez a férfi felismert, s nem akarok ebbe beletörődni. A magam akaratánál többet akarok akaratának ellene szegezni. S ezért ügyetlen hazugságokba bonyolódok. Azt mondom, azért nem megyek, mert mást szeretek, van már valakim. – Ki az? – Egy volt osztálytársam. – Hol van? – Nyaral a Balatonnál – rávágom, de már elfog a szégyenérzet. Mert tényleg van egy osztálytársam a Balatonnál. Csakhogy... – És eszébe se jutsz – szólal meg helyettem a férfi. – Ne számíts ilyenekre. Felejtsd el! – Honnan tudja, hogy nem jutok? – kérdem most már kihí-

vón. – Mert nem jutsz. – De jutok. – Ha jutnál, írna! – Ír is! – Galambpostával, mi? Mert hogy a Bözsi nem hozott neked anyádon kívül mástól levelet, az biztos. – No, szép kis kelepce. De azért rávágom. – Hozott! – Hányat? – Egyet! – vallom be szárnyaszegetten. Aztán hozzáteszem: – Mi köze hozzá! – Arról még beszélünk. De láthatod. Kár neked az ilyenekre pazarolni magad – apáskodón akarja megsímogatni a fejem. Elkapom. – Eljössz velem. – És így tovább.

☞ Szóval még Bözsi nénit is szóra lehet bírni! – dohogok magamban. Süssék meg. Azért se megyek. Zsuzsi újból és újból faképnél hagyta minket. Ő van a legostobább helyzetben. Mi jókedvűen évődünk, vitatkozunk, ő meg hallgathatja a nem éppen épületes beszélgetést. De nem engedem. Ha menni akar, gyorsan elbúcsúzom, akkor meg Nyíri Miklós kezdi rábeszélni, hogy maradjon, el is állja az útját. Olyanok vagyunk, mint a Laokoon szoborcsoport. Egyszer aztán észrevétlen kiszabadítja karját a karomból Zsuzsi, és elszalad.

Nyíri még örül is neki, hogy itthagytott engem.

Most aztán benne vagyok a bajban. Veszély múltán egész elszemtelenedtem. Egyre súlytalanabbá lettem, azt hittem, Nyírinek már semmi esélye sincs. Aztán egyik önfeledt, csúnya, fennhéjázó kacagásom alatt Zsuzsi elszökött. Gyorsan megértettem, hogy azonnal mennem kell, de Nyíri is résen van. Már megint a kezében vagyok. Annyira nem, amennyire szeretné, de annyira igen, hogy beleegyezése nélkül nem tudok a kapun belül kerülni. Nagy könnyelműség volt visszaélni Zsuzsi türelmével. És Nyíri egyre erőszakosabb. Semmi kedvem segítségért kiabálni, legszívesebben fölképném magam a hülyeségemért. És nem is úsznám meg egykönnyen a dolgot, hisz szorongat rendszeren, hiába az ellenkezés, csúfolódás, a az engedés, az alkudozás. Nem tudom, mire végeztem volna vele, ha fel nem tűnik a kerítés sarkán az igazgató úr. A sötétben előbb csak annyi látszik, jön valaki. – Engedjen – mondom –, jönnek! – és máris belül vagyok a ka-

pun. Aztán ide fordulnak a lépések, s fölismerem az öreget, most már nem szaladhatok el előle, megvárom, míg ideér, hisz egy udvarban lakunk. Köszöntjük egymást, aztán hangos jó éjszakát mondok Nyírinek, és elindulok a szobám felé. – Na, hogy mulattunk? – kérdi az igazgató, és nyugodt kérdése egy másik világból érkezik kipirult, izzó arcomhoz, ziháló, a birkózástól, dulakodástól, ijedtségtől hangosan dobogó mellkasomhoz. – Hát, köszönöm – mondom. És megérezem, hogy milyen hűvös, tiszta hegyi éjszaka van, milyen mély az égbolt feketesége, milyen mozdulatlanok rajta a csillagfények. És milyen feldúlt, milyen izzó, milyen zavarodott vagyok én mindehhez képest. S még elégedetlenebb leszek magammal, még rosszabbá lesz a lelkiismeretem az éjszaka nyugalma előtt. Elköszönünk egymástól, az öreg tovább lépked a kis betonjárdán, a harmadik udvarban lakik, egész a fenyves alján. Én meg leveszem az ajtótok tetejéről a kulcsot, aztán ösztönösen körülnézek, nem látta-e meg valaki. És észreveszem,

hogy a kapunak dőlve még ott áll Nyíri, és most integetni kezd felém. Elfordítom a kulcsot, és gyorsan belépek az ajtón, felgyújtom a villanyt, és rázárom belülről. Megyek a mosdó feletti tükörhöz, hogy tüzelő arccal szembenézzek. De félúton visszafutok, még egyszer ráfordítom a kulcsot, lehúzó az ablak vászonrolóját. Fülelek, de szerencsére nem hallatszik semmi zaj kívülről. Megyek újra a tükör elé, szembenézek vörösfoltos, kócos arccal, a biztonságérzettől, a megkönnyebbüléstől idétlenül elvigyorodom. Mégis sikerült! – kárörömről árulkodik ez a szégyenletes vigyor. Legyintek, lerúgom a cipőm, aztán hasra vágom magam az ágyon. – Marha, marha, marha. Mekkora marha vagyok. Amit más egy félmondattal bevégez, abba én úgy beleragadok, mint légy az enyves papírba. Felejtsük el. – Bekapcsolom a rádiót, felgyújtom az ablakra szerelt olvasólámpát, kézbe veszem a könyvem. De túl fáradt vagyok, egy óvatlan percben elalszom. Arra ébredek, hogy sípol a készülék, a műsoridő lejártával egye-

nesen a világúrból közvetít, vagy csupán saját átmelegedett bensőjének elégedetlen sziszegését küldi felém. Mintha egy megriasztott gúnár működne benne. Rossz szájíz, émelygő gyomor, cigarettafüstös ruhák, fázó lábfej. Betakaratlan, felöltözve fekszem az ágyon. Felkelek, fogat mosok, átöltözöm, vacogva bújok a takaró alá. A párnáról fölnézve megpillantom a vászonroló és az ablakkeret közti keskeny csíkban a hajnal fehér színét. Ingerültséget, elégedetlenséget okoz, nagyot dobva magamon fordítok hátat neki, és elalszom.

Annyira, hogy dudaszóra ébredek. Pedig épp ez volt, amit semmiképp sem akartam. Ha ma reggel elkésem, márpedig elkésem, egy sor ostoba tréfának teszem ki magam. Ugrok az ágyból, de hiába készülök el egyetlen perc alatt, hiába futok lélekszakadva a lejtős utacsán egész a gyárkapuig, hiába érek fel egy lendülettel az emeletre, mindez már az elkéréshez tartozik. Fenn nyugalom, kajánul felmosolygó asszonyarcok fogadnak. Zilált vagyok, büntudatos és kialvatlan. Mozdulataimban fásultság

sűrűsödik, mintha nehéz iszapban mozognék. Hová lett az éjszaka éles, tiszta levegője, szűrős fényei? Borús, szürke reggel van odakint, ősz jósoló.

Gyuszt várom, vagy legalább Zsuzsit és Bözsi bácsit, hogy eltörölhessem a tegnapi éjszaka emlékét. Fél tíz. Az egyik oszlop padkájáról hordom a formákat a szárító pultjára, a koronghoz, mindjárt rám kerül a sor. Ahogy jövök befelé, Juci hozzám fordul, s a hátam mögé integet a fejével, hogy nézzek csak vissza. De tompa vagyok a fáradtságtól, nem fogom föl, hogy nekem jelez. Lerakodom, visszafordulok. A padka mellett ott áll Nyíri Miklós. Megszédülök, elvörösödöm, a nyakamra fojtatóan csavarodnak rá az erek. Hogy kerül ide? Hiszen azt mondta, reggel elutazik. Hazudott ebben is. Én meg hittem neki, már el is felejtkeztem róla, hisz minél előbb el akartam felejtetni mindent. Hogy jöhetett fel ide, és minek jött? Riadtan nézek szét, látják-e, hogy itt van? Megtorpanok, de aztán úgy teszek mégis, mintha semmi különös nem volna, nem fordulok vissza,

ha már egyszer elindultam. Odaérek az oszlophoz, köszön. Magáz. Zavarban van. Megpakolok formákkal – olyanok ezek, mint a virágcserepek, csak kisebb a mélyük, vastagabb a faluk, közepükön a formázandó csésze, tányér negatívja van. Belecsúsztatja az ember a formát a villanykorong forgó tányérjába, aztán a forma közepébe beledobja az agyagot, ráhúzza a sablont, vizet csepegtet a kés mellé. Az pedig kiesztér-gálja az agyagból a kívánt tárgyat. Nem nagy mesterség, de azért kell néhány nap, míg az ember megtanulja. Először úgy kívágódott a kezemből a forma, mikor be akartam a korongba tenni, úgy gyomron talált, azt hittem, visznek mindjárt. De a második már belefördült, s előbb-utóbb az agyag is középre esett, s a kést is jókor húztam le, és jókor is emeltem föl. Szóval a padra hordtam a normára valót.

- Álljon meg egy pillanatra – mondja.
- Maga? Nem utazott el?
- Nem.
- És hogy jutott be a gyárba?
- Bejutottam.

Elkísér a gépig és vissza. Végignézek hajdani kinőtt, agyagporos iskolakö-tényemen, az ócska szandálon. Lássa hát, hogy ki vagyok!

– De hát azt mondta, hogy ma haza-mennek.

– Igen.

– És a gyerekek? Ők se utaztak?

– De. Ők elmentek.

– Hagyta egyedül elmenni őket? – még mindig az az érzésem, hogy mese az egész, amit tegnap mondott.

– Nem pólyások már. Meg a kollé-ganőm velük van.

– Nahát.

Megállít, pedig nem akartam beszél-getésbe bonyolódni. Elmondja mindazt, amit egész este mondott. De most sokkal kisebb önbizalommal. És én is elmon-dom azt a néhány szót, amit mind-ehhez mondhatok. Aztán gyorsan el-búcsúzom, fölpakolok. Egyre attól fé-lek, hogy Zsuzsi vagy Gyula erre jár, és itt találja nálam.

Most már nem jön utánam, és én sem megyek vissza többet. Kelletlenül in-dulok a padomhoz, folytatni a mosást

a száraz csészéken. Nem nézek senkire. Leülök, a könyökömmel lesodrok néhány csészét. Lehullanak a betonra, és halkán, csengés nélkül szétnyílnak, eltörnek.

– Nana! Csak óvatosan – szól rám a padtársam, Juci. Erre kitör a nevetés, Én is elvigyorodom, el is vörösödöm, megkönnyebbülést jelent, hogy bemászhatok a pad alá, összeszedni a törmeléket. De oda is behajolnak utánam, és az arcomba nevetnek.

– Min nevettek? – mondom, felállok, leporolom a kötényemet.

– Valakit várnak odakinn – mondja megint Juci. Ő ül a gép melletti folyosó tengelyében, ő láthatta előbb is, hogy beszéltem a férfival.

– Még itt van? – csúszik ki a számon, s ettől még idegesebb leszek.

– Mi az? Má meg haragban vagytok?

– Fenét. Semmibe sem vagyunk – mondanám még, hogy mit törődsz vele, de nem mondom, mert tőlem hamarabb veszik föl a bántást.

– Menj már, mert még itthagyl! – szól

rám az egyik lány. Leszáll a padról, folyton kiles a szárító mellett. Még azt hiszi Nyíri, hogy én biztatom rá.

– Ne nézegess, mert meglát – szólok, de ez csak olaj a tűzre.

– Na és! Hadd lásson! Elég szép vagyok, nem? – és farral fordul, fölkapja a szoknyáját. – Ide kukucskálj be, hé!

– Hagyd már abba! – mondom, és szinte a sírás határán vagyok. – Mért csinálsz ilyeneket?

– Ha ennyire odavagy, miért nem futsz utána? – mondja, és még egyszer, utoljára kiölti Nyírire a nyelvét, aztán visszamegy a padra.

– Hagyjátok már abba! – fogja pártomat Juci is. De azért még feszült a légkör. Szerencsére bejön a géptől Joli, mondja, hogy mehetek.

– A lovagod is eltűnt már. Tiszta a levegő.

– Mit akart itt a tanár? – kérdi Juci.

– Miiiit? – Joli kétértelműen mosolyog rám. Úgy látszik, meghallott valamit. Leszállok gyorsan, tűnők el. De azért hallanom kell, ahogy beszámol

arról, amit sikerült kifülnie. Vagy csak kitalálta?

Beülök a koronghoz, és semmi más-sal nem akarok törődni többé, csak a géppel, a feláramló meleggel, a sorok halk, zizegő emelkedésével, ahogy a kis fémkampókon hintáznak. Az üresen felszálló sorokat nekem kell megtöltenem formákkal. Minden sorba tíz darab kerül. Jár sebesen a kéz, nem maradhat lyukasan egy hely sem. Ez jó munka. Mindig komoly embernek érzem magam, ha a szárítónál dolgozom. A sorok lassan betelnek, befordulnak a gép teteje alá, továbbemelkednek, majd lesüllyednek, utaznak az áramló levegőben, mint egy önműködő liftben, míg csak két-három óra múlva fel nem tűnnek a gép túlsó oldalán a polírozó előtt. Akkor ott sorban ki kell emelni őket, s ugyanúgy a gép járása közben a forgó fejen nedves tengeri szivaccsal végigsimítani a száraz, nyers kis csészéket, tányérokat, hogy a varratok eltűnjenek róluk. Egy puha vonással kekre törülni a széleket, az aljat, s minden olyan helyet, ahol valami kis fölös-

leg mutatkozik. Úgy aztán megint száradni kerülnek, most már a regálpalcokra, hogy másnap ismét kézbe vegyük, hogy ecsettel még egyszer átmosuk őket, a széleket továbbfinomítsuk, fület ragasszunk rájuk, ha kell.

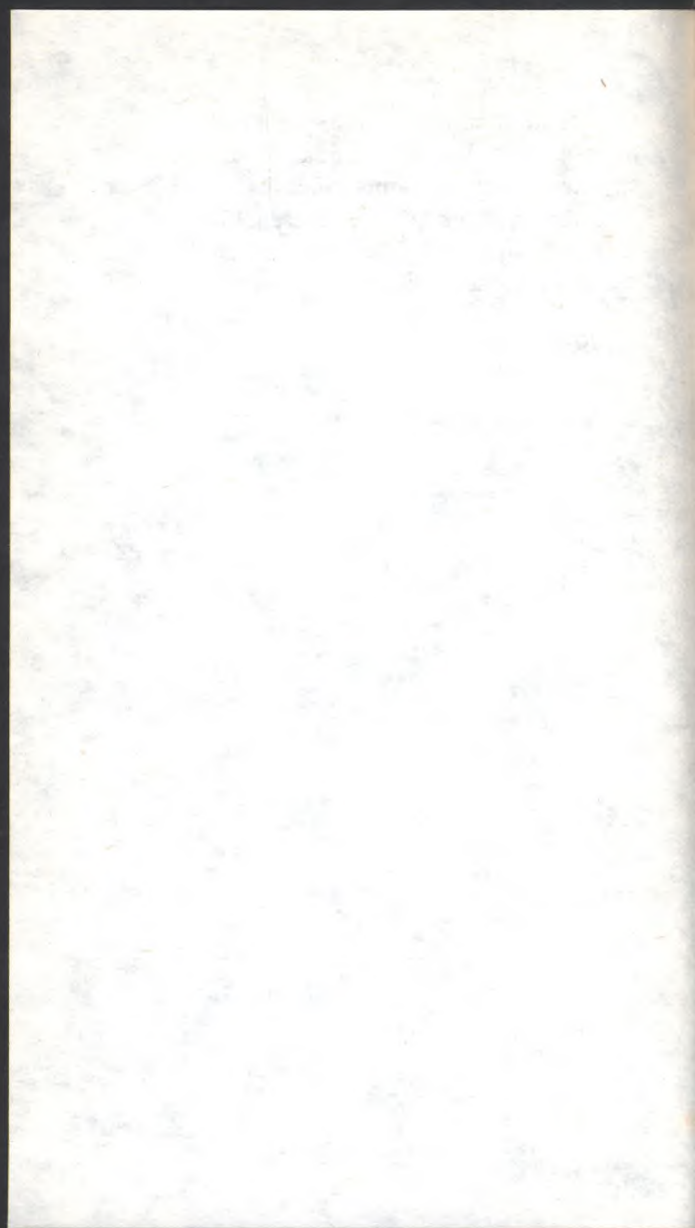
Dél van, mire végzek, de sem Zsuzsiék, sem Bözsi néni nem kerül elő. Ebédre menet futok össze végül Bözsi nénivel. Nem vesz észre. De én odamegyek hozzá és megkérdezem, kinn volt-e tegnap délután a pályán? – Nem – mondja, és faképnél hagy. Az egészről csak annyi világos, hogy erről többé nem akar velem beszélni. Elfelejtette volna, amit ígért? Biztos, hisz nem nagy ügy – gondolom, és én is igyekszem napirendre térni fölötte. Úgysem értek semmit az őzikék – és legközelebb még barátságosabban mosolygok rá, mintha értésére akarnám adni, hogy nem neheztelek. De ő éppoly érzéketlenül néz át rajtam ezután is, mint eddig.

Zsuzsiékkal hamarosan rendbe jöttünk. Azaz egészen talán már sosem jöttünk rendbe. Zsuzsival igen, de

Gyuszival nem. Olyan feszélyezetlenül,
mint azelőtt, sosem tudtunk beszélni
egymással azután. A búcsúbeli bál ki-
osztotta szerepünket véglegesen. De
azért egyelőre úgy tettünk, mintha sem-
mit se tudnánk erről.

(1976)





TARTALOM

KÉT KUDARC (1973)

I. AZ ELSŐ

7

II. A NEVELŐ NEVELÉSE

113

BÚCSÚ (1976)

227

ISBN 963 15 1295 9

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ
FELELŐS KIADÓ ILLÉS ENDRE IGAZGATÓ
79-3014 SZEGEDI NYOMDA
FELELŐS VEZETŐ DOBÓ JÓZSEF IGAZGATÓ
SZEGED, 1979
FELELŐS SZERKESZTŐ FÁBIÁN KATALIN
MŰSZAKI VEZETŐ PINTÉR LÁSZLÓ
MŰSZAKI SZERKESZTŐ APRÓ TIBOR
A BORÍTÓ- ÉS KÖTÉSTERV FAJÓ JÁNOS MUNKÁJA
A SZERZŐ FÉNYKÉPÉT OLÁH JÁNOS KÉSZÍTETTE
MEGJELENT 10,92 A/5 ÍV TERJEDELEMBEN
SZ 3003-I-7980



408





1850

mezey hatálin zöld vadon